

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Första kammaren.

Nr 31.

Torsdagen den 3 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen tillkännagav, att juris doktorn och fil. licentiaten C. G. Melander erhållit begärt entledigande från sin anställning såsom notarie i kammarens kansli och att i följd av den sålunda uppkomna ledigheten i kansliet befordrats till notarie kanslisten hos kammaren E. A. Carlén samt antagits till kanslist notarien Harry August Palmer.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av tullavgifter för viss armé- och marinmateriel;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för regementspastorn (amiralitetspastorn) vid flottans station i Karlskrona från skyldighet att hålla pastorsexpedition;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd livränta åt daglönaren A. S. Malmberg; samt

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till undersöknings- och försvarsarbeten å vissa malmfyndigheter.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 134, till Konungen i anledning av väckta motioner om anslag till en personlig professur i estetik och litteraturhistoria vid universitetet i Lund för professorn Albert Nilsson.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror, m. m.; och

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter.

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 februari 1923 dagtecknad proposition nr 55, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 166, av herr *Leander*;

inom andra kammaren:

nr 214, av herr *Olsson* i Ramsta m. fl.;

nr 217, av herr *Berg* i Karlskrona;

nr 218, av herr *Johanson* i Hörninge m. fl.;

nr 219, av herr *Carlström* i Helgagård;

nr 220, av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Dahlén*;

nr 221, av herr *Lindman* m. fl.;

nr 222, av herr *Sjöström* m. fl.; samt

nr 223, av herr *Wikström*.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i fyra med A—D betecknade punkter, av vilka den första innehöll ett lagförslag.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Petrén, Bror**: I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa:

att utlåtandet företages till avgörande punktvis, dock att punkterna A och B behandlas i ett sammanhang:

att först föredrages det under A tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras, paragrafvis, med slutstadganden, ingress och rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med § 1 och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden i punkterna A och B måtte föredragas;

att, för den händelse det av utskottet tillstyrkta lagförslaget kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föransledas; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Lagförslag
om arbetstidens begränsning.

(Forts.)

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkterna A och B.

I dessa punkter hade utskottet hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande av Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga förslag till lag om arbetstidens begränsning, så lydande som utlåtandet visade;

B) att motionerna nr 166 i första kammaren samt nr 214, 217, 218, 219, 220, 221, 222 och 223 i andra kammaren — motionerna nr 218 och 219 i vad desamma hänförde sig till det i propositionen innefattade lagförslaget — måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer. Enligt en av dessa hade herr *von Sydow*, greve *Spens*, herr *Magnusson* i Skövde och herr *Sundling* ansett, att utskottet i anslutning till herr *Lindmans* m. fl.:s motion bort avstyrka bifall till den kungl. propositionen.

I en annan reservation hade herr *Tjällgren* och herr *Persson* i Trången på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 55;

2) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och förelägga riksdagen därav föranledda förslag antingen om införande i arbetarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunde anses erforderliga inom vissa yrken, eller ock om en särskild undantagslag av samma innebörd.

Herrar *Linder*, *Sigfrid Hansson*, *Thorberg*, *Hagman*, *Johanson* i Stockholm, *Holmström* i Stockholm och *Svensson* i Skönsberg hade på återopade grunder hemställt om vissa ändringar i det av utskottet framställda lagförslaget.

Utskottets förslag till lag om arbetstidens begränsning.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget

(i utskottets förslag:)

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget

Lagförslag
om arbetsti-
dens begräns-
ning.

(Forts.)

get till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

till arbete för arbetsgivares räkning i regel flera än fyra arbetare, *här icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a) — l) här nedan.*

Från lagens tillämpning undantagas dock

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som bedrivs av staten,

d) arbete, som bedrivs av staten,

d) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) upptagning av torv samt tillverkning av brännertorv och torvströ,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

h) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)*

I den av herr *Linder* m. fl. avgivna reservationen hade för nu ifrågavarande paragraf förordats en lydelse, överensstämmande med den av Kungl. Maj:t föreslagna.

Herr *Karlsson* i Grängesberg och herr *Dahlén* hade i ovanberörda motion, nr 220 i andra kammaren, framlagt ett förslag till lag om arbetstidens begränsning, vars 1 § hade följande avfattning:

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantages dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

Herr **von Sydow**: Herr greve och talman, mina herrar! Frågan om en lagfäst begränsning av arbetstiden eller med andra ord om 8-timmarsdagens införande eller bibehållande i lagstiftningen har två sidor, en internationell och en nationell. Jag ber att först få säga några ord angående den internationella sidan av saken.

När förarbetena skedde till vår första 8-timmarslag, sålunda 1919 års lag, var man allmänt ense om att man icke borde gå till en sådan lagstiftning här i landet, såvitt icke motsvarande lagbestämmelser infördes i med oss konkurrerande industriländer. Detta framhölls med styrka av kommerskollegium, detsamma vitsordades och underströks av socialstyrelsen, som med hänsyn därtill höll före att det klokaste kanske vore att antaga lagen i princip men att låta tiden för dess ikraftträdande bero på motsvarande bestämmelsers genomförande utomlands. Samma uppfattning omnämndes också i den kungl. propositionen, men den dåvarande regeringen ansåg, att den lagfästa 8-timmarsdagen vore att betrakta som ett så nära förestående allmänt internationellt faktum, att man kunde utan våda genomföra lagen och så skedde också.

Vid sådana förhållanden synes det mig, att det första man har att göra är att se till, huruvida den lagfästa 8-timmarsdagen verkligen blivit ett internationellt faktum eller icke. De länder, som man väl när-

*Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

mäst avsåg såsom med oss konkurrerande voro dels våra grannländer och dels de stora industriella kulturländerna, alltså i första hand Finland, Danmark, Norge och vidare England, Tyskland, Frankrike, Förenta Staterna. Nu veta vi, att lagen är genomförd i Norge och Finland, men inte i Danmark. Den är inte genomförd i England och Canada samt icke i Förenta Staterna, men däremot gällande i Frankrike och Tyskland. Man kan sålunda icke säga, att lagstiftningen har blivit generell. Ifråga om de nu nämnda länderna väger det ungefär jämnt, det är ungefär lika många som hava lagen och som icke hava den.

Emellertid säger man, att det i detta avseende icke blott kommer an på lagstiftningen utan ännu mera på huruvida 8-timmarslagen faktiskt tillämpas eller icke. Jag ber därför att få säga några ord om förhållandena härutinnan både i de länder, som hava lagen och de som icke hava den.

Vad först England angår, är det ett faktum, att 8-timmarsdagen är genomförd i de flesta kollektivavtal, i några är t. o. m. kortare arbetstid stipulerad. Detta vidmakthålles ännu. Men anledningen till att det icke gjorts några mera allvarliga bemödanden att få en ändring till stånd härutinnan är otvivelaktigt de alldeles abnorma förhållanden, som härska i England, med den där rådande stora arbetslösheten, som omfattar mellan en och två miljoner människor. Vad tjänar det till att utöka arbetstiden, när man icke har arbete, som räcker till för den korta arbetstiden? Men då förhållandena en gång bliva mera normala, uppstår frågan, huruvida England skall behålla denna arbetstid eller icke. Därom tjänar det ingenting till att profetera, och det vill jag heller icke göra.

Vad angår Förenta Staterna, torde herrarna veta, att 8-timmarslagen där icke är genomförd. Åtta timmars arbetstid tillämpas på sina ställen, i allmänhet inom den offentliga driften och vidare i några industrier, men icke i flertalet av dessa.

Förhållandet är ungefär detsamma i Canada.

Vad Tyskland angår, så utfärdades där 1918 en kristidsförordning, som införde 8-timmarsdagen. Denna förordning har sedermera prolongerats, men det är tvivelaktigt, om 8-timmarsdagen i verkligheten upprätthålles eller icke. Därom hör man mycket olika uppgifter. Både de tyska ämbetsverken och de tyska arbetsgivarföreningarna samt många av arbetarorganisationerna vidhålla, att 8-timmarsdagen tillämpas, men från enskilda hör man raka motsatsen. Förhållandena i detta avseende ha särskilt intresserat regeringen i Holland, vilket land lider av konkurrens från Tyskland. År 1921 utsände holländska regeringen en delegation till Tyskland för att undersöka just denna sak. Denna delegation, som bestod av ämbetsmän samt representanter för arbetsgivarna och för arbetarna, kom i korthet sagt till det resultatet, att det var olika i olika delar av Tyskland. I Berlin och trakterna däromkring upprätthölls 8-timmarsdagen, men i Sachsen, södra Tyskland och västra Tyskland kringgicks den däremot på det sättet, att arbetsgivarna med tillstånd av fabriksinspektionen träffade avtal med sina arbetare om en perma-

nent längre övertid. De gjorde sålunda t. ex. avtal på ett år om en 8-timmars arbetsdag med 2 timmars övertidsarbete varje dag. Detta är i själva verket ett kringgående av arbetstidslagen, men det synes visst, att så praktiserats och fortfarande praktiseras i mycket stor utsträckning. Detta utlåtande väckte på sin tid gensagor särskilt från de tyska fackföreningarna. Det är emellertid två år sedan dess, och sedermera har rörelsen för utökning av arbetstiden under det nödtillstånd, som råder i Tyskland, i hög grad tilltagit, så att man för närvarande lugnt kan säga, att 8-timmarsdagen i regel icke tillämpas i den tyska industrien. Vill man kontrollera detta, bör man gå till de tyska fackföreningarnas organ, och där skall man få se mycket oförbehållsamma uttalanden i detta avseende. Härom dagen föll i händerna på mig de tyska glasarbetarnas organ »Der Fachgenosse». I denna tidning uttalade en tysk socialdemokratisk riksdagsman, att han måste bestrida, att 8-timmarsdagen vore ett band på den tyska industrien, det kunde den icke vara, eftersom den faktiskt i regel icke tillämpas. Han påstod, att av de arbetare, som enligt den officiella statistiken falla under tariffavtalen, är det åtminstone nio tiondelar, som icke arbeta på den lagstadgade tiden utan på en tid, som är särskilt överenskommen med arbetsgivarna. Var och en, som är i tillfälle att på ort och ställe studera förhållandena, torde nog finna, att detta i huvudsak är riktigt.

Gå vi sedermera till Frankrike, så genomfördes där 8-timmarslagen under en panikstämning år 1919 med den allra mest knapphändiga utredning. På grund därav kunde man icke antaga en detaljerad lag, utan man nöjde sig med att fastställa själva principen i lagen, och sedermera låta dess tillämpning inom de olika industrierna bero på särskilda dekret, som utfärdades av regeringen, efter det arbetsgivar- och arbetareorganisationerna blivit hörda. Sådana dekret äro också utfärdade för större delen av industrien, men icke för hela. De vilade i början på grundvalen av ett ganska noggrant iakttagande av 8-timmarslagen, men systemet var i alla fall vida fördelaktigare än den svenska lagens schematiska bestämmelser, ty även i dekreten togs viss hänsyn till industriernas olika behov, så att man för vissa specialarbetare och för vissa tillfällen medgav en längre permanent arbetstid. Man kan, ifall man följer dekreten, spåra, huru de alltjämt mildras, och man kan därur utläsa, huru rörelsen mot 8-timmarslagen vinner i styrka. Den har blivit upphävd ifråga om ett par branscher, för sjöfolket och faktiskt även för järnvägsdriften, och i andra fall har den blivit avsevärt mildrad.

Detsamma är förhållandet i Belgien. Där är lagstiftningen ordnad som i Frankrike, och dekreten hava utvisat en betydande mildring. I februari och mars månader var det knappast en vecka, som gick, utan att jag fick mottaga nya dekret från Belgien, vilka alla innehöllo dispens från 8-timmarslagen för vissa industrier.

Gå vi sedermera till Holland, så har i detta land 8-timmarslagen faktiskt upphört att i huvudsak tillämpas. Ursprungligen antogs 1919 en lag om 45 timmars arbetsvecka, men nu har godkänts en lag, som höjt den ordinarie arbetstiden till 48 timmar i veckan och tillika givit

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

regeringen rättighet att meddela dispens från denna arbetstid, där det behövs, och dispens anses böra medgivas i alla sådana fall, där man befarar konkurrens från Tyskland. Nu torde det knappast finnas någon viktig industrigren i Holland, där man icke kan befara konkurrens från Tyskland, och detta har lett till att 56 timmars arbetsvecka är det vanliga inom den verkliga industrien i Holland.

Vad Schweiz beträffar, infördes där också en 8-timmarslag, men den ledde till mycket menliga följder för industrien, och under 1922 ändrades lagen därhän, att regeringen fick rätt att under särskilda krisförhållanden, efter det arbetsgivar- och arbetarorganisationerna blivit hörda, utsträcka arbetstiden till 54 timmar i veckan, och att även i andra fall, där förhållandena påkallade det, medgiva samma arbetstid. Man avsåg härmed faktiskt ett upphävande av 8-timmarslagen, vilket den nya lagen också i verkligheten innebar. Den har emellertid ännu icke trätt i kraft, därför att det enligt den schweiziska författningen har begärts folkomröstning i frågan, och därmed måste lagens ikraftträdande uppskjutas, tills folkomröstningen skett.

Då utskottet säger, att lagen icke blivit upphävd i något land, där den antagits, är detta alltså en sanning med modifikation, ty så har skett i Schweiz, om också ändringen icke trätt i kraft, och i Holland, där lagen icke längre tillämpas. Vidare är att nämna ett land, som utskottet kanske icke fäst sig vid, nämligen Jugoslavien. Där antogs efter kriget en 8-timmarslag att gälla för industrien, men den ändrades för ett par år sedan därhän, att den icke skulle avse verkstadsindustrien samt över huvud icke någon verksamhet, som ej sysselsatte mer än 15 arbetare. Med kännedom om hur obetydligt utvecklade industriförhållandena äro i Serbien kan man med allra största sannolikhet betrakta detta som liktydigt med lagens upphävande.

I Polen, för att nu gå vidare, har man valt ett mera originellt sätt. Där gäller lagen, men regeringen har föreslagit riksdagen, att under två års tid det icke skall få ske några åtal för överträdelse av lagen.

Ifall vi resumera denna redogörelse, som jag är rädd, att herrarna hava funnit något för lång, så ser man, att det knappast finns något land, som genomfört 8-timmarslagen, där man icke nu söker komma från den på ett eller annat sätt. Man finner, att det är tre olika system, som begagnas för detta ändamål. Antingen upphäver man lagen, vare sig formellt eller icke fullt formellt, såsom i Schweiz, Nederländerna och Jugoslavien, eller underlåter man att tillämpa den och ser genom fingrarna med att arbetsgivare och arbetare enligt överenskommelse sinsemellan handla fullständigt emot lagen, såsom i Tyskland, eller också tillämpar man — där man har det nyss omtalade systemet med dekret — den taktiken, att man mildrar dekretens bestämmelser för industrierna, så att lagen åtminstone icke blir fullständigt genomförd. Den rörelse, som omedelbart efter kriget med mycket stor kraft utvecklade sig för genomförande av 8-timmarsdagen i de olika ländernas lagstiftning, har i själva verket avstannat, och utvecklingen går nu åt motsatt håll.

Nu ber jag också att något få komma in på frågan, huruvida vi som medlemmar av nationernas förbund hava några förpliktelser att hos oss genomföra 8-timmarslagen, och vill då något erinra om hur det förhåller sig i detta avseende. Enligt fredstraktaten skola de länder, som gå in i nationernas förbund, verka för goda sociala anordningar för arbetarna, varibland särskilt nämnes 8-timmarsdagen, och de skola därför tillhöra en internationell förening med årliga arbetarkonferenser, där man skall antaga dylika bestämmelser för hela världen. Den första konferensen ägde rum i Washington 1919. Där antog man också ett förslag till en internationell konvention, avsedd att gälla för alla de 42 stater, som voro representerade i Washington. Man hade ett utkast till konvention, som var utarbetat på engelskt håll men som emellertid var sådant, att det icke kunde användas, det var för mycket lagt efter engelska synpunkter. Man måste därför på den korta tid, som stod till buds, skriva ett nytt konventionsförslag. Därtill saknade man nödig både tid och utredning, och konventionen blev därför icke sådan, att den hade någon utsikt att vinna något allmänare bifall. Det har den heller icke gjort. Den är i själva verket för närvarande endast gällande i två länder. Det ena är Brittiska Indien. Men, mina herrar, i detta land är 8-timmarslagen endast tillämplig på sådana företag, som sysselsätta över 50 arbetare, och dessa ha lov att hålla 60 timmars arbetstid i veckan. Det är något evfemistiskt att beteckna detta som en 8-timmarslag! Det andra landet är Tjeckoslovakiet, där 8-timmarslagen gäller utan begränsning. Det är det enda land, där den för närvarande faktiskt tillämpas. Sedan har den antagits av Rumänien, Bulgarien och Grekland att träda i kraft 1924 eller längre fram. Men saken är icke riktigt ordnad för dessa länder heller, därför att de ha sina inhemska lagar och förordningar om arbetstiden, vilka icke stämma med konventionen. Nu återstår alltså att se, hur man där kommer att göra, om man skall ändra de inhemska lagarna, så att de bliva i överensstämmelse med konventionen, eller om man med den fördomsfrihet, som ibland kommer till synes hos de sydländska folken i sådana frågor, skall låta de icke överensstämmande författningarna samtidigt äga tillämpning. Det är icke omöjligt, att det senare på sina ställen blir fallet.

Nu skall man emellertid under ledning av den internationella arbetsbyrån arbeta vidare på denna fråga. Jag är emellertid för min enskilda del fullkomligt övertygad om, att den är olöslig. Det går icke för sig att genomföra en och samma författning med lika bestämmelser angående arbetstiden i så vitt skilda länder som t. ex. de skandinaviska staterna, de sydamerikanska republikerna, Japan och andra länder. Detta kommer icke att lyckas. Det är icke endast de ekonomiska och sociala förhållandena, som äro för skilda åt, utan uppfattningen om rätt och sed är även så olika, att en och samma lag för så olika folk icke går att tillämpa. Jag är fullt övertygad om, att vi icke komma därefter.

Nu äro vi ju emellertid med i nationernas förbund, och då är frågan, hur vi skola göra, och om vi nu hava rättighet att låta vår

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetsti-
dens begräns-
ning.
(Forts.)

8-timmarslag falla eller icke. Sista gången denna fråga var före i denna kammare eller år 1921 rörde det sig om ett upphävande av den då gällande 8-timmarslagen. Då ansåg jag för min del, att man svårigen kunde göra det med hänsyn därtill, att vi nyss förut gått in i nationernas förbund och att den tid, inom vilken konventionen i Washington skulle ratificeras, ännu icke var utlupen, så att man ännu icke med visshet kunde säga, att försöket att genomföra en internationell lag hade misslyckats.

Men nu ligga förhållandena annorlunda. Man kan nu konstatera att, om man undantager Tjeckoslovakiet och möjligen Bulgarien samt några andra mindre betydande stater, det icke finns några länder, som känna sig bundna av dessa förpliktelser. England, som ursprungligen gått i spetsen för hela denna rörelse och på vars initiativ dessa bestämmelser tillkommit, har bestämt vägrat att ratificera konventionen och att genomföra en nationell åttatimmars arbetslag. I Amerika har det aldrig varit tal om det, där har man ställt sig absolut utanför denna fråga. Ifall herrarna läsa motiven till fredstraktaten i Versailles, däri dess bestämmelser återfinnas, skola herrarna finna, att en förutsättning för att hava någon förpliktelse att upprätthålla sådana bestämmelser är, att de övriga konkurrerande länderna även upprätthålla dem. Det var därför man lade det så, att det skulle bliva en konvention, gällande för hela världen. Som saken nu ligger och då de andra länderna icke velat gå med på saken, kan jag icke inse, att vi hava någon förpliktelse för vår del att fullfölja den.

Kommer jag sedermera till frågans läge ur inhemsk synpunkt, så ber jag få säga herrarna, att, som herrarna veta, det verkställdes en utredning om följderna av åttatimmarslagen under den tid den varit gällande. Denna utredning har verkställts dels av kommerskollegium beträffande de ekonomiska konsekvenserna av lagen och dels av socialstyrelsen angående de sociala följderna av densamma. Nu hava båda dessa ämbetsverk erinrat — vilket är fullkomligt sant — att förhållandena, sedan lagen trädde i kraft, varit så abnorma, att det icke låter sig göra att med absolut säkerhet draga några slutledningar av rön under dessa tider. Men ehuru detta är riktigt, kan man, om man också icke kommer till alldeles bestämda siffror och linjer, i alla fall fullt tydligt se, varåt utvecklingen bär. Kommerskollegium har gjort en utredning beträffande den av 8-timmarslagen föranledda kostnadsökningen, avseende dels anläggningar med bibehållen produktion, således med ökat arbetareantal, och dels företag med minskad produktion, där således ingen personalökning förekommit. Resultatet har blivit att produktionskostnadsökningen varit i det förra fallet 3,1 % och i det senare 7,9 %. Jag har hört flera personer säga: »Där ser man, vilken liten ökning i kostnaderna det är som lagen medfört, 3—7 % ökning betyder icke så mycket!» Ja, men detta är ett fullkomligt misstag, ty, om man undersöker, hur denna produktionskostnadsökning ställer sig i relation till det i företagen investerade kapitalet, får man helt andra siffror. Därom säger kommerskollegium att för företag med bibehållen produk-

tion kostnadsökningen belöper sig i medeltal till 58 % av de beräknade räntorna på kapitalet, och att för företag med minskad produktion samma ökning utgjorde i medeltal 79 % av räntorna å kapitalet. Därav kunna herrarna finna, vilken oerhört allvarsam sak hela detta experiment är, i hur hög grad lagen hotar det svenska näringslivets bärighet. Låt vara, att icke utredningen är absolut, låt vara, att man i stället för 79 % — den siffran kanske icke är riktig — bör sätta 75 % eller 70 % eller något sådant, så är det i alla fall i stort sett så, att siffrorna och deras beviskraft icke kunna ifrågasättas och de visa vilken oerhörd tunga för det svenska näringslivet 8-timmarslagen är. Detta är kärnpunkten i hela denna sak. Har åttatimmarslagen under det betryck och de svåra tider, som vi leva i, ökat depressionen i avsevärd grad? Ja, det framgår av denna utredning, att den har gjort det. Den har gjort det i mycket tyngande omfattning.

Från socialdemokratiskt håll har det sagts, att arbetsgivarna påstå, att hela det nödtillstånd, i vilket Sverige befinner sig, kommer av åttatimmarslagen. Det har jag icke hört några arbetsgivare säga, och allra minst har jag sagt det själv. Det är ju givet, det veta vi ju, att detta nödtillstånd i första hand beror på det oerhörda priset på våra produkter, men i denna situation hava vi på grund av åttatimmarslagen icke kunnat komma i ekonomiskt jämnviktsläge därigenom, att vi icke kunnat tillräckligt minska produktionskostnaderna, vilket vi kunnat göra, om icke åttatimmarslagen funnits. Däri ligger, att åttatimmarsdagen är en väsentligen bidragande anledning till den svåra depression, som nu råder här i landet och under vilken vi alla lida. Hade vi icke haft den, skulle det ekonomiska tillståndet hava varit bättre här i landet, avsevärt bättre för näringarna och för arbetarna.

Kommer man sedan till de lyckliga sociala följderna av åttatimmarslagen, så skulle jag först vilja fråga, ifall herrarna på allvar tro på dem. Jag skall dock icke framställa den frågan. Jag skall nöja mig med att säga såsom utskottet säger, att dessa följder icke kunnat konstateras. Vidare säger utskottet, att detta har sin förklaring däri, att det varit under så kort tid lagen gällt och att sådana verkningar icke framträda på några år. Däri ligger naturligtvis någon sanning, men jag vill på samma gång säga herrarna, att det är en fullkomlig illusion att tro, att ifall man vidtager åtgärder, som i hög grad sänka ett folks levnadsstandard, dessa åtgärder på samma gång skola hava goda sociala följder. Det är en motsägelse och så sker icke, ty villkoret för goda sociala förhållanden är i själva verket goda ekonomiska förhållanden.

Nu har det sagts, bland annat, att man icke skall rubba på åttatimmarsdagen, därför att den har under decennier varit ett önskemål för arbetarna, åttatimmarsdagen har varit den symbol, under vilken de samlats, och då vi nu fått denna lagstiftning genomförd, skola vi icke taga bort den. Ja, det är alldeles riktigt, att det skulle väcka en mycket stor misstämning och förbittring hos arbetarna, ifall man upphävde lagen, men detta beror i själva verket på den socialdemokratiska taktiken, icke så mycket den socialdemokratiska taktiken för närvarande som fastner

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
sing.

(Forts.)

när rörelsen var yngre. Då gällde det att bland arbetaremassorna sprida ett allmänt missnöje med de förhandenvarande förhållandena, och då inpräntades det alltid i arbetarna att arbetet var ett ont och en olycka, arbetarna kallades i den socialdemokratiska pressen icke för arbetare, utan för »arbetsslavar», och varje människa, som arbetade under någon längre tid, framställdes såsom en martyr. Därmed fick man så småningom in den uppfattningen hos arbetaremassorna, att arbete var ett ont. Förhållandet är ju det alldeles motsatta, ty vi veta ju att arbetet är en välsignelse och det enda som ger livet något verkligt värde. Sedan man fått nämnda uppfattning spridd bland arbetarna, hava de också fått den övertygelsen, att det är en sådan utomordentlig fördel för dem att arbeta 48 timmar i veckan i stället för t. ex. 51 timmar i veckan. Jag vill säga herrarna, att det väl icke är många här i denna kammare, som icke i sin ungdom och i sin medelålder arbetat åtta timmar om dagen och mera, och som icke farit illa av detta. Det torde väl finnas åtskilliga av herrarna, som göra det ännu och som icke anse sig vara några martyrer. Hela denna uppfattning är fullkomligt grundfalsk, och jag håller med en liberal tidning, Stockholms-Tidningen, som i går yttrade sig i saken och sade, att den tiden måste komma, när arbetarna själva förstå, att åttatimmarsdagen icke är något att sträva efter utan tvärtom, och då kommer lagen också att falla, om icke förr.

Så säges det, att ifall åttatimmarsdagen upphäves nu, finge man mycket stora arbetsstrider. Ja, det är möjligt. När arbetstidslagen kom till, sades det, att den skulle framför allt främja arbetsfreden, men den framkallade i stället de största och envisaste arbetsstrider som vi haft sedan år 1909. Emellertid vill jag säga, att det är klart, att, ifall lagen nu upphäves, kollektivavtalen i de stora industrierna icke komma att upphöra, och man har helt visst på arbetsgivaresidan icke någon tanke på att omedelbart få arbetstiden tillbaka till den förutvarande. Där kommer den sålunda att åtminstone tills vidare vara oförändrad, men det finns en massa gränsområden, en mängd områden utanför den verkliga fabriksindustrien, där det vore av stor fördel att få lagen upphävd. Även inom fabriksindustrien skulle därigenom skapas tillfällen att ingå överenskommelser i speciella fall, vilket skulle kunna lända industrien till bättnad.

Jag ber vidare att få säga några ord direkt om utskottsförslaget. Utskottsförslaget omfattas ju endast av två medlemmar av utskottet. De utgöra majoriteten, och dessa medlemmar äro utskottets mycket ärade ordförande, herr Petrén, och vidare herr Karlsson i Gasabäck, men egentligen bör man också räkna dit herr Hult, ty han är skiljaktig från dem endast i en viss punkt. Jag skall därför gärna säga, att majoriteten består av dessa tre personer och jag förstår, att utlåtandet i huvudsak är ett verk av utskottets ordförande. Detta senare är långt ifrån att vara något nedsättande omdöme om utlåtandet, tvärtom visar denna omständighet, att utlåtandet är resultatet av ett mycket omsorgsfullt arbete och en ärlig strävan att göra det bästa av förhållandena, dock på grundval av bibehållandet av åttatimmarslagen. När jag läst be-

tänkandet, har jag icke kunnat underlåta att för mig själv beklaga, att herr Petrén aldrig varit industriledare och aldrig, efter vad jag tror, haft någon intim praktisk beröring med industrien. I sådant fall hade nog utlåtandet varit annorlunda. Däremot har herr Petrén under sin verksamhet såsom domare på landet förvärvat en god insikt om förhållandena hos den jordbrukande befolkningen. Man ser nu också, hur utlåtandet har lagts tillrätta särskilt för jordbruket. När jordbrukets intressen varit ifråga, hava de blivit tillgodosedda, industriens hava däremot icke blivit det. Jag har icke det allra ringaste emot, att man tillgodoser jordbrukets intressen. Det gläder mig tvärtom i hög grad, att man gjort så, men jag tycker, att industrien även skulle kunna hava fått något med och att man kan ömma för industrien också, när man ömmar för jordbruket, ty i själva verket äro båda dessa näringar f. n. nödlidande.

*Lagförslag
om arbets-
tidens begräns-
ning.
(Forts.)*

Se vi på de ändringar, som föreslagits av utskottet, så är det först en tolkning av begreppet »fyra arbetare» i det undantag från lagen, och vi väl känna. Där har utskottet en tolkning, som är mycket riktig och som avser att hindra en alldeles för sträng bokstavstolkning, som arbetsrådet förut gjort sig skyldigt till. Denna ändring som är mycket bra, har skett för jordbrukets skull! Vidare finnes det undantag för byggnadsarbete för jordbrukets behov, vilket alltså icke faller under lagen. I detta fall gäller det ju också jordbrukets behov! Vidare är det torvindustrien, som undantages från lagen. Den industrien står så nära jordbruket och sammanhänger så med detta, att den bör undantagas från lagen. Man ser av allt detta, hur det lagts tillrätta för jordbruket.

Har då industrien icke fått något? Jo, den har fått ett litet ben, nämligen en förhöjning av övertidstiden, en höjning av maximum för övertid. Nåja, det kan ju vara av värde! Det kan vara av värde i allmänhet för sådana industrier, som syssla med entreprenader eller med stora leveranser, som skola vara färdiga på viss tid och även i vissa andra fall t. ex. rörande arbete i hamnarne, men i stort sett är en sådan övertid, som man endast tillfälligtvis får använda, icke av så stort värde, därför att övertiden är så dyr och arbetsgivarna måste försöka att om möjligt undvika denna fördyring. En annan sak blir naturligtvis, om man såsom i Tyskland kan få sig tillförsäkrat en permanent daglig övertid under t. ex. ett helt år, då kan man lägga betalningen därefter.

Det har varit andra specialyrkanden beträffande industrien, som med styrka framhållits, men icke kunnat tillvinna sig utskottets gillande, till exempel frågan om undantag för säsongindustrien. Det är ett mycket angeläget behov, som det skulle hava varit av mycket stort gagn för en stor del av näringslivet i vårt land att få tillfredsställt. Vidare har det t. ex. varit frågan om att vid tretimmarsskift i kontinuerlig drift få slippa vara beroende av arbetsrådets prövning.

Frågan om undantag för en del näringar, som falla utom den egentliga fabriksindustrien, men som nu onekligen äro mycket illa ställda har också varit före. Jag vill sålunda t. ex. påpeka, att två medlem-

Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

mar av socialstyrelsen avgivit en reservation, som livligt understöts av kommerskollegium, däri man yrkade, att handelns arbetare skulle undantagas från lagens tillämpning. Nu är det så i butikshandel att de, som hava till uppgift att direkt tjäna allmänheten, icke falla under lagen, medan de övriga göra det, alltså de, som äro sysselsatta å lagren eller som syssla med att forsla varor och sådant. Allt detta är en enda sammanhängande arbetsprocess, som måste ske samtidigt, och enligt min tanke är det fullkomligt oförnuftigt att låta handeln i butikerna få försiggå men att stoppa verksamheten på lagren eller hemforslingen av varorna. Man har begärt, att samma bestämmelse skulle gälla beträffande båda dessa kategorier arbetare, men man har icke lyckats få detta genomfört. Förhållandet är alldeles detsamma beträffande restauranteryrket. De, som äro avsedda för allmänhetens direkta betjäande, falla icke under lagen, men kökspersonal och sådana arbetare göra det. Det vållades ju då de allra största olägenheter därav att, när restauranter varit öppen under åtta timmar, serveringen får fortgå, medan man i köket antingen skall upphöra att arbeta eller också sätta till ny personal, vilket senare man i regel icke kan göra, dels av ekonomiska skäl — en mängd restauranter skulle upphöra i sådant fall — och dels därför att man icke har tillgång till så många kockar och kokerskor, som man skulle behöva. Lagen är i själva verket icke möjlig att tillämpa på denna rörelse. Jag hör herrarna fråga, hur går det då f. n.? Jo, den tillämpas icke där, den kringgås, och det vore mycket bättre att upphäva den och låta restauranterna helt komma undan lagen.

Ja, mina herrar, jag kanske har talat längre än jag egentligen ämnat, men jag skall icke fortsätta längre nu, utan jag skall strax sluta. Innan jag gör det, ber jag att få säga några ord om en särskild sak. Det förekommer i utskottsutlåtandet utom den reservation, som avgivits av oss högermedlemmar, en annan reservation med avslagsyrkande. Den är avgiven av representanter för bondeförbundet. Dessa reserveringar hava yrkat, att man vid avslaget å propositionen måtte knippa begäran om en revision av yrkesfarelagen, därvid särskilt skulle tagas hänsyn till att för sådana yrken, som äro hälsofarliga eller där längre arbetstid eljest är vådlig, undantagsbestämmelser måtte meddelas. Jag har icke varit med om detta yrkande, därför att jag anser det vara alldeles onödigt; arbetet med en sådan revision pågår redan och i fall åttatimmarslagen nu upphör, komma automatiskt nämnda synpunkter att tagas i betraktande vid denna revision. Det är sålunda icke därför att jag har någon annan mening än reserveringarna i den punkten, utan därför att jag anser att en sådan begäran är överflödig, som jag icke varit med om deras reservation.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag å Kungl. Maj: ts proposition samt utskottets utlåtande och bifall till den reservation, som avgivits av mig och tre andra medlemmar i utskottet.

Herr **Thorberg**: Herr talman! I den exposé, som herr von Sydow gav om åttatimmarsdagens tillämpning i olika länder, glömde

han för sin del nämna något om förhållandena i ett land, nämligen i Sverige. Han undvek att framhålla, hurusom vår åttatimmarsdag för närvarande ger rätt till övertidsarbete med icke mindre än 30 timmar per månad, under det att i allmänhet sådant medgivande om övertidsarbete icke förekommer uti den utländska lagstiftningen. De överenskommelser, som sålunda nu hava blivit träffade i olika länder antingen på så sätt, att det har skett i form av avtal mellan arbetarna och arbetsgivarnas organisationer, eller ock i form av dekret från myndigheternas sida, hava närmast haft till syfte och innebörd att åstadkomma möjlighet för industrin att vid behov utföra övertidsarbete. Sålunda har ingenting annat skett i den utländska lagstiftningen än det, som man redan i förväg förutsett hos oss, och varefter man inrättat vår lag. I övrigt är det ju givet, att man i Belgien och Tyskland på grund av de förhållanden, som krigets efterverkningar där medfört, har större behov av att något utöka övertidsarbetet än vad fallet är hos oss. Ett är ju visst, att de med oss på annat sätt konkurrerande länderna, t. ex. England och våra grannländer i Skandinavien, icke tillämpa längre arbetstid än vad som göres här i Sverige.

När man läste de utredningar, som äro bifogade den kungl. propositionen, fick man ett bestämt intryck av, att det skulle vara omöjligt att här framkomma med något avslagsyrkande på fortsatt tillämpning av lagstiftningen på detta område, ty dessa utredningar giva icke enligt min uppfattning något som helst stöd för riksdagen att därpå grunda ett beslut att ej längre tillämpa åttatimmarsdagen. Socialstyrelsen ger i stället i sitt utlåtande en mycket bestämd kategorisk förklaring, att arbetstidslagens ekonomiska verkningar icke rättvisligen kunna bedömas på grund av de exceptionella förhållanden, som hava varit rådande här hos oss under den tid, lagen varit i tillämpning. Den förklarar, att lagens verkningar icke kunna bedömas. Man kan alltså icke bedöma, huruvida lagens verkningar varit av godo eller ondo. Den ekonomiska utredning, som har gjorts av kommerskollegium, vilar sålunda på lösa grunder. Förhållandena hava varit sådana, att icke något verkligt stöd och några verkliga fakta kunna utvinnas genom en utredning. Hela den ekonomiska utredningen från kommerskollegiums sida har sålunda enligt mitt förmenande ingalunda det värde, att man därpå kan grunda ett beslut.

Då herr von Sydow likväl åberopar denna utredning till stöd för sitt yrkande, så måste han ju — även han — göra en reservation för utredningens tillförlitlighet, men han ansåg dock, att man ändå, så att säga, hade på känn, att arbetstidslagen medverkat till ett fördyrande av produktionen. Han försökte få fram detta genom att sätta de teoretiskt framkonstruerade siffrorna i samband med aktiekapitalets storlek. Jag undrar, om man över huvud taget har rätt att se problemet på det sättet. Är det icke i stället så, att man bör se saken på det sättet: kunna människorna med de tekniska hjälpmedel, som nu stå dem till buds, tillverka tillräckligt med förnödenheter, tillräckligt med varor för sin bekvämlighet? Ja, är det så, att de kunna det, då behöva naturligtvis icke män-

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

niskorna arbeta längre än vad som nu sker. Är det någon, som har sökt påvisa, att vi med nuvarande tekniska hjälpmedel icke skulle kunna producera tillräcklig mängd av förnödenheter för människornas behov? Nej, det har ingen sökt påvisa. Ingen har velat förneka möjligheten av att människorna nu med de hjälpmedel, som stå dem till buds, kunna producera tillräckligt av förnödenheter med en arbetstid av åtta timmar. Så länge icke sådant bevis kan framställas, så länge komma vi från arbetarehåll att göra ett bestämt motstånd mot varje förlängning av den arbetstid, som nu är lagfästad. Det må vara, herr von Sydow, att arbetet är en välsignelse. Jag är enig med honom därom, ifall man arbetar under rimlig tid och under rimliga proportioner, men det är icke en välsignelse, om man tvingar människor att stå i mekaniskt arbete så lång tid under dygnet, att hela deras familjeliv blir förstört och hela deras möjlighet till kulturell utveckling omöjliggöres. Genomförandet av åttatimmarslagen har medfört för arbetarna väsentliga sociala fördelar, och det är ett erkännande, som också gives från socialstyrelsens sida.

Arbetarna hava faktiskt genom den förkortade arbetstiden vunnit möjlighet till bättre hemliv och till ökat kulturellt arbete, och de kunna nu förskaffa sig mera insikter i samhällliga och andra angelägenheter. Jag ber som stöd för detta få erinra om vad som har påvisats från Arbetarnas Bildningsförbunds sida. Bildningsförbundet säger: »huruvida den förkortade arbetstiden verkligen varit av betydelse för arbetarnas självbildningsarbete torde efter endast två arbetsårs erfarenhet vara för tidigt att med bestämdhet yttra sig om. Som av nedanstående statistik, liksom av A. B. F:s verksamhetsberättelse i övrigt, framgår emellertid, att arbetarnas aktiva deltagande i bildningsarbetet högst betydligt ökats från och med arbetsåret 1919—20, d. v. s. samtidigt med att 8-timmarslagen trätt i kraft. Visserligen skulle detta hastiga uppsving möjligen kunna vara rent tillfälligt eller bero på den ökade agitationen. Det är dock svårt att komma ifrån, att det skulle sammanhänga med och framför allt bero på den kortare arbetstiden.» Detta skrevs i denna försiktiga form därför att man icke ville bli slagen på fingrarna, för den händelse man misstog sig. Utvecklingen har emellertid visat, att de antaganden, som då gjordes, hava vidare bestyrkts. Bildningsförbundet framhåller vidare: »vad studiecirkelverksamheten angår har antalet verksamma cirklar under de sex första arbetsåren 1912—19 ökats med i medeltal 76 studiecirklar pr år (största ökningen 1916—17 var 97 cirklar), under det ökningen arbetsåret 1919—20 var 296 och arbetsåret 1920—21 286.» — En tredubbling har sålunda skett omedelbart efter det åttatimmarslagen kom i tillämpning. — »Antalet aktiva medlemmar i studiecirkelarna visade likaledes en jämn stegring från 1912—19 med i medeltal 993 medlemmar pr år, under det antalet 1919—20 ökades med 4,511 medlemmar och 1921—22 med 4,243 medlemmar. Vad bokförvärvsbeloppen angår, är i detta sammanhang av intresse den del därav, som utgöres av lokala tillskott, ej vad som tillskjutits av stat, landsting och A. B. F. Under åren 1912—19 ökades i genomsnitt de lokala tillskotten med kr. 2,380:86 pr år, under det ökningen 1919—20 var kr. 12,500:32

och 1920—21 kr. 19,736:14. Arbetsåret 1921—22, som ännu ej avslutats, har att uppvisa liknande ökning som de bägge sista åren. Också föreläsningens verksamheten uppvisar ett motsvarande uppsving arbetsåret 1919—20. Under det att antalet anordnade föreläsningar under åren 1912—19 varierade mellan 151 och 425, anordnades arbetsåren 1919—20 icke mindre än 1,271 föreläsningar, d. v. s. verksamheten blev i ett slag 3-dubblad. Under de bägge sista åren har verksamheten ej ytterligare nämnvärt ökats — 1920—21 anordnades 1,322 föreläsningar och 1921—22 omkring 1,200 föreläsningar — beroende framförallt på att arbetarnas lokala tillskott under arbetslösheten i avsevärd grad minskats. Av särskilt intresse är att anmärka, att det inom sådana organisationer, där arbetarna ej fått sina arbetsförhållanden förbättrade genom lagen av 1920 visat sig omöjligt att få igång någon mera omfattande bildningsverksamhet.» Det är vad Arbetarnas Bildningsförbund anför. Det har sålunda konstaterats ett bestämt uppsving i arbetarnas bildningssträvanden, och man har kunnat konstatera, hurusom detta har skett inom yrken, där åttatimmarslagen införts, under det att ingen förändring i bildningssträvandena har kommit till stånd inom de yrken, där lagen icke har vunnit tillämpning.

Nu synes det mig, att enbart vad jag här anför t borde vara nog för riksdagen för att besluta om bibehållandet av lagstiftningen rörande arbetstidens reglering, men jag vill påminna om, att enligt mitt förmenande hava vi på grund av medlemsskapet i Nationernas förbund en oavvislig plikt och skyldighet att bibehålla åttatimmarsdagen. I första delen — 23 § — av stadgarna för Nationernas förbund heter det: »Med förbehåll för och i överensstämmelse med föreskrifter i internationella fördrag, som redan förefinnas eller framdeles kunna komma att avslutas, förklarar förbundets medlemmar: a) att de skola söka åvägbringa och upprätthålla rättvisa och humana arbetsvillkor för män, kvinnor och barn såväl inom egna statsområden som i alla länder, dit deras kommersiella och industriella förbindelser nå, samt att de i detta syfte skola upprätta och vidmakthålla nödiga internationella organ.» I del XIII, som just omhandlar arbetets organisation, det internationella organet för samarbetet, heter det: »Då Nationernas förbund har till ändamål att åvägbringa en allmän fred, och då en sådan fred blott kan fotas på grundvalen av social rättvisa; då arbetsförhållanden äro rådan- de, som för ett stort antal människor innebär orättvisa, armod och umbärande, varav ett missnöje alstras, som hotar freden och samförståndet i världen, och då det är en trängande nödvändighet att förbättra dessa förhållanden, exempelvis genom reglering av arbetstiden, fastställande av maximiarbetsdag och maximiarbetsvecka, reglering av arbetsmarknaden, bekämpande av arbetslösheten, — — — — —; då underlåtenhet från en nations sida att godkänna verkligt humana arbetsvillkor utgör ett hinder för de övriga nationernas ansträngningar att förbättra arbetarnas lott i egna länder, hava de höga fördragsslutande parterna, därtill föranledda såväl av känslan för rättvisa och humanitet som av önskan att skapa en varaktig världsfred, träffat följande över-

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

enskommelse.» Ut i §§ 41 och 42 av denna dels andra avdelning ingå följande bestämmelser: »De höga fördragsslutande parterna erkänna, att lönarbetarnas fysiska, moraliska och andliga välbefinnande är av den största betydelse från internationell synpunkt, och hava för befrämjande av detta upphöjda syfte grundat den i avdelning I omförmälda, till Nationernas förbund anslutna permanenta organisationen. De erkänna, att olikheter i klimat, seder och bruk, ekonomisk ändamålsenlighet och industriell tradition försvåra ett omedelbart genomförande av fullständig enhetlighet i arbetsvillkoren. Men övertygade därom, att arbetet ej bör betraktas som enbart handelsvara, anse de, att medel och principer för arbetsvillkorens reglering finnas, som alla industriella samfälligheter böra söka tillämpa, i den mån sådant kan ske med hänsyn till inom dem rådande särskilda förhållanden. Bland dessa medel och principer anse de höga fördragsslutande parterna följande vara av synnerlig och aktuell vikt.» Ut i den fjärde punkten angående dessa medel och principer säges: »Uppställande av åtta timmars arbetsdag och fyrtioåtta timmars arbetsvecka som mål överallt, där detta ännu ej blivit uppnått»; och i den femte punkten: »Genomförande av en vilotid per vecka av minst tjugofyra timmar, vilken om möjligt bör omfatta söndagen.»

Genom sitt inträde i Nationernas förbund, genom sin anslutning till den internationella arbetsbyrån har Sverige förpliktat sig att tillämpa de principer, som ingå i den fredstraktat, vilken jag nu har föredragit. Det synes mig vara ofrånkomligt, att Sverige måste fullgöra sina förpliktelser och upprätthålla lagstiftningen rörande arbetstidens reglering så länge som Sverige tillhör Nationernas förbund.

Jag vill erinra om, att hans excellens statsministern vid tidigare tillfällen, då han yttrat sig här på högerpartiets sida rörande betalningen av Sveriges avgift till Nationernas förbund, förklarar, att han ansåg, att även om icke alla andra medlemmar i Nationernas förbund fullgjorde sina skyldigheter, förelåg det dock för Sveriges del skyldighet att fullgöra de åtagna förpliktelserna, så länge det ännu icke anmält sitt utträde ur Nationernas förbund.

Denna mening har också tidigare delats av herr von Sydow, och det var därför rätt underligt att här i dag höra hans argumentering. Jag vill erinra om, att han vid tidigare tillfällen mycket bestämt uttalar sig för att han ansåg, att vårt medlemskap i Nationernas förbund var bindande, och att det måste anses vara en hederssak för Sverige att bibehålla lagstiftningen rörande arbetstidens reglering, även om icke alla länder så punktligt fullgjorde sina åtaganden härutinnan. Herr von Sydow har inför denna kammare år 1921 framhållit följande: »Mina herrar, med den uppfattning jag alltså har om lagens verkningar låge det ju nära till hands, att jag komme till resultat att instämma i det yrkande om lagens upphävande, vilket framförts motionsvis. Jag vill emellertid säga herrarna, att jag för min del finner mig vara förhindrad att göra detta på grund av de internationella förpliktelser, som vi åtagit oss. När vi ingå i Nationernas förbund, kommo vi automatiskt in i

den internationella association, som har till uppgift att genomföra åttatimmarsdagen i alla de länder, i vilka den ännu icke blivit genomförd. Det synes mig icke vara överensstämmande med denna förbundsplikt att, när vi redan hava åttatimmarsdagen, nu upphäva densamma. Jag vet, att jag i detta fall är av annan mening än många andra, bland dem även min ärade vän herr Boberg, som i denna del reserverat sig mot utskottets förslag, men jag för min del kan icke komma till annan övertygelse. Det har sagts, och sagts med rätta tror jag, att andra länder icke tagit denna förpliktelse så strängt, som vi göra, men jag tycker, att det är en heder för Sverige, att vi minutiöst hålla våra internationella förpliktelser, och denna princip böra vi fasthålla.»

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Detta var herr von Sydows uppfattning 1921. 1920 anförde herr von Sydow några synpunkter, som jag ber att få uppläsa, därför att jag anser, att de fortfarande hava sin aktuella och bindande riktighet. Herr von Sydow anförde då: »Det är klart, att man då ställer den frågan till sig: Är det icke skäl att vidtaga den åtgärd, som föreslagits i flera motioner, nämligen att helt enkelt upphäva lagen? Ja, det kan ju synas så, men å andra sidan ber jag att få säga herrarna, att det naturligtvis måste vara ytterligt tungt vägande skäl för att upphäva en lag endast några månader efter det den trätt i kraft, särskilt en lag av så omfattande beskaffenhet som denna. Nu har industrien och näringslivet i allmänhet inrättat sig efter lagen, åttatimmarsdagen är faktiskt genomförd. Det arbetas efter denna lag överallt i vårt land, löner och arbetsförhållande äro jämkade därefter. Skulle man söka att komma åter till de förhållanden, som funnos före lagens ikraftträdande, skulle det bliva ännu värre arbetsstrider än man redan haft. Ett upphävande av lagen skulle nog icke heller leda till att man i realiteten finge en längre arbetstid annat än i undantagsfall. Därtill kommer emellertid ännu ett annat skäl, som såvitt jag ser saken gör det omöjligt att nu bifalla ifrågavarande motioner, och det är att, sedan dessa motioner väckts, Sverige inträtt i Nationernas förbund. I förbundsakten i Nationernas förbund innehålles visserligen icke något uttryckligt stadsfästade av principen om en åttatimmarsdag. Det säges endast i mera allmänna ordalag, att förbundet skall verka för humana och goda arbetsvillkor. Vill man veta, vilka dessa villkor äro, får man gå till fredstraktaten. Där finner man, att varje nation, som går in i Nationernas förbund, också är skyldig att delta i en internationell organisation för arbetets ordnande samt att denna organisation skall verka för åttatimmarsdagens genomförande. Man finner att för förbundets medlemmar principen om åttatimmarsdagen är godkänd, och det endast är fråga om det sätt, varpå den skall genomföras. Vid sådant förhållande torde det ur internationell synpunkt vara omöjligt för oss att först gå in i förbundet och strax efteråt upphäva den lagfästa åttatimmarsdagen hos oss, d. v. s. fatta ett beslut, som fullkomligt strider mot förbundets ändamål. Det är ju också givet, att ehuru de svenska ombuden vid konferensen i Washington icke hade någon rättighet att ikläda den svenska staten några förpliktelser, ändå den omständigheten, att alla dessa ombud gingo in på grundsatsen om

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

en åttatimmarsdag, gör det mycket svårt för staten att nu upphäva den en gång stadfästa lagen.»

Bland ombuden i Washington, som röstade på Washingtonkonventionen rörande åttatimmarslagen, var även herr von Sydow. Då nu herr von Sydow anför, att det var särskilda svårigheter för oss att ratificera åttatimmarslagen i Washington, emedan England icke gjort det, ber jag att få fästa herrarnas uppmärksamhet på att vid ett sammanträde inom den internationella arbetsbyrån framfördes med mycken stor skärpa från den engelska regeringsrepresentanten, att ett av de största motiven till att England icke ratificerat denna konvention var, att Sverige icke gjort det. Jag nödgas inför detta replikera, att en av de största anledningarna till att vi icke gjort det var, att England icke ratificerat konventionen, och att det sålunda berodde på England. Ifall England ville taga första steget, skulle det nog vara möjligt för oss att komma efter. Just detta, att den engelska regeringen anser sig i den internationella arbetsbyrån kunna framhålla Sveriges ställning till åttatimmarslagen som en anledning för sig att icke fullgöra ratifikationen, bör göra oss betänksamma att gå på den linje, som herr von Sydow i år rekommenderar, nämligen att avslå varje lagstiftning om åttatimmarslagen. Det är dock ett faktum, som herr von Sydow icke heller kan förneka, att arbetstiden i England i allmänhet är betydligt kortare än 48 timmar.

Nu ber jag emellertid i anslutning till vad herr von Sydow yttrade 1920 få framhålla, att var det riktigt, att industrien och näringslivet hade inrättat sig efter åttatimmarslagen, så är det naturligtvis än riktigare den dag som i dag är, ty nu har man ju i stort sett kommit över övergångssvårigheterna och kan lugnt arbeta i enlighet med de bestämmelser, som lagen innehåller. Var det riktigt, att man redan 1920 lyckades jämka löner och arbetsförhållanden efter lagen, är det naturligtvis än riktigare i dag. Ur den synpunkten kan det sålunda icke föreligga något trängande behov för industrin att få någon ändring till stånd.

Herr von Sydow ansåg år 1920, att det icke skulle vara gagneligt för industrin att upphäva lagen, och det skulle icke heller, sade han, kunna leda till förlängning av arbetstiden annat än i undantagsfall. Ja, även i dag har herr von Sydow här inför kammaren nödgats upprepa, att även om åttatimmarsdagen skulle komma att upphävas, skulle det icke medföra någon förändring i arbetstiden inom industrin i stort sett utan endast beröra vissa undantagsgrupper, vissa gränsfall. Då måste man göra sig den frågan: Finns det någon rimlig anledning att försöka upphäva en lag, som redan har blivit ett faktum på så sätt, att även den förnämsta talesmannen mot lagen säger, att dess upphävande endast kan komma att få betydelse för någon enstaka mellangrupp? Är det någon anledning att riskera de konflikter på arbetsmarknaden, som helt säkert komma att uppstå, om man skulle försöka förlänga arbetstiden, då man är fullt medveten om att det endast kan få någon betydelse för några få grupper?

Jag vill erinra därom, att enligt socialstyrelsens uppgifter funnos

den 31 december 1922 kollektivavtal gällande för 312,765 arbetare. I denna summa ingingo icke arbetarna inom den mekaniska verkstadsindustrin och järnbruken, där avtal vid nyss angiven tidpunkt icke existerade. Dessa industrier sysselsatte ett 50-tusental arbetare, med vilken summa den av mig förut uppgivna siffran bör ökas. Det finns sålunda avtal gällande för ungefär 350,000 arbetare. I dessa kollektivavtal ingå bestämmelser om, att den ordinarie arbetstiden är 48 timmar per vecka. Jag ber att få försäkra herrarna, att det skall icke gå att få arbetarna med på att förändra dessa bestämmelser rörande arbetstidens längd i kollektivavtalen med mindre än att Sveriges arbetsgivareförening helt och hållet kan förkrossa och förrinta den svenska fackföreningsrörelsen. Så länge det icke kan visas, att den nuvarande arbetstiden är otillräcklig för frambringande av de förnödenheter, människorna behöva, så länge kommer icke den svenska fackföreningsrörelsen att godvilligt gå med på arbetstidens förlängning. Följderna av ett upphävande av lagen skulle sålunda bliva, om man vill utnyttja den erhållna friheten, ökade sociala strider.

Ifrån detta allmänna betraktelsesätt om fortsatt lagstiftning eller ej ber jag att få säga några ord om de ändringar i den förutvarande lagen, som utskottet föreslår. Utskottet har i 1 § föreslagit en sådan tolkning, att vid beräkandet av antalet arbetare enligt paragrafens första stycke icke skall medräknas arbetare, som användes till arbete, vilket enligt samma paragraf icke är underkastat lagens tillämpning. Jag ber att få framhålla, att det utgör en viss fara, att denna bestämmelse på detta sätt införes. För närvarande är det så, att lagen gäller för verkstäder, som sysselsätta mer än 4 arbetare, sålunda minst 5. Mindre verkstäder falla sålunda utom lagen. På platser, där hantverk förekommer i någon större utsträckning, är det oftast så, att arbetet utföres på mindre verkstäder. Om nu där var anställd en son till företagaren, har han medräknats bland arbetarna. Om det förut, sonen inberäknad, varit 5 arbetare, har lagen tillämpats. Nu skall, om denna nya bestämmelse antages, lagen i sådana fall icke äga fortsatt tillämpning. Vi kunna taga ett annat exempel — från handelsområdet. Om det har stått 2 eller 3 man innanför disken i en affär och expedierat allmänheten, så hava dessa varit undantagna lagens bestämmelser, medan däremot lagerarbetarna fallit under densamma. Hava då lagerarbetarna och expediterarna tillsammans utgjort 5 man, har lagen tillämpats på lagerarbetarna. Enligt de nu föreslagna bestämmelserna skall lagen icke tillämpas, förrän lagerarbetarnas antal uppgår till 5.

Jag vill påpeka, att det ofta inträffar, att till de små verkstäderna, där förhållandena äro mera oreglerade, draga sig mindre ordentliga element, som där kunna finna en fristad, och vilka där utan någon som helst kontroll kunna uppträda mer eller mindre ordentligt. Ökas dessa verkstäders antal, så utgör det en fara, ty det inverkar på hela arbetarkårens moraliska ståndpunkt. Mot dessa element föra fackorganisationerna en bestämd kamp och söka genom kontrollering av arbetsförhållandena på alla platser fostra arbetarna till ordentligt uppträdande och

*Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.

(Forts.)

ordentligt iakttagande av arbetstiden samt ett förnuftigt användande av sin fritid. Svårigheterna för fackorganisationerna att vinna detta sitt syftemål — att skapa karaktärsfasta individer av sina medlemmar — komma naturligtvis att ökas alltefter som man utökar det område, som blir oreglerat och således undandrager sig den offentliga kontrollen. Det är den anmärkning, som jag närmast vill göra mot denna bestämmelse.

Beträffande sedan utskottets förslag under punkt g) att undanta »upptagning av torv samt tillverkning av brännorv och torvströ» från lagens tillämpning, ber jag att få framhålla, att jag icke kan förstå, att det finnes några verkligt vägande skäl för en dylik åtgärd. Jag ber att få meddela, att torvindustrin är en industri av nog så stor omfattning, och att den ingalunda kan sägas vara sammankopplad med jordbruket på sådant sätt, att det därför skulle kunna vara berättigat, att industrin ifråga undantogs. År 1919 förekom torvupptagningsarbete på 237 platser. För administrationen av detta arbete sysselsattes en kontorspersonal av 329 personer, medan arbetarnas antal utgjorde 8,500. För arbetets bedrivande användes maskinell arbetskraft på icke mindre än 18,423 hästkrafter. Tillverkningsvärdet uppgick det året, 1919, till 23,5 miljoner kronor, och året därpå var man visst uppe i närmare 25 miljoner. Som en jämförelse ber jag att få peka på kolgruvorna nere i Skåne. Samma år, som torvindustrin gav 23,5 miljoner kronor, var denna industris tillverkningsvärde icke större än 20 miljoner, och de förbrukade hästkrafternas antal inom denna industri är väsentligt mindre än vad fallet är inom torvindustrin. Ja, t. o. m. är hästkrafternas antal inom torvindustrin större än inom hela trävaruindustrin — jag menar nu snickeri- och möbelfabrikerna.

Ser man på de kollektivavtal, som äro träffade, angående upptagning av torv samt tillverkning av brännorv och torvströ, så innehålla de bestämmelser om åttatimmarsdagen, 48 timmars arbetstid per vecka. Man finner dessutom, att de arbetsgivare, de arbetsföretag, som finnas inom denna bransch, i största utsträckning bestå av sammanslutningar av jordbrukare, som t. ex. Skånes lantmäns andelsförening eller Hallands lantbrukares andelsförening o. s. v. Jag vill med andra ord säga, att namnen giva tydligt vid handen, att det nog ofta är lantmän, som äro aktieägare inom torvindustrin. Men det förhållandet, att bönder, lantbrukare äro aktieägare inom industrin, torde väl ändå i all rimlighets namn ej kunna anses vara motiv för att den industrin därför ej skulle falla under åttatimmarslagens tillämpning. Sambandet mellan jordbruket och torvindustrin är i övrigt ej så stort.

Jag ber här få relatera något om själva torvindustriens tekniska detaljer. Det förekommer två slag av torvupptagning. Det är brännorvupptagning, där upptagning av torv verkställes med maskinella anordningar, och den utföres oftast i två till tre skift per dygn. Vid dessa maskinella anordningar är det anställt ett visst antal arbetare, som nödgas utföra allt arbete, så länge maskinen är i gång, i det tempo, som maskinen bestämmer. Här är ett rent industriellt arbete, där arbetet kan fortgå oberoende av väderlek, i den mån som allt industriellt ute-

arbete kan pågå. Blir regnet alltför våldsamt, får man stoppa, men i stort sett pågår denna torvupptagning oberoende av väderleken. Arbetet utföres under tre till fyra månaders tid på försommaren. Sedan bränntorven på detta sätt är upptagen, skall det verkställas vändning och kupning, d. v. s. upplagring av torv i mindre högar. Till detta arbete användes i regel kvinnor och minderåriga. Även detta arbete är synnerligen tungt och ansträngande, ty avlöningen är ganska låg och man måste utföra ett stort kvantum arbete per dag, för att det skall bli någon inkomst. Och varför använder man minderåriga? Det är närmast därför, att de hava kortare rygg än de större och sålunda äro böjligare att verkställa detta vändningsarbete på marken. Men finns det någon anledning att taga bort det skydd i arbetet, som 8-timmarslagen ger åt de minderåriga och åt dessa kvinnor, som få göra arbetet, utöver det att de samtidigt få sköta sitt hem. För min del anser jag det i stället vara alldeles särskilda skäl, som tala för, att lagen må tillämpas på denna verksamhet. Det enda arbete, där det kan vara behov av att forcera detsamma under längre tid per dag än 8 timmar, är själva hopkörningsarbetet, då det gäller att använda de vackra dagarna. Men genom det medgivande, som arbetsrådet utfärdar och som möjliggör för vederbörande att kunna under loppet av icke längre tid än tre veckor överskrida arbetstiden av 48 timmar i genomsnitt per vecka, är detta behov tillgodosett. Jag ber få förklara inför kammarens ledamöter, att den man, som inom grov- och fabriksarbetarförbundet särskilt skött underhandlingarna om kollektivavtal, på det bestämdaste förklarar, att han rönt motstånd inom alla industrier mot tillämpningen av 8 timmars arbetstid per dag, och han har inom andra områden funnit mycket hårda omdömen om 8-timmarslagens tillkomst, men icke någon gång mött en sådan erinran från arbetsgivarna inom bränntorvstillverkningen.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*

(Forts.)

Beträffande åter upptagningen av torvströ, så är det ett arbete, som utföres för hand. Själva uppgrävningen av torven sker i regel under hösten. Det är ett synnerligen tungt och ansträngande arbete, där man även innan lagen trädde i kraft näppeligen orkade arbeta längre än 8 timmar per dag. Det gäller där att stå i den våta myren, mången gång kanske med fara att sjunka ned i denna, mången gång kanske att stå i en kall källåder hela dagen i ända och där uppgräva den tunga vattendrypande torven. Denna torv blir sedan upplagrad över vintern för att frysa ut. På våren komma kvinnor och minderåriga för att vända på den. Sedan skall den ligga i solskenet, och efter en tid, när den torkat, skall den läggas ihop, och det är ett mycket tungt arbete, där manlig kraft måste komma till. Det gäller att bära ihop torv från olika ställen till en plats, där den kan tagas upp på vagnar, som löpa på spår, som äro utlagda. Det gäller att bära ihop tyngder på 100 till 150 kilogram. Det är icke möjligt för en arbetare att härda ut längre tid, dag efter dag, mer än 8 timmar. Sedan kommer tillverkningen av torv inomhus, där den förmales till strö. Arbetarna få där stå i det mest ohyggliga damm, sådant att dammängden

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

under dagens lopp lagras tumstjockt på arbetarnas kläder. De få dag efter dag insupa detta damm. Även detta arbete vill man undantaga från lagens tillämpning. Torvströbuntarna äro, som var och en, som sett dem, kan förstå, synnerligen tunga, och de skola lagras och lossas på åkdon o. s. v. Allt detta är ett arbete, som gör, att det är alldeles särskilda skäl, som tala för att arbetet inom denna industri icke bör undantagas från lagens tillämpning. Så kommer härtill, att arbetarna äro bosatta kanske oftast rätt långt från arbetsplatsen. De få taga sig dit om morgnarna på cykel och likaledes hem på kvällarna, och de få på grund av vägen mellan arbetsplatsen och hemmet sin arbetstid förlängd. På den tid, då arbetarna icke äro sysselsatta inom torvindustrien, är flertalet daglönare, som gå i skogsarbete eller väglagningsarbete och endast ett fåtal går som tillfälliga daglönare inom jordbruket. Det är det enda sambandet med jordbruket, som denna industri har, och det är detta som gör, att jag har rätt att ännu en gång stryka under, att det icke kan finnas något skäl att, på grund av att ett flertal av aktieägarna inom denna industri äro lantmän, undantaga denna industri från lagens tillämpning.

Beträffande yrkandet att byggnadsarbete för jordbrukets behov också skall undantagas från lagen, ber jag få framhålla, att man därigenom i många fall skulle komma att stå inför mycket egendomliga förhållanden. Vi kunna göra det tankeexperimentet, att en byggmästare i en landsortsstad eller i ett municipalsamhälle har hos sig anställt ett antal arbetare för uppförande av en villabyggnad eller dylikt i samhällets närhet. Vid uppförandet av det arbetet falla arbetarna under lagens bestämmelser, men sedan flyttar han dem över dikeskanten för att uppföra en mangårdsbyggnad, en loge, en ladugård för lantbrukets behov och sysselsätter där samma arbetare till samma antal, men där skola dessa arbetare vid detta tillfälle icke komma under lagens tillämpning. Detta synes mig vara synnerligen orimligt och obilligt. Skånska cementgjuteriet verkställer en massa arbeten och utför arbeten dels för industrien och dels för jordbrukets behov. Icke tro väl herrarna, att det skall vara möjligt för det företaget att tillämpa olika arbetstider, om det utför arbete till industrien eller för jordbrukets behov. Det är en obillighet, en orimlighet, som man begär från lantmannahåll, och det är ej heller av behovet påkallat, ty med tillämpning av lagen, sådan som den varit i sin nuvarande tillämpning, med tillämpning av den övertid, som där är medgiven, kunna dessa arbeten utföras även utan olägenhet för lantmannens behov, och de undantagsbestämmelser, som här ifrågasättas, äro ingalunda av behovet påkallade. I 7 § har utskottet jämväl föreslagit, att övertidsarbete, som hittills varit medgivet att försiggå 30 timmar per månad, dock högst 200 timmar per år, skulle ökas till icke mindre än 50 timmar per månad. Det innebär, att arbetstiden skulle kunna utan arbetsrådets hörande utsträckas till 60 timmar per vecka. Herrarna kunna se efter i den utredning, som socialstyrelsen gjort om den arbetstid, som tillämpats inom industrien, inklusive den tid, som användes till övertidsarbete, så kunna ni finna,

att man inom industrin, icke ens före lagens tillkomst, tillämpade en så lång arbetstid som 60 timmar per vecka. Det synes icke föreligga något behov av utökning av övertidsarbetet så långt, att man skall få en arbetstid av 60 timmar per vecka, varför jag anser, att denna utökning, som utskottet föreslagit utöver vad som är medgivet i den kungl. propositionen, icke är av behovet påkallad. Den bestämmelse, som utskottet föreslår skall ingå i samma paragrafs tredje moment, om att övertidsarbetet efter särskild prövning av arbetsrådet skall kunna medgivas under 150 timmar per år i stället för tidigare endast 120 timmar, synes vara än mera att beklaga. Det är så mycket mera betecknande, att utskottet förelagt detta förslag, som utskottet icke har till stöd för sitt yrkande kunnat anföra någon som helst motivering. Icke ett ord till motivering är anfört, utan endast kort och gott sagt, att det synes utskottet lämpligt, att man utökar arbetstiden på sätt som nämnts. Det har under arbetsrådets verksamhet icke visat sig behov av utökning av rätten till utförande av arbete utöver de 120 timmar som förut gällt och därför har utskottet ej bort gå med på ett utökande av rätten till övertidsarbete.

Jag ber att med det sagda, herr talman, få yrka bifall till herr Linders m. fl. reservation rörande första paragrafen, första stycket, och avslag på vad utskottet föreslagit i moment g) samt att i fråga om moment h) yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Tjällgren**: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har begärt ordet huvudsakligen för att i all korthet få något närmare redogöra för och få till protokollet antecknade de skäl, som för mig varit huvudsaken vid mitt ställningstagande inom utskottet till det föreliggande lagförslaget. Jag skall redan från början be att få säga, att jag inom utskottet röstat mot 8-timmarslagens förlängning. Detta torde ju också framgå av den reservation, som av mig och Persson i Trången avgivits och som finnes vidfogad utskottets utlåtande. Sedan det emellertid befunnits, att det inom utskottet förelåg majoritet för en förlängning av lagen, har jag i likhet med andra inom utskottet med samma mening i ifrågavarande sak sökt medverka till, att 8-timmarslagen skulle undergå de ändringar eller modifikationer, vilka enligt erfarenheter från den tid lagen varit gällande, visat sig väl motiverade. Det skall också gärna medgivas, att enligt utskottets förslag åtminstone ett par betydelsefulla uppmjukningar, om man får begagna det uttrycket, av lagen vidtagits, som äro för jordbruket av ganska stor betydelse. Dit måste man då givetvis räkna det tillägg, som gjorts till lagens första paragraf. Motiveringen härtill återfinnes på sidan 17 i utskottets utlåtande, och jag skall naturligtvis icke uppläsa det samma. Däremot anser jag mig böra angiva ett exempel på, huru denna lags tolkning av myndigheterna skett. Enligt nyssnämnda paragraf har lagen haft tillämpning inom varje rörelse, där i arbetet

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

för arbetsgivarens verksamhet i regel använts flera än fyra arbetare. Vidare har också från lagens tillämpning undantagits allt arbete i jordbruket. På grund av lagens hittillsvarande lydelse har den emellertid givit anledning till den tolkningen, att om till exempel en jordbrukare, som har tre jordbruksarbetare, men dessutom tillfälligtvis behov av hantverkare, exempelvis murare eller snickare, varigenom hans sammanlagda arbetarantal kommit att bli mer än fyra, så hava de sistnämnda arbetarna, d. v. s. hantverkarna, ansetts hemfallna under arbetstidslagens bestämmelser. Liknande exempel torde kunna framdragas från olika övriga näringar, t. ex. från handelsföretag. Genom det tillägg till paragrafen, som nu av utskottet föreslagits och som enligt min mening är synnerligen väl motiverat, torde möjligheten till en sådan tolkning vara utesluten. Det av utskottet föreslagna tillägget till lagens första paragraf, som anger undantagsbestämmelser i syfte att från lagen undantaga arbete för upptagning av torv, tillverkning av brännertorv och torvströ samt byggnadsarbeten för jordbruket, är också enligt min mening väl motiverat. Jag har därvid fullkomligt motsatt uppfattning med herr Thorberg. Om jag sålunda erkänner, att utskottets föreliggande förslag innebär förbättring i förhållande till lagen, sådan den nu lyder, särskilt om man ser på lagen ur ren jordbrukssynpunkt eller från landsbygdens synpunkt, så har jag emellertid icke kunnat förorda 8-timmarslagens förlängning, och varför? Jo därför, att jag anser lagen icke vara nödvändig. Därmed menar jag naturligtvis icke, att någon lagstiftning icke alls skulle vara erforderlig. Det torde nämligen icke vara behövt att själv vara industriarbetare för att förstå och göra klart för sig, att det finnes en hel del arbeten, vars utövande kan vara så hälsovådligt, att lagen bör föreskriva olika arbetstider och att nödiga föreskrifter i fråga om lagens tillämpning böra finnas. Begränsning i arbetstiden kan vara erforderlig och väl motiverad. Till sådana slag av arbeten böra givetvis räknas arbete i gruvor och i en del fabriker och verkstäder o. s. v. samt i de fall, då ett arbete, som är av särskilt ansträngande natur eller hälsovådligt, medför särskilda vådor för en för lång arbetstid, men för att tillfredsställa behovet av särskilda bestämmelser för nämnda slag av arbeten fordras enligt mitt förmenande icke någon allmän arbetslagstiftning av sådan beskaffenhet som den nu föreliggande. I stället skulle man enligt min mening nå lika gott resultat, om i arbetsskyddslagstiftningen infördes bestämmelser i sådant syfte eller möjligen genom en särskild undantagslag. Jag har den uppfattningen, att en sådan lagstiftning icke skulle få samma frihetsfientliga karaktär, som den nu föreliggande lagen, och den skulle säkerligen ej heller ha samma verkningar på de arbetsgrupper, som för närvarande stå utanför lagens tillämpning.

Denna uppfattning synes också vara till finnandes hos de ledamöter av riksdagen, som undertecknat motionerna nr 218 och 219 i andra kammaren till årets riksdag. I motionen nr 218 yrkas nämligen, »att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om införande i ar-

betarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunna anses erforderliga inom vissa yrken.» Och i motionen nr 219 heter det: »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande möjligheten av att begränsa arbetstidslagens område till att omfatta endast det arbete, som utföres inom sådan industri eller näring, där densamma kan anses vara socialt och ur landets och hela folkets synpunkt förnuftig och försvarbar, samt att Kungl. Maj:t ville för 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde för-
anleda.»

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)*

Nu hade jag hoppats och trott, att de medlemmar av andra lagutskottet, som icke precis räkna sig som politiska meningsfränder vare sig till herr von Sydow eller herr Thorberg, skulle kunna på grund av dessa motioner enas om en gemensam linje för ernående av det mål, vartill motionärerna syfta. Visserligen äro ju motionernas kläm-
mar något olika till formen, men jag tror i alla fall — jag har den uppfattningen, ty man får den, när man läser motionerna — att tanke-
gången hos vederbörande motionärer nog i huvudsak varit ungefär lik-
artad i föreliggande fråga. Denna min förhoppning har emellertid icke gått i uppfyllelse, och jag måste givetvis beklaga, att så icke har skett. För min del skall jag avstå från att göra något uttalande an-
gående 8-timmarslagens sociala verkningar — därom är ju redan en-
ligt min mening nog sagt i denna debatt — men däremot kan jag ej underlåta att omnämna, att min bestämda uppfattning är, att 8-tim-
marslagen i avsevärd grad bidragit till att höja produktionskostnaderna för vårt lands näringar, framförallt industrien. Att denna uppfattning är riktig bestyrkes ju också av den tabell över kostnadsberäkningarna i anledning av 8-timmarslagens tillämpning inom vissa före-
tag, vilken finnes intagen i socialstyrelsens utredning rörande arbets-
tidslagens verkningar inom vissa yrken. Men icke nog därmed att lagen har ökat produktionskostnaderna inom industrien eller, med andra ord, inom de företag, där lagen gäller, utan den har obestridd-
igen också — och det har icke blivit motsagt — på indirekt väg i av-
sevärd grad höjt produktionskostnaderna inom företag eller näringar, där den icke ägt tillämpning. Så är naturligtvis förhållandet inom jordbruket, där till följd av de ökade tillverkningskostnaderna för industrien priset på alla för jordbruket erforderliga redskap och maskiner ökats i proportion därtill. När man nu läser socialstyrelsens redogörelse för de verkställda utredningarna rörande arbetstidslagens verkningar på det ena eller andra området, och framför allt rörande den lagens verkan på produktionskostnaderna, kan man ej komma ifrån den tanken, att socialstyrelsen liksom strävat efter att så långt som möjligt fritaga lagen för att hava spelat åtminstone någon betydande roll i fråga om produktionskostnadsökningen. Åtminstone har jag icke kunnat undgå att få den uppfattningen, när jag läst denna redogörelse. För min del skall jag naturligtvis ej uttala någon för-
våning däröver och ej heller något klander.

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Det skulle givetvis, herr talman, vara åtskilligt att tillägga här i anledning av vad som förekommit i denna debatt och särskilt i anledning av herr Thorbergs yttrande angående de undantag, utskottet gjort beträffande torvupptagning samt byggnadsarbete för jordbruket, men då jag föreställer mig, att utskottets ärade ordförande kommer att svara för utskottets förslag, skall jag nu för tillfället avstå därifrån.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Persson i Trången vid punkt 2 i detta utlåtande fogade reservationen.

Hans excellens herr statsministern **Trygger:** Herr talman! Jag har så många gånger utom riksdagen och inom denna kammare yttrat mig om 8-timmarslagen, att min mening beträffande densamma torde vara väl känd. Principiell motståndare till detta slags lagstiftning är och förblir jag, detta icke att fatta så, att jag skulle vilja sätta mig emot en skyddslagstiftning beträffande arbetet inom vissa yrkesgrenar, icke heller så, att jag skulle sakna förståelse för att en 8-timmarsdag kan vara skälig och lämplig i åtskilliga fall, men för vinnandet av sistnämnda mål är icke någon särskild lagstiftning nödvändig i våra dagar, då arbetarna såsom förhandlande part hava tillräckliga möjligheter att fullt tillvarata sina berättigade intressen. Överenskommelse mellan parterna är vid sådant förhållande den enligt min mening riktiga vägen för frågans lösning med avseende på de fall, då en dylik fixering av arbetstiden anses böra äga rum. En generell lagstiftning, som fastslår en viss arbetstid, lider åter av det väsentliga felet, att den på ett artificiellt sätt ingriper i landets näringsliv, på samma gång som den gör det psykologiska misstaget att degradera arbetet i folkets ögon och därjämte berövar den, som vill arbeta, hans ovillkorliga rätt att efter måttet av sina krafter stärka den ekonomiska grundvalen för hela sin existens.

Utbytet av näringslivet bestämmes av en massa omständigheter, av vilka somliga äro fullständigt oberoende av det egna landets åtgöranden, medan med avseende på andra en friare ställning tillkommer varje särskilt land. I fråga om dessa senare omständigheter gäller det därför att bevara sin handlingsfrihet, så att man kan anpassa sig efter verkan av de faktorer, över vilka man saknar möjlighet att råda. Binder man sig i det förra avseendet, blir man enligt min mening en lekboll i händerna på sistnämnda omständigheter.

Då nu en närings förmåga att leva och att föda den, som ägnar sig åt densamma, är beroende av förhållandet mellan den producerade varans framställningskostnader och det för densamma erhållna priset, måste ett fastläsande av något moment i kostnadskomplexen äventyra det utbyte, som näringsverksamheten skulle ha till fördelning mellan dem, som ägna sig åt densamma. Ett dylikt fastläsande åstadkommes genom den lagstadda 8-timmarsdagen. Följden av arbetstidens nedsättning blir under i övrigt lika förhållanden en minskning av arbetsprodukten, därest ej denna nedsättning kompenseras av ökad arbets-

intensitet. Och därom torde man väl nu allmänt vara ense, att en dylik kompensation i regel ej äger rum. Skall följaktligen arbetaren, såsom hans strävan helt naturligt går ut på, kunna bibehålla sin levnadsstandard, d. v. s. för den kortare arbetstiden erhålla lika lön som tidigare för den längre, innebär detta ett fördyrande av den vara, som i näringsproduceras. Detta i sin ordning har till följd, att närings konkurrenskraft förminsas, något som lätt leder till arbetslöshet och nöd. Särskilt i en tid som den närvarande, då kapitalet i världen väsentligen förminsas, då köpkraften både inom och utom landet allt mera avtagit och då konkurrensen på alla områden, där ett naturligt monopol ej föreligger, blir för varje dag allt våldsammare, är det synnerligen vanskligt att, samtidigt som man vill bevara arbetarens levnadsstandard, hindra honom från att göra det arbete, som skulle sätta honom i stånd att hålla uppe sin ekonomiska ställning.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Man säger nu visserligen, att arbetarna själva bäst förstå sina egna intressen, och att de uppställt 8-timmarsdagen såsom sin mest värdefulla fordran. Denna sista omständighet har oneligen stor betydelse, ty att undanröja en trossats, som omfattas av en stor och mäktig samhällsklass, är ett tungt och otacksamt arbete. Men den, som anser denna sats hava förlorat det stöd, den haft i tidigare sociala förhållanden, är icke försvarad med att utan vidare falla undan för vad han anser felaktigt. Och påståendet, att arbetaren bäst förstår vad som är hans eget intresse, har ingen hennul i erfarenheten, som tvärtom lämnar många exempel på, hurusom det närmast liggande målet ofta fördunklat blicken för de verkliga, de stora intressena. Min tro är också, att den dag skall komma, då Sveriges arbetare skola fordra avskaffandet av en lagstiftning, som berövar dem rätten att göra den disposition av deras arbetstid, som giver dem tillfälle att vinna största möjliga välförstånd och intaga en god social ställning.

Man har nu till stöd för 8-timmarslagen åberopat andra länders exempel. Herr von Sydow har i sitt anförande här i dag visat, hur härmed förhåller sig. Allt mer börjar man känna som en tryckande börda denna lagstiftning, som i själva verket fastkedjar arbetaren vid en lägre levnadsstandard, än han eljes skulle kunna uppehålla. Strejker, lockouter och strider mellan arbetare och arbetsgivare överallt i världen äro för mig ett tecken på, att samhällena vrida sig i konvulsioner under verklighetens lärdom, att det ekonomiska livet regleras av orubbliga naturlagar, som ingen saklöst kan sätta sig över. Lagstiftning, internationella avtal, partiproklamationer förmå intet mot den hårda nödvändigheten. Ja, även Versaillesfreden, som är byggd på tanken, att människan kan politiskt, socialt och ekonomiskt omforma världen på sätt hon vill, drog sig för att slå fast 8-timmarsdagen. För att emellertid giva ett erkännande åt de stora arbetarskaror, som tävlade med andra samhällsklasser i offer för fosterlandets skydd, uppställde Versaillesfreden visserligen den förkortade arbetstiden som ett mål, mot vilket man borde sträva, men icke ens de djärva statsmän, som dekreterade detta fredsslut, vågade uppställa detta program under

Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

annan förutsättning, än att alla i industriellt hänseende mer betydande stater ginge samma väg. Och denna förutsättning brast redan, då freden skulle ratificeras. Världens förnämsta industristat vägrade sin ratifikation av den fred, i vilken de mäktiga trott sig vara allsmäktiga. Därmed har hela arbetstidsproblemet återförts till det objektiva övervägandets mer anspråklösa område, och enligt min mening är den dag som är icke sådan, att ett experimenterande kan medföra annat än uppoffringar och ett resultat, som blott visar försökets hopplöshet.

Klart är nu, att då jag alltjämt intager samma ståndpunkt som förut, det måste för mig ha känts som en plikt, med den kännedom jag ägde om riksdagsmajoritetens uppfattning beträffande 8-timmarslagen, att noga överväga och pröva, huruvida jag vid sådant förhållande borde mottaga det uppdrag, som lett till den nuvarande regeringens bildande. Att jag därvid stannade vid det beslut, som lade på mig den ansvarsfulla bördan, beror på följande omständigheter.

Frågan om ett ytterligare prolongerande av den provisoriska 8-timmarslagen har kommit i det stadium, att jag saknar varje möjlighet att i annan egenskap än som riksdagsman inverka på densamma. Skulle nämligen riksdagen antaga Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, blir detsamma enligt grundlagens föreskrift lag utan att något tillfälle finnes för mig i min nuvarande ställning att ens därom uttala något omdöme. Därest åter, såsom väl torde kunna antagas, det förslag, som av riksdagen bifalles, kommer att gå i den riktning, att det i större grad än Kungl. Maj:ts förslag anpassar sig efter det praktiska livets behov, blir min ställning i sak densamma, ty att i ett dylikt fall ens ifrågasätta, att den formella prövningsrätt, som tillkommer Kungl. Maj:t, skulle användas såsom ett medel att sätta åsido riksdagens beslut, det vore en illojalitet mot riksdagen och därmed ett övergivande av den tanke på samverkan mellan olika meningsriktningar, som det alltjämt är mitt hopp att åtminstone i någon mån kunna föra mot förverkligande.

Herr **Winberg**: Herr talman, mina herrar: Redan när vi 1919 behandlade det då framlagda förslaget om lagbestämmelser rörande 8-timmarsdagen, tillät jag mig uttala den mening, att man ej borde från arbetarhåll överskatta betydelsen av en lagstiftning, som kom till stånd under dåvarande förhållanden och med dåvarande utgångspunkter, ty därmed kom man också beträffande förhållandena i fråga om arbetstiden att bli beroende av partipolitikens kastvindar, som alltsomoftast göra sig gällande i den lagstiftande församlingen. Även om man finge en lagstiftning till stånd och även om man ansåge, att den för ögonblicket var, om icke tillfredsställande, dock av en viss betydelse för arbetarklassen, så hade man alltid den risken, att ett s. k. uppmjukningsarbete gång efter annan skulle komma att äga rum beträffande dessa lagbestämmelser och att detta förr eller senare skulle leda fram till ett sådant förhållande, att man måste på allvar fråga sig, om lagstiftningen såsom sådan verkligen var av någon reell be-

tydelse för arbetarklassen. Den praktiska erfarenheten sedan 1919 har till fullo givit mig rätt i den uppfattning, jag då hade.

När vi i dag gå att behandla denna fråga, ligger den visserligen så, att densamma kan anses realiter redan avgjord, och under sådana förhållanden skulle det ju vara skäligen onödigt att vidare uppehålla sig med en längre debatt, men med hänsyn dels till att jag och en hel del övriga kammarledamöter ej haft tillfälle att deltaga i utskottets arbete med denna fråga och dels till att jag också har en i någon mån avvikande mening mot de flesta här i denna fråga, bör det väl ändå kunna tillåtas mig att nu säga några ord.

Jag blev i viss mån förvånad, då jag hörde hans excellens statsministern uttala sig här nyss. Jag vill dock framföra den personliga deklARATIONEN, att jag känner ganska bra igen den gamle herr Trygger även från regeringsbanken i dag. Det var också en viss tillfredsställelse för mig, därför att jag under de senare dagarna har varit litet bekymrad, om det skulle gå likadant med herr Tryggers utveckling som med en del andra, att när de komma i regeringsställning, låta de i viss mån sina principer fara. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att det icke skett med vår nuvarande statsminister, och det var ur principiell synpunkt givetvis ganska tillfredsställande. Men jag måste säga, att ändå verkade det något överraskande, då jag hört berättas, att herr socialministern i den nuvarande regeringen nyligen i andra kammaren deklarerat, att han ansåg det ganska naturligt, att utskottets här föreliggande förslag antoges, emedan det skulle verka skadligt i många avseenden att nu, sedan vi i alla fall haft denna lag i åtskilliga år, gå att riva upp densamma. Nå, det skadar ej, att olika synpunkter komma till uttryck även från olika medlemmar av en regering. Rörelsefrihet och yttranderätt håller jag som bekant mycket starkt på.

Nu skall jag be att få säga utan att naturligtvis underkänna i något avseende herr statsministerns auktoritet och lika litet herr von Sydows auktoritet, då han yrkade rent avslag på förslaget, att jag nu har den bestämda uppfattningen, att i detta ögonblick icke ens högern, såsom parti räknat, önskar avslag på den lag, som vi nu haft i vissa år. Ty det måste jag säga, att en så naiv uppfattning tilltror jag ej vårt lands högermän om, att de verkligen ett ögonblick skulle inbilla sig, att saken ligger så enkelt till, att om denna lag upphävdes, det egentligen skulle vara arbetsgivarna, som hade att bestämma, under vilka förhållanden arbetet på de olika arbetsplatserna skulle äga rum, och att därest de ville tillämpa en utökad arbetstid, det skulle gå så synnerligen lekande lätt. Så enkelt ligger ej problemet, och det är för alla, icke bara medlemmarne av denna lagstiftande församling, utan också för varje något så när mogen medborgare i detta land, alldeles uppenbart, att det i allmänhet icke är parlamentet, som bryter några nya banor och som går att i lagstiftningsväg bestämt fastställa, att något skall bli till nytta, utan parlamentets uppgift är i bästa fall att sätta form på och i en författning inskriva någonting, som i det levande livet allaredan har arbetat sig fram till en verklighet. Det är nu för-

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

hållandet beträffande frågan om arbetstidens längd och vad därmed sammanhänger, åtminstone inom stora arbetsområden. Den saken var en verklighet, innan parlamentet sålunda tog hand om den, och även om samma parlament skulle besluta att ej längre lagfästa dessa bestämmelser, står realiteten lika kraftigt kvar i det verkliga livet.

Jag utgår sålunda från, att när man från högerns sida här fortfarande yrkar bestämt avslag, är detta givetvis i likhet med vad hans excellens statsministern nyss framhöll, *av rent principiella skäl*. Man har intagit den ståndpunkten och anser ej anledning föreligga att nu frågå den, men som sagt, från arbetarsynpunkt kan det däremot vara skäl att något litet titta på, hur saken ställer sig, från den synpunkten sett.

Utan att gå in på detaljer, som jag vid detta tillfälle finner alldeles onödigt, vill jag säga, att jag fortfarande har samma uppfattning som år 1919, när vi första gången behandlade denna fråga, nämligen att risken härvidlag icke precis är den, att lagen formellt upphäves, utan, såsom jag tror herr von Sydow uttryckte sig, *man kan ändå upphäva lagens verkningar reellt*, och med det arbetet har man nu hållit på i flera år. Frågan är nu i alla fall på allvar, om man ej med den ytterligare s. k. uppmjukning, som utskottet även i år gått att föreslå riksdagen, är framme vid den gräns, där lagstiftningen för arbetarklassens vidkommande blir av utomordentligt liten betydelse eller, rättare sagt, av ingen betydelse alls. Jag vet väl, att lagstiftningens förnämsta uppgift på hithörande område är att tillgodose även de mindre grupper, vilkas ställning ej är lika stark som arbetargruppernas inom den stora industrien med deras kraftiga fackliga organisation, och att för dessa mindre grupper, vilkas ställning gent emot arbetsgivarna är svagare och för vilka det är svårare att genom den fackliga organisationen fullt ut hävda sitt intresse, söka skapa rättvisa. Det är givetvis på det området lagens förnämsta betydelse ligger. Men när man nu dels redan från början ur lagstiftningen uteslöt en hel del av dessa grupper, som alldeles särskilt vore i behov att ihågkommas genom en reglering av lagen, och dels sedan år ifrån år hållit på att avskilja ytterligare en del grupper, då är det självklart, att man måste från arbetarsynpunkt ställa sig synnerligen betänksam inför det spörsmålet: Kommer man icke eller är man icke allaredan framme vid den gräns, där lagstiftningen i stället för att vara till nytta och skydd för arbetarna blir till fördel för arbetsgivarna och en black om foten på arbetarklassen, d. v. s. de grupper av densamma, vilkas ställning, fackliga organisationer och möjligheter i övrigt skulle giva dem medel att kanske på andra vägar, åtminstone under relativt normala förhållanden komma i en situation, som vore betydligt mera tillfredsställande för dem än den lagstiftning, man nu bjuder på efter dessa gång efter annan förekommande uppmjukningsarbeten.

För min del måste jag ställa mig synnerligen skeptisk till frågan om betydelsen av denna lagstiftning, om man skall hålla på att vattna ur den och göra den behaglig ur arbetsgivarnes synpunkt. Det är det

som gör, att jag ej tror, att man vare sig från högerens eller speciellt arbetsgivarnas synpunkt lägger så synnerlig vikt vid att få denna lag formellt avslagen. Vad man lagt och kommer att lägga vikt på är att få den i sådan form, att den passar på den sidan, och i det avseendet har det liksom så ofta annars varit våra kära vänner liberalerna, som hjälpt till att skapa det läge, som man nu snart bör vara synnerligen tillfredsställd med även inom ganska extrema kretsar på högerkanten.

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)*

Det skulle naturligtvis vara rätt mycket att här yttra rörande detaljerna, dels om vad som redan förekommit, dels om hela detta spörsmål såsom sådant, men jag sade förut, att jag ej skulle gå in på detaljer, ty saken ligger så, att det ej tjänar något till. Det är dock ett par moment, som jag ej kan förbigå utan att något beröra dem.

Jag tror, att det var herr von Sydow, som var inne på frågan om arbetets välsignelse i samband med arbetstidslagens betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Rörande spörsmålet om arbetets välsignelse är jag alldeles överens med herr von Sydow och andra, att naturligtvis är arbetet till välsignelse, men det är nu tyvärr så, att det visat sig, att den största välsignelsen är det för dem, som få taga hem en del av arbetets frukter utan att behöva utföra något arbete. För dem är det naturligtvis enbart till välsignelse. Mindre enbart till välsignelse är det för dem, som nödgas arbeta under sådana förhållanden, att den dagliga kampen för brödet blir det enda moment, som upptager alla deras tankar och uppfyller hela deras idévärld. Sålunda förstår jag mycket väl, att man från den sidan åberopar arbetets välsignelse som ett stöd för sin mening, och det är klart, att den välsignelsen blir större under ju mera otillfredsställande förhållanden arbetarna nödgas arbeta, ty desto större blir då den del av avkastningen, som man inhöstar utan arbete. Det är sålunda självklart, att man ur den synpunkten håller strängt på satsen om arbetets välsignelse.

Man har vidare här framhållit, vilken betydelse en begränsning av arbetstiden har för hela det ekonomiska livet, för industrien och den ekonomiska verksamheten över huvud. Hans excellens statsministern var också inne på den frågan, fastän det sammanhanget blev något egendomligt. Han erinrade nämligen först om, hurusom vi fått bevittna över hela världen, huru köpkraften minskas och man samtidigt vill förhindra arbetarna att arbeta så länge som möjligt. Ja, jag måste ju säga, att skall jag draga någon konsekvens av denna sammanställning, skulle det bli den, att när köpkraften minskats så väsentligt, finnes det än större anledning att hålla på, att man ej skall utkräva högsta möjliga arbetstid av arbetarna, när man ej har någon som helst garanti för, att vad man tillverkar kan vinna avsättning på grund av den minskade köpkraften, utan allt detta leder till lagring, tills det en vacker dag blir en krasch med ty åtföljande arbetslöshet. Det är planlösheten på detta område med därav följande kastningar på det ekonomiska området, som varit den allra största faran och skadan för mänsklig-heten hittills.

När man vidare jämt och ständigt kommer med påståendet, att

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

det egentligen är på arbetstidens längd det hänger, huruvida man skall vinna någon utveckling på det ekonomiska området, så att man verkligen kan hålla jämna steg med utvecklingen i övrigt, skulle jag vilja säga, särskilt vad beträffar den svenska företagsamheten, att jag har den bestämda uppfattningen — och den har jag efter 30-årig erfarenhet som arbetare — att det hänger inte bara på, att arbetaren får arbeta 8 eller 9 eller 10 timmar, om vi kunna stå oss i konkurrensen med utlandet eller om vi på det ekonomiska området skola göra de framsteg, som kunna anses nödvändiga och nyttiga ur andra synpunkter, utan ännu mer hänger det på, dels att de svenska företagarna lära sig litet mera av nutiden och dess utveckling, att de försöka att komma ifrån den ganska konservativa, för att icke säga byråkratiska uppfattning och ställning, som i många avseenden ännu i dag är förhärskande, och dels att de lära sig använda alla de nutida moderna hjälpmedlen och ordna både administrativt och i andra avseenden på det mest praktiska sätt, liksom det också på samma gång är av ofantligt stor betydelse, att man inte, vilket tyvärr alltjämt hänt och händer på alla arbetsområden, enbart hänger fast vid, att en arbetare skall arbeta så och så många timmar samt gå och komma efter verkstadssignaler eller mekaniska ur, utan att man bör försöka lägga det hela så, att man verkligen kan uppamma *intresset* hos arbetaren, så att han presterar största möjliga mått av energi, då han är i sitt arbete. Detta är två faktorer, som om de utnyttjas väl och på ett förnuftigt sätt, alldeles bestämt skola kunna uppväga den kortare arbetstiden. Men på detta område står man här i landet fortfarande ganska långt efter, och det vore av nytta, inte bara för arbetsgivarna och arbetarna, utan för hela vårt folk, om man ägnade även dessa moment större uppmärksamhet, än man hittills synes ha gjort.

Herr statsministern var också inne på, att arbetaren håller på att tvingas ned till en lägre levnadsstandard, beroende på, att man förnekar honom att utnyttja så pass lång arbetstid, som skulle vara nödvändig för honom för att hålla sig på en högre och bättre levnadsstandard. Det är ju klart, att detta är ett ganska lockande argument, särskilt när det kommer från den sidan. Men jag tror nu inte, att det är så synnerligen mycket bärande, om man tittar något närmare på det. Däremot skulle jag vara villig erkänna, att all vår strävan i fråga om att skapa största möjliga resurser och taga upp tävlan på det ekonomiska området naturligtvis lider av den uppenbara bristen, att vi inte, samtidigt som vi fastställa den tid, som arbetet skall fortgå, också fastställa en *arbetsplikt*. Ty om det vore så, att vi tillvaratoge alla de möjligheter, som vi skulle äga genom att tvinga dem, som inte av egen drift anse sig behöva eller kunna uträtta något samhällsnyttigt arbete, att göra detta, ja, då hade vi kommit in på ett moment, som också skulle vara av ganska avgörande betydelse i den ekonomiska kamp, som man här så ofta talar om.

Om jag tar en allmän överblick av det förslag, som utskottet här framlagt, så måste jag i anslutning till vad jag redan tidigare nämnt

säga, att man nu kommit fram till en utvecklingslinje rörande lagstiftningen om arbetstiden här i landet, då man inte längre på allvar kan tala om en lagstiftning om 8-timmarsdag, utan i realiteten är det nog så, att om arbetsgivarna förstå att utnyttja alla de medgivanden, som den lagstiftning medger, vilken utskottsmajoriteten nu här föreslår, kan man lika gärna tala om 9-timmarsdag, och i många fall om 10-timmarsdag, och det är verkligen att under nuvarande förhållanden gå litet för långt. Ni skola inte inbilla er, mina herrar, att saken är så enkel, att riksdagen kan fastställa vilka normer som helst i detta avseende och att arbetarna utan vidare skola finna sig däri. När ni komma att överskrida gränsen av vad som över huvud taget kan anses rimligt, och när det visat sig, att lagstiftningen, i stället för att vara till skydd för arbetarna, blir en black om foten på deras rörelsefrihet och berättigade krav och till nytta för motparten, den dagen komma arbetarna att inte längre respektera denna lagstiftning, och då komma vi in i ännu värre förhållanden. Då komma vi i ett läge, där det kommer att råda nära nog fullständig anarki. Det skulle således redan ur den synpunkten vara klokt av riksdagen att inte gå så långt i fråga om uttänjning av dessa bestämmelser, att man måste vara mer eller mindre medveten om, att desammas upprätthållande i verkligheten inte kommer att i längden vara möjligt.

Det är ur dessa synpunkter som jag finner mig böra upprepa vad jag sade år 1919, nämligen att även om under en viss period de mest extrema motståndarna till varje social lagstiftning och varje socialt framåtskridande på grund av alldeles speciella förhållanden för ögonblicket göra medgivanden, som man kanske anser rätt så värdefulla, så visar det sig i alla fall, att detta är en ganska ohållbar grund att bygga på, ty i samma mån som förhållandena svänga om och andra omständigheter och komplikationer stöta till, så är man också färdig att nära nog fullständigt radera vad man kommit överens om i ett visst givet ögonblick. Alltså bör den erfarenhet, som arbetstidslagstiftningen här i landet nu givit oss, innebära en ytterligare uppfordran till vårt lands organiserade arbetare att, såsom jag varit i tillfälle att framhålla flera gånger förut, inte hänge sig åt den parlamentariska övertron, att dylika problem, som beröra det ekonomiska livet, så där lekande lätt kunna lösas av de olika intresserade parternas representanter. Förr eller senare inträffar alltid en omsvängning, vilken tillit den fackligt organiserade arbetaren än kan sätta till sina möjligheter, när det gäller att hävda sina intressen. Jag är av den uppfattningen, att riksdagen här inte bara är på väg, utan att den nått fram till en linje, där man ovillkorligen kommer i konflikt med arbetarnas legitima intressen, när det gäller skyddande av kravet på rimlig arbetstid. Och då kan man inte säga, att det är i samhällsnyttans intresse man går att fastställa något sådant. Det är fara värt, att man här framskapar en komplikation, som blir av så allvarlig art, att den mer än väl uppväger de olägenheter, som det enskilda kapitalets representanter anse ligga i en lagstiftning, som inte för dem är fullt tillfredsställande.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Vid det nu föreliggande utskottsutlåtandet är ju även fogat ett avslagsyrkande, framställt av herr Tjällgren såsom representant för bondeförbundet. Ja, det kanske inte är så märkvärdigt, att man från det hållet velat markera en viss mellanlinje mellan högern och liberallerna, men jag måste säga, att denna mellanlinje markeras på så sätt, att den ändå får betecknas som en slags räddning ur ett tvångsläge, där det är ofantligt svårt att finna en naturlig och hållbar ståndpunkt för sin personliga uppfattning. Av hela herr Tjällgrens anförande framgick dock, att han i huvudsak är överens med högerpartiet om, att lagen som sådan varit olycklig. Det yrkande han sedan hade om utredning rörande begränsning av arbetstiden inom mera hälsofarliga yrken och arbetsplatser är ju inte — jag får ju förutsätta, att det är ärligt menat — något som i något avseende kan kompensera den begränsning av arbetstiden, som lagen i verkligheten skall ha till uppgift att bevara.

Trots allt detta är det, som sagt, min personliga övertygelse, att lagen kommer att prolongeras. Det är sålunda inte i frågan om direkt avslag som den värsta faran för ögonblicket ligger, och jag anser, att denna fara är ännu mindre, sedan vi fått en regering sådan som den vi nu ha, i vars intresse det givetvis inte kan ligga att ytterligare onödigtvis komplicera förhållandena mellan de olika klasserna här i landet under den närmaste tiden, vilket skulle ske genom ett bryskt avslag på varje lagstiftning på detta område. Den största faran är som sagt inte, att lagen kommer att aldeles upphävas, utan att den kommer att till den grad förfuskas, att den inte kan bli av något värde. Det är ur den synpunkten jag blivit ytterligare styrkt i den uppfattning jag hade tidigare, att det är rätt vanskligt under nuvarande förhållanden för det politiska parlamentet att ge sig på att söka lösa dylika frågor. Skall man göra det, måste man också vara besjälad av en bestämd känedom om och vilja till att här söka åstadkomma något, och när man intagit en ståndpunkt, bör man stå kvar därvid och inte låta tillfälliga politiska kastvindar föranleda, att man ena dagen raserar, vad man dagen förut byggt upp. Ty herrarna skola som sagt aldrig tro, att problemet ligger så enkelt till, att frågan är avgjord i och med att riksdagen fattat beslut, hurudant detta beslut än blir. Fortsätter man längre på denna väg, så kommer det en dag, då lagstiftningen som sådan i verkligheten och på allvar inte kan tänkas ha någon betydelse. Man skall dock aldrig inbilla sig, att de organiserade arbetarna komma att avstå från sin rätt i detta fall. Om de inte få sina legitima krav tillgodosedda på lagstiftningens väg, komma de att framföra dem och, såsom jag hoppas, genomdriva dem på andra vägar.

På grund av vad jag sagt ber jag, herr talman, att beträffande den nu föredragna § 1 få yrka bifall till det förslag, som innefattas i den av herr Karlsson och Dahlén i andra kammaren väckta motionen.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman, mina herrar! För den, som i likhet med mig icke är benägen att i denna i eminent

mening politiska fråga strikte följa partilinjer, är det en ganska vanskligh sak att nu taga ståndpunkt, icke minst efter den förklaring, som nyss kommit från regeringsbänken. Nog hade jag väntat, att det från regeringsbänken skulle även i denna kammare givas en förklaring, av ungefär samma innehåll som den från regeringens sida i andra kammaren gjorda, men aldrig hade jag trott, att jag från hans excellens herr statsminister Trygger skulle få höra ett sådant kapitalt uppgivande av regeringsmaktens lagstiftningsmakt i detta land, som ingen ännu någonsin hade kunnat förvänta ens från en socialdemokratisk regering.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*

(Forts.)

Hans excellens yttrade, att hans befattning med prövningen av denna fråga skulle, därest riksdagen hade antagit den kungl. propositionen, ha blivit ingen, ty då hade denna blivit lag ändå. Jag visste icke, att hans excellens ej kände till, att Kungl. Maj:t dessförinnan kan återkalla propositioner.

Hans excellens förklarar vidare, att med den förbättring, som det kungl. förslaget undergått i utskottet, bleve det från nyssnämnda förutsättning mycket svårt för honom att utan illojalitet tillstyrka sanktionsvägran på det utskottsförslag, som eventuellt här kunde vinna riksdagens bifall. Hans prövningsrätt vore formell, men icke reell. Jag vet icke, var det i konstitutionell svensk rätt står, att Konungens sanktionsrätt är formell och icke materiell. Om ett riksdagen genom proposition förelagt lagförslag väsentligen förändrat kommer åter till Kungl. Maj:t, så är detta en ny fråga och då lär väl lagrådet få lov att yttra sig över denna: det lär i ty fall icke kunna undgås, att den sittande regeringen tager ansvaret för till- eller avstyrkande av ett sådant riksdagens beslut om förslag till lag.

Hans excellens yttrade än mera, att arbetarna icke alltid själva förstå sitt bästa, utan det få andra lov att göra för dem. Jag trodde då, att det närmast var regeringens sak att göra det. Jag trodde, att man kunde från regeringens sida vänta ett initiativ till vägledning för den oupplysta opinion, som finnes bland arbetarna och kanske även bland andra. I stället har hans excellens ställt sig utanför hela denna fråga som åskådare. Jag kan icke förneka, att när jag hörde och såg hans excellens här yttra sig, så trodde jag ett ögonblick, att jag misstog mig och att det var chefen för socialdepartementet jag hörde. Jag har ju sedan riksdagens korta bekantskap med den *tidigare* expeditionsministär, som denne tillhörde, fått anledning antaga, att han skulle ha tillstyrkt ungefär något sådant som detta, och det har han ju också gjort i andra kammaren. Men om så är fallet, att regeringen nu ställer sig helt och hållet utanför, så vittnar detta om, att hans excellens' starka vilja snarast har böjt sig för departementschefen i stället för att med bistånd av klokare politiska krafter betvinga den sistnämndes passivitetstilja. Jag trodde eljest, att man från regeringshåll skulle se en smula vidsyntare på saken. Jag tänkte mig, att det kanske var möjligt, att denna regering icke skulle som en vanlig expeditionsministär föredraga att undvika stundens säkra voteringsnederlag framför att sätta in sin kraft på att i framtiden vinna en seger i samlingens tecken kring en paroll, som

Lagförslag
om arbetsstidens begränsning.

(Forts.)

den själv ger ut: den parollen behövde ej vara negativ, den kunde och borde ha varit positiv — den kunde då ha försvarat t. o. m. ett sanktionstillstyrkande på ett vida oantastligare sätt än hans excellens' rent negativa förklaring nu är i stånd till. Och den samlingens seger hade visserligen icke varit så långt borta, om blott parollen hade givits. Jag tror icke man behövde gå och vänta längre än till 1924 års val. Då skulle denna samlingsseger blivit ganska fullständig, där regeringen gått i spetsen.

När nu så icke blivit fallet, får man försöka att en var för sig taga ståndpunkt i den fråga, som här föreligger. Jag tillåter mig då först att i korthet erinra därom, att när denna lagstiftning såsom provisorisk första gången förelades riksdagen, så uttalade jag gent emot flera andra talare, att i och med riksdagens bifall till förslaget var principfrågan ingalunda avgjord. Utvecklingen sedan dess har i allo givit mig rätt, och det utskottsbetänkande, som här föreligger, bestyrker fullständigt riktigheten av min ståndpunkt. Den princip, som man då byggde på, har redan förut i dag karakteriserats såsom en princip om arbetets olycka och därför dess generella begränsning för alla. Men i det utskottsförslag, som föreligger, ha undantagen från denna generella begränsningsregel både intensivt och extensivt vuxit. Ja, t. o. m. det lilla ordet »dock», som i kungl. förslaget fanns för att markera, att det verkligen var undantag, har försvunnit, och man frågar sig, om inte utskottsförslaget betyder, att undantagen skola anses som regel och regeln som undantag. Ja, det är precis en omvändning av det förslag, som bildade utgångspunkten — kanske inte formellt och kvantitativt, men sakligt sett principiellt.

Jag kan då icke säga annat än, att den naturliga utvecklingen och den naturliga konsekvensen borde varit, att man icke längre ens formellt hölle fast vid principen om generell begränsning av arbetet på grund av, att det är en olycka, utan att man i stället ginge den vägen, som i två motioner, en från bondeförbundshåll och en från liberalt håll, har anvisats, nämligen att giva en lagstiftning i de fall, där den behöves, men icke i de andra, att icke göra det som nu enligt lagen skall vara regel till undantag utan låta det som i lagen har formen av undantag verkligen också i saken och livet erkännas som regel.

Det lagförslag, som utskottet framlagt, är logiskt motiverat och — vilket också här redan sagts — motiverat på ett lysande sätt. Det är ett alldeles ovanligt enhetligt utskottsbetänkande i fråga om motiveringen. Men ingen stilistisk konst i världen kan dölja det faktum, att just på den springande punkten brister motiveringen. När det gäller att motivera, varför man över huvud icke vill gå den väg, som de två antydda motionerna anvisat, så säger utskottet helt enkelt, att »av vad utskottet ovan anfört framgår, att utskottet ej kan giva sin anslutning till något av de yrkanden, som innefattats i de av herr Lindman m. fl. samt herr Johanson i Hörninge m. fl. i ämnet väckta motionerna». Att den sist nämnda icke bort med den förstnämnda likställas, utan fastmera i sak, om

än icke i form, med den som avgivits av herr Carlström i Helgagård, hade varit rimligt, då båda ha likartat positivt innehåll. Men denne liberale motionär har i slutet av föregående stycke fått ett litet bättre erkännande. Om honom har det sagts, »att härvid jämväl de synpunkter, som framhållits av herr Carlström i Helgagård till stöd för hans hemställan om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande möjligheten att förevarande lagstiftning må kunna begränsas till vissa arbetsområden, skola kunna komma under vederbörligt bedömande, torde kunna förutsättas såsom visst.»

Om jag nu efter denna helt korta exposé frågar mig, vad man i föreliggande situation skall göra, så måste jag för min del därpå svara, att om den socialdemokratiska regeringen sutte kvar, så skulle jag utan tvekan gå på den av herr Tjällgren avgivna reservationen utan ändring, därför att den regeringen, som visste att regera, därför också visste att säga nej till vad *den* ansåg vara skadligt, och som skadlig hade den säkert ansett den av herr Tjällgren yrkade skrivelsen med begäran om utredning i den där av honom angivna riktningen. För att få en sådan utredning, den regeringen till trots, till stånd hade då behövts den starka påtryckning, som legat i det av herr Tjällgren yrkade avslaget på hela lagstiftningen nu såsom provisorisk. Men nu, när vi ha en regering, som tillkännagivit inför kammaren, att den är beredd att expediera vad helst riksdagen i denna fråga beslutar, finner jag, att det vore oklokt att med ett så välvilligt tillmötesgående upphäva den provisoriska lagstiftningen. Principiellt kommer jag därför att yrka bifall blott till andra punkten i herr Tjällgrens reservation, som går ut på, att riksdagen måtte skriva till Kungl. Maj:t och begära förslag till sådana nödvändiga undantagsregler rörande arbetstidens begränsning, som möjligen kunna införas i arbetarskyddslagen eller i den särskilda lag, som enligt herr Carlströms i Helgagård motion eventuellt komme att föreslås. Men då jag antager, att regeringen, som förfogar över *administrativt* skickliga krafter, mer än väl är i stånd att till nästa riksdag framlägga ett sådant förslag, behöver den provisoriska förlängningen av lagen icke räckta längre än ett år. Under sådana förhållanden finner jag mig böra yrka, att i den passus, som lyder »denna lag träder i kraft den 1 januari 1924 samt gäller till och med den 31 december 1926», sistnämnda årtal måtte utbytas mot 1924. Därmed inträder intet avbrott vid 1923 års slut, men väl den förbättring i den nuvarande provisoriska lagstiftningen vunnits, som utskottsförslaget onekligen innebär. Därmed är nödig kontinuitet bevarad för 1 år, och när nästa riksdag kommer, kan den möjligen få motse förslag till en definitiv reglering på den grund, som antytts i herr Tjällgrens reservation och herr Carlströms i Helgagård reservation, eller i allt fall på en annan grund än den hittillsvarande. Skulle mot förmodan riksdagen då avslå ett sådant förslag, så vågar jag tro, att de val, som komma att äga rum på hösten, skola giva ett utslag i den rätta riktningen.

Det finnes ett skäl till, varför jag anser, att en provisorisk förlängning av lagen på ett år är det högsta man kan gå med på, och det

Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Lagförslag
om arbetsti-
dens begräns-
ning.
(Forts.)

är den bestämmelse, som finnes i 3 § och som giver arbetsrådet makt och myndighet att bindande besluta även för domstol i vissa fall.

Utskottets majoritet och även vissa reservanter hava anmärkt, att tolkningen av 1 § just genom arbetsrådet blivit sådan, som icke varit avsedd, och som jag för min del anser icke heller ha varit nödvändig, fastän möjlig, och man har för den skull velat för framtiden förebygga denna misstolkning genom att sätta till några ord. Huru arbetsrådet kommer att tolka denna nya paragraf, vet jag icke; det får väl framtiden utvisa. Men huru än arbetsrådet tolkar paragrafen, så blir dess tolkning bindande, och att längre än nödigt är utsätta sig för denna risk vill jag för min del icke vara med om.

Med dessa ord har jag således velat angiva att jag beträffande 1 § icke har något särskilt yrkande att framställa. Jag skulle kunna yrka bifall till utskottets förslag, men då måste jag göra det under förutsättning att lagen blir provisorisk under ett år. Jag tager utan motvilja lagen i den form, utskottet givit densamma, på ett år. Jag kan då yrka bifall till det hela, men kommer att när punkt c) i utskottets hemställdan föredrages, rösta för bifall till andra punkten i den av herrar Tjällgren och Persson i Trången avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservation.

Herr **Petrén, Bror**: Herr talman, mina herrar! Utskottets vice ordförande har redan nämnt, att bakom utskottets utlåtande i dess helhet stå endast två av dess medlemmar, en från vardera kammaren; och då jag är en av dessa två, är jag, vad beträffar min allmänna syn på denna fråga, i den ställningen, att jag kan därutinnan hänvisa till utlåtandets innehåll. Jag har således icke samma behov som reservanterna att här i diskussionen närmare utveckla skälen för min allmänna ståndpunkt i frågan, enär desamma återfinnas i motiveringen till förevarande utskottsutlåtande.

Icke heller det anförande, som nyss hölls från statsrådsbänken, giver mig anledning att närmare inlåta mig å utskottets allmänna motivering. I fråga om detta anförandes innebörd ansluter jag mig i åtskilligt till de reflexioner, som därutinnan nyss uttalats av professor Reuterskiöld. Jag kan icke finna, att det är en rimlig ståndpunkt att regeringen, utan att taga någon ställning till sakfrågan, inskränker sig till fullgörandet av en ren expeditionsåtgärd genom att utan närmare prövning låta sanktionera riksdagens blivande beslut i denna så viktiga och betydelsefulla fråga. Det förefaller dock, som om man genom ett dylikt förfarande gäve stöd för en uppfattning om en viss — om jag så får säga — regeringslöshet, om man nämligen tänker sig in i de konsekvenser, till vilka en dylik ståndpunkt kan leda.

Jag skall i mitt anförande närmast anknyta till de anföranden, som hållits av reservanterna, därvid jag samtidigt får tillfälle att något närmare klarlägga vissa av de motiv, som lett mig själv vid deltagandet i detta ärendes handläggning inom utskottet.

Såsom framgår av utskottets betänkande finnes det fyra huvud-

linjer i den föreliggande frågan, oberäknat den av utskottet företrädda. För att börja med den näst siste talaren herr Winbergs yttrande, så är ju en av dessa linjer den, som återspeglar sig i den av honom tillstyrkta motionen av representanter för kommunistpartiet. Det lagförslag, som från dessa herrars och deras talesmans sida förordats, är en renodlad åttatimmarslag, kemiskt fri från modifikationer och dispensmöjligheter i andra fall än då natur- eller olyckshändelser eller därmed likställda förhållanden sådant påkräva. Herr Winberg slutade visserligen med att yrka bifall till detta lagförslag, men jag tror, att, sådant läget i frågan är, det icke må anses av mig olämpligt, om jag ej ingår i bemötande av detta förslag, vilket ju ändock icke har någon som helst utsikt att här vinna gehör.

Den andra huvudlinjen är den, som företrädes av representanterna för bondeförbundet i utskottet, och som utvecklats i den reservation, som avgivits av herrar Tjällgren och Persson i Trången. Professor Reuterskiöld uttalade sig nyss om innebörden i denna reservation, och han ville förmena, att den springande punkten i den föreliggande frågan, såsom han ser den, hade förbigåtts av utskottet, då utskottet med några korta ord lämnat den motion, till vilken denna reservation ansluter sig, helt å sido i motsats till vad som skett beträffande herr Carlströms i sak närstående motion med där innefattande likartade utredningsyrkande. Jag tror, att detta omdöme beror på ett litet förbiseende från professor Reuterskiölds sida. Det är nämligen en springande punkt, som skiljer den linje, som representeras av bondeförbundet, från den som representeras av herr Carlström. Enligt den av bondeförbundets representanter hävdade meningen skulle man ju stryka ett streck över den lagstiftning, som nu i 4 år funnits å området, och sedan börja på nytt med att söka arbeta fram helt nya lagstiftningslinjer, vilka man efter loppet av en del år så småningom skulle söka få genomförda, medan herr Carlström åter utgår ifrån, att då man är av den meningen, att en lagstiftning på området är behöflig, man icke skall stryka ett streck över den lagstiftning man nu har, utan under tiden, som en omarbetning av densamma pågår, se till, att den förutvarande tillsviade, om ock i mildrad form, kommer att stå kvar. I herr Carlströms framställning gör sig således samma tankegång gällande, åt vilken professor Reuterskiöld nyss för egen del gav uttryck i sitt anförande. Det är en djupgående skillnad mellan dessa två uppfattningar, och därför är det riktigt att säga, att den ståndpunkt, som intagits i herr Johansons i Hörninge m. fl. motion, ej kan biträdas, samt att herr Carlströms synpunkter, vilka föra till en längre gående lagstiftning än den i bondeförbundsmotionen till hälsosynpunkter begränsade ståndpunkten komma att bli föremål för vederbörligt bedömande, då man skall pröva riktlinjerna för den lagstiftning å området, som skall träda vid efter utgången av det provisorium, som jag förmodar att flertalet av kammarens ledamöter i dag kommer att biträda. Med den ståndpunkt, som företrädes av representanterna för bondeförbundet, skulle vid tvenne tidsmoment följa rätt så olägliga verkningar med hänsyn till bestående arbetsavtal

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

m. m., nämligen dels vid upphävandet av nu gällande lagstiftning och dels vid införandet av en ny sådan efter någon tid. Detta är, menar jag, den springande punkt, som åtskiljer de båda ifrågakarande motionerna, och vilken professor Reuterskiöld i hastigheten syntes förbise.

De båda återstående huvudlinjerna från reservanthåll uppbäras av respektive högerens och socialdemokraternas representanter, av vilka de förra stå på den rena avslagslinjen och de senare åter helt följa Kungl. Maj: ts förslag.

Om den linjen, som framlagts av herr Reuterskiöld i hans nyss hållna anförande, vill jag säga, att det kan ligga till synes något berättigat i hans resonemang, men om man mera ingående sysslat med dessa ting, skall man finna, att tidpunkten ännu icke är kommen för att å förevarande område utarbeta nya förslag enligt nu angivbara riktlinjer. Varför icke? Jo, därför bl. a., att denna fråga är, såsom den förste ärade talaren antydde, i mycket hög grad internationellt spörsmål, och såsom förhållandena nu te sig ute i världen, torde man med ganska stor visshet kunna säga, att det närvarande ögonblicket icke är lämpat för att på detta område nu omedelbart skulle upptagas arbete med uppbyggandet av en ny lagstiftning enligt vissa angivna grunder. Jag håller därför före, att den synpunkten nog är riktig, åt vilken även det ämbetsverk, som har att närmast värna om näringslivets intressen i detta land eller kommerskollegium, givit uttryck, då det biträtt den meningen, att man måste avvakta tiden och se huru förhållandena härutinnan komma att utveckla sig. Under utskottsarbetet har jag för min del blivit övertygad om, att en förlängning av lagen under enbart en ettårsperiod skulle i praktiken vara synnerligen oläglig och icke lämna nödigt rådrum för ävägbringande av en lösning av frågan, men väl verka störande å de arbetsavtal, som gälla. En lagstiftning å ett område som detta mår icke väl av, att man på detta sätt inrättar sig för provisorier å ett år, utan efter vad även under utskottsarbetet från arbetsgivarhåll vitsordats, måste det å detta lagstiftningsområde beredas större stabilitet, om icke ogagn skall följa.

I detta sammanhang ber jag att även få säga några ord med avseende å vad professor Reuterskiöld yttrade därom, att han icke ville åt arbetsrådet överlämna på mer än ett år tolkningen av bestämmelserna i 1 § om lagens tillämplighetsområden. Gent emot detta uttalande vill jag hava sagt, att arbetsrådet i den mån som åren gått och erfarenheter av detsamma vunnits, synes hava fått allt mera auktoritet och vunnit allt mera förtroende å såväl arbetsgivar- som arbetarsidan. Jag vill ock bestämt säga ifrån, att den tolkning, som arbetsrådet hittills givit åt första stycket i 1 § i fråga om beräkningsgrunderna för fastställandet i föreliggande fall av det däri angivna arbetarantalet, är enligt min mening fullständigt riktig efter lagens hittillsvarande avfattning. Å den punkten råder ingen tvekan från min sida, och utskottet har också i utlåtandet givit ett tydligt uttryck åt denna uppfattning. En annan sak är, att allmänheten nog ej ägt insikt i, huru lagen i denna delen är byggd, och att man från dess sida kan hava ett visst fog för att

få den i detta stycke föreslagna ändringen i lagen till stånd. Den motivering, som herr Reuterskiöld åberopade till stöd för att lagen endast borde förlängas å ett år, eller att man icke kunde hysa nödig tillit till det sätt, varpå arbetsrådet tillämpade lagen, den motiveringen har som sagt för mig ingen bärande grund.

Herr von Sydow berörde rätt så ingående spörsmålet, i vad mån ett internationellt faktum nu kunde anses föreligga i fråga om arbetstidens begränsning i lagstiftningsväg. Jag tror, att den exposé, han i detta avseende lämnade från vissa länder, skall giva belägg för, att det allmänna omdöme, som å den punkten fällts i utskottets utlåtande, är riktigt, nämligen att man under den senare tiden kunnat läsa ut en allmän tendens till allt större modifikationer i frågan om tillämpningen av principen om åttatimmarsdagen, men att man ännu icke kan säga, om denna tendens är något, som kan uttydas som ett tecken på en kommande avveckling av själva principen eller möjligen fastmera såsom en företelse, syftande till en nödig befunden anpassning av själva åttatimmarsregimen efter de praktiska förhållandena. På den frågan tror jag som sagt icke, att något svar ännu kan givas.

I detta samband kan jag icke underlåta att nämna, att, då denna fråga upptogs vid den internationella arbetsbyråns styrelses senaste sammanträde under nästlidne april månad, och man där utsåg en kommission för att förbereda frågans upptagande till nästa års allmänna konferens, så åsyftade man icke härmed att söka få bestämmelserna i Washington-konventionen oförändrat genomförda, utan syftet var att genom hänvändelse till de olika regeringarna i de europeiska och utomeuropeiska stater, som anslutit sig till den internationella arbetsbyrån, få klarhet om, vilka krav å ändringar i konventionen som från de olika ländernas sida påkrävdes för att såmedelst få en överblick över, huruvida gemensamma konventionsbestämmelser vore möjliga att genomföra på detta område. Herr von Sydow angav som sin mening, att det icke skulle visa sig möjligt med hänsyn till de vitt skilda förhållanden, som i olika länder allt efter klimatet o. d. vore å detta område tillfinnades, få till stånd gemensamma lagbestämmelser. Huru det härutinnan kommer att utveckla sig, får framtiden utvisa.

Herr Thorberg var inne på frågan, i vad mån vi på grund av vår anslutning till den internationella arbetsbyrån såsom medlem i Nationernas förbund kunde vara förpliktade att i stort sett hålla fast vid den lagstiftning vi hava. Jag vill i den delen giva utskottets vice ordförande rätt däruti, att i den mån, det visar sig, att länderna i allmänhet genom alltmera vidgade modifikationer och dispensbestämmelser faktiskt släppa efter på tidigare havda och tillämpade bestämmelser å området, vi under sådana förhållanden icke kunna hava någon skyldighet att ensamma hålla fast vid förutvarande, mera skärpta bestämmelser. Men å andra sidan vill jag upprepa, att från vår synpunkt sett alla skäl i detta nu tala för, att vi böra avvakta utvecklingen å detta område. Vi hava för vår del icke anledning att upphäva den lagstadgade arbetstidsbegränsning, som gällt hos oss under de senare åren, utan vi böra i stället söka

*Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens begränsning.

(Forts.)

att genom jämkningar göra den sådan, att utan rubbning av lagens huvudsyfte vårt näringsliv må kunna utan större påkänningar under de närmaste åren upprätthållas och i mån av stigande konjunkturer utvecklas.

Föregående talare hava allt efter den ståndpunkt de intaga till den förevarande lagstiftningen uttalat sig om de ekonomiska verkningarna av den lag, som vi haft under de gångna åren. Jag vill i denna delen bestämt hävda, vad som också framgår av den utredning, som i detta hänseende blivit gjord, att härutinnan samverkat ett helt komplex av skilda faktorer, som det icke är möjligt att, så att säga, lösgöra från varandra för att såmedelst få fastslaget, huru mycket arbetstidslagen, skild från andra ekonomiska rubbningsfenomen, betydtt såsom fördyrande faktor. Frågan, i vad mån denna lag varit en väsentligt bidragande orsak till den rådande depressionen, vill jag således icke tilltro mig att besvara. Att lagen i sin mån medverkat till denna depression är självfallet, men i vilken grad, så varit fallet, tror jag, att det på grundval av hittills gjorda utredningar skall visa sig svårt att med någon större grad av säkerhet avgöra.

Utskottet har såsom ett skäl emot att nu upphäva lagstiftningen å området anført, att man kan förutse, att ett sådant upphävande skulle medföra strider i fråga om åttatimmarslagens tillämpning vid uppgörandet av kollektivavtalen. Jag tror, att det är fullständigt riktigt vad utskottets vice ordförande i den delen en gång tidigare under en debatt i denna fråga antytt, då han gav vid handen, att industrien och näringslivet nu en gång inrättat sig efter åttatimmarslagen överallt, där den blivit genomförd, och att arbetsförhållandena där jämkats efter densamma. Att då åter upphäva lagen skulle efter hans då utvecklade mening vara föga gagneligt. Det skulle medföra, att man komme att få ökade arbetsstrider, ty självfallet är, att de ofta svårlösta striderna om lönerna i så fall skulle bliva utökade med en kamp vid avtalens upprättande även om arbetstidens längd. Vid övervägandet av dessa ting får man icke förbise det psykologiska förhållandet, att hos arbetarna förefinnes en dogmatisk tro på lagens gagn för arbetarklassen och så länge denna tro finnes hos arbetarna, går det icke att upphäva lagstiftningen utan att därmed åstadkomma återverkningar, som icke äro lyckliga för samhällslivet.

Herr statsministern antyde för en stund sedan från regeringsbänken, att det enligt hans förmenande å förevarande område icke behövdes någonting i lagstiftningsväg, utan att arbetarna med sina organisationer vore i tillfälle att själva se sina intressen tillgodo i avtalsväg. Härtill vill jag anmärka, att det nog finnes ej så få grupper av arbetare, som äro i verkligt behov av det skydd, som denna lagstiftning är avsedd att giva.

Utskottets vice ordförande antyde, att det för utskottets majoritet legat närmast om hjärtat att se jordbrukets intressen till godo, beroende på att densamma stode jordbruksförhållandena närmare än industrien.

Det kan ligga någonting i detta, om det också icke skett medvetet från utskottsmajoritetens sida. Dock vill jag säga, rent personligt, att nog finnes det industrier med betydande arbetaregrupper jämväl i de nejder, där jag haft och har min verksamhet, och detta gäller än mera beträffande trakter, där andra utskottsmedlemmar, som tillhöra majoriteten eller stå densamma nära, hava sitt hemvist.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Under behandlingen av detta ärende inom utskottet hava vi från utskottsmajoritetens sida låtit oss angeläget vara att taga upp till övervägande de olika uppslag, som motionsvis kommit fram, och hava vi därvid haft anledning konstatera, att högerens målsmän icke motionsvis framlagt några riktlinjer, som kunnat föranleda nu till någon omläggning eller jämkning av lagen. Vi hava till ledning för våra överväganden haft bland annat ett yttrande av kommerskollegium med däri gjorda hemställanden om åtskilliga jämkningar i lagen till förmån för industrien. Vi hava haft liknande hemställanden i en reservation från socialstyrelsen med skilda förslag i samma riktning, och på basis av allt detta och andra föreliggande yttranden i frågan hava vi ärligen försökt att se till i vad mån jämkningar i den nu gällande lagen utan äventyrande av dess huvudsyfte kunnat göras, och i enlighet härmed hava vi så fattat vår ståndpunkt i frågan.

Jag vill fästa uppmärksamheten särskilt på två omständigheter i detta sammanhang. Den ena har avseende å önskemålet från vår sida att, från lagens tillämplighetsområde avskära sådana gränsområden, där lagen efter vad erfarenheterna i det praktiska livet visat faktiskt icke kunnat efterlevas. Vill man se efter, vilka ändringar, som av utskottsmajoriteten vidtagits, så skall man finna, att de till stor del bottna just i en strävan att förverkliga nu nämnda önskemål. Så har exempelvis förhållandet varit beträffande torvindustrin, i fråga om vilken det icke varit möjligt att tillämpa lagen bl. a. därför, att arbetsgivarna sakna möjlighet att hålla sådan kontroll över de i detta arbete anställdas arbetstidstimmar, att de kunnat föra föreskrivna journalanteckningar därom. Enahanda har förhållandet varit beträffande byggnadsarbete på landet. Det är fullständigt besträckt, att nu gällande lagbestämmelser till väsentlig del icke efterlevts beträffande sådant arbete, utan att man på landsbygden i detsamma allmänt arbetat utöver de maximitider, som lagen medgivit. Det har bland annat varit hänsyn till just dessa förhållanden, som lett oss vid framställandet av ändringsförslagen å dessa punkter. Enahanda är förhållandet beträffande s. k. handelsarbetare vid mindre handelsaffärer. I dem finnas bodkarlar och körkarlar m. fl. anställda till mycket stort antal, beträffande vilka, liksom fallet är med kökspersonalen vid mindre kaféer och restauranter, gällande lag i fråga om arbetstider faktiskt icke efterlevs. Jag förmenar det vid sådant förhållande vara en riktig ståndpunkt att, såsom utskottsmajoriteten sökt göra, se till, att i sådana fall lagens tillämplighetsområde beskäres, då jag icke tror, att man kan bryta det naturliga motstånd, som å dylika områden reser sig emot lagens tillämpning.

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

En annan synpunkt, som vi fäst tillbörligt avseende vid, har varit den uppfattning, som arbetsrådet hyst i dessa frågor, då ju denna institution med dess ständiga kontakt med arbetsförhållandena å de skillda verksamhetsfälten må förutsättas äga en intim kännedom om vilka bestämmelser, som under lagens hittillsvarande tillämpning visat sig behöva undergå jämkningar.

Jag skall härnäst övergå att, särskilt med anledning av herr Thorbergs nyss hållna anförande, säga några ord om de särskilda föreslagen till ändringar, som utskottsmajoriteten framställt, och får jag därvid samtidigt tillfälle att beröra några synpunkter, som vice ordföranden i utskottet var inne på.

När det gäller att beräkna antalet arbetare för bestämmandet om ett företag skall anses gå in under lagen eller icke, så är ju gränsen därutinnan satt till flera än fyra, för att företaget skall gå in under lagen. Rent principiellt sett är denna begränsning i sig en oegentlighet. Det är ock så, att Washington-konventionen icke har fastställt någon gräns i detta hänseende, och man kan lätt förstå, att de slitningar, som ofrånkomligt uppstå mellan hantverkerier och andra mindre rörelser, som ligga under gränsen och således utanför lagen, samt de något större företag, som på grund av sitt arbetarantal komma in under lagens bestämmelse, skola vara rätt så besvärande. Men riksdagen har nu en gång ställt sig på denna ståndpunkt och velat avskära från lagens tillämpning de så kallade små företagen, och då är det endast en ganska logisk utbyggnad, som utskottet nu gjort genom att från lagen undantaga även de företag, som icke sysselsätta ett antal av flera än fyra arbetare, utan att man medräknar även sådana arbetare, vilka användas till arbete, som är undantaget från lagens tillämpning. Låt oss taga ett typiskt exempel. I en handelsaffär stå fyra kvinnliga biträden uti butiken. Det finnes därjämte en enda lagerarbetare eller magasinsskarl eller utkörare i affären. Den allmänna uppfattningen är nog den, att denne ende lagerarbetare eller magasinsskarl eller utkörare icke skulle falla under lagen, eftersom butiksbiträden äro undantagna från lagens tillämpning. Så är dock med lagens innevarande avfattning förhållandet. Den av utskottet vidtagna ändringen i denna del går ut på, att vid beräkning av det antal arbetare, som bestämmer, om ett företag går in under lagen eller ej, frånse de av företagets personal (butiksbiträdena), som äro sysselsatta å grenar av företaget, vilka äro uttryckligen undantagna från lagens tillämpning. Härigenom komma lagens bestämmelser ej att träffa dem, som hava hand om utkörning från mindre affärer samt arbetare å magasinier och lagerlokaler i sådana affärer. Å dessa områden har nog lagen i stor utsträckning ej hittills kunnat bringas till efterlevnad. Likartat är förhållandet beträffande mindre restauranter och kaféer. Ofta finnes det där, jämsides med ett antal serveringsflickor och hotellstäderskor för allmänhetens direkta betjäning, även en kökspersonal av endast en eller några personer. De förra stå utanför lagen, de senare gå in under den, om antalet av dem, inberäknat serverings- och städerskepersonalen uppgår till minst fem. Genom ut-

skottsförslaget sker en ändring i detta hänseende. Visst torde vara, att det finnes få områden, där lagen i praktiken mindre efterlevts, än just i fråga om mindre kaféer och hotellrörelser beträffande dess kökspersonal.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Gent emot utskottets ärade vice ordförande vill jag säga, att även om utskottsmajoriteten icke ställt arbetare i handelsaffärer samt köks- och drängpersonal å hoteller och restauranter utanför lagen, så har den med detta nya tillägg till första stycket i 1 §, om sättet för beräklandet av antalet arbetare vid avgörandet om ett företag skall gå in under lagen eller ej, ställt utanför lagens tillämplighetsområde de smärre företagen inom dessa branscher, och det är just inom de smärre företagen, som det är svårt att efterleva lagen, därför att man där icke har möjlighet att genom skiftindelning mellan arbetarne få dem att inom ramen av den i lagen fixerade arbetstiden räcka till för de göromål, för vilka de äro avsedda.

Om jag så övergår till frågan om torvupptagningen, så sade herr Thorberg, att den ändring, utskottet därutinnan gjort, icke vore sakligt grundad, när torvindustrien icke stode jordbruket så nära, som utskottet velat göra gällande. I den delen vill jag hålla mig till en officiell handling, en utredning, som socialstyrelsen låtit göra för några år sedan beträffande arbetsförhållandena inom torvindustrien. Av den få vi ett fullständigt belägg för det nära samband, som råder emellan jordbruket och torvindustrien. Den visar, att bränntorvstillverkning huvudsakligen bedrives i Kronobergs län, inom vilket nära hälften av årsproduktionen frambringas, och vidare inom några andra jordbrukslän, såsom skånelänen, Gottland och Älvsborgs län m. fl. Den visar vidare, att torvströtillverkningen är störst i Kristianstads och Jönköpings län, för att i stor utsträckning bedrivs även i Kronobergs och Skaraborgs m. fl. jordbrukslän.

Vill man närmare undersöka dessa förhållanden, så skall man finna, att torvindustrien i stort sett är en utpräglad säsongindustri, där arbetet utföres på ackord samt med ett för huvudparten av arbetare högst växlande antal arbetstimmar. Med hänsyn härtill samt av skäl, som förut antytts, att det till stor del är ogörligt för arbetsgivarna att journalföra arbetstimmarna för arbetarna i denna bransch, är det icke möjligt att å detta område efterleva lagen. Inom utskottet hade vi närmast tänkt att lägga utanför lagen endast arbetet med vändning, kupning och bärgning av torven; det är närmast detta arbete, som är beroende av årstid och väderlek, men vi funno vid närmare undersökning, att det rådde ett så intimt samband mellan detta arbete och det arbete, som föregår detsamma vid torvverken och den vid torvströtillverkningen efterföljande maskinella behandlingen av torven, att det var synnerligen svårt att göra någon uppdelning för de olika arbetena. Vi funno således bl. a., att en stor del av de arbetare, som äro sysselsatta vid torvverken, sedermera syssla även med vändning, kupning och bärgning av torven, samt att i övrigt hustrur och barn till torvverkens ordinarie arbetarestam och omkringboende jordbruksbefolkning till stor del

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

sköta detta arbete med vändningen, kupningen och bärgningen av torven. Jordbrukare deltaga vidare i stor utsträckning i den vid torvströtillverkningen förekommande torvskärningen under den tid, de äro lediga från sitt egentliga jordbruksarbete. Sambandet emellan torvindustrien och jordbrukets utövare är således mycket avsevärt.

Med det nu sagda har jag i ingen mån velat lägga någon gensaga emot riktigheten av vad herr Thorberg yttrade därom, att en hel del arbeten i denna bransch såsom den maskinella rivningen av torvströ är av den natur, att de lämpligen skulle alltjämt böra ligga under lagen, men på grund av det intima samband, som råder mellan de olika faserna i arbetet, har det faktiskt icke varit möjligt att göra någon rationell uppdelning av detsamma, och detta är anledningen till, att hela torvindustrien ansetts lämpligen böra falla utanför lagens tillämplighetsområde. Jag tror icke, att några nämnvärda olägliga verkningar därav skola komma att uppstå. Lagen kan emellertid med utskottets förslag för framtiden efterlevas på detta område, och det är ett förhållande, som man bör sätta ett visst värde på.

Angående utskottets ändringsförslag i fråga om byggnadsverksamheten vid jordbruk och dess binärningar har det av herr Thorberg gjorts gällande, att den därutinnan föreslagna bestämmelsen skulle komma att verka orättvist. Låt om oss förutsätta, säger herr Thorberg, att en byggmästare har murare och snickare sysselsatta med att bygga å en villa-byggnad på ena sidan vägen, och han samtidigt har ett byggnadsföretag å en lantgård på andra sidan vägen, där han har motsvarande slag av yrkesarbetare i arbete. De förra falla enligt utskottets förslag under lagen, de senare åter icke. I detta avseende vill jag hänvisa till det motiv, som utskottet i sitt utlåtande anfört för den föreslagna ändringen. Olikheten i fråga om arbetstiden å jordbruksegendomar vid förekommande byggen emellan å ena sidan jordbruksarbetarna och å andra sidan de där för tillfället sysselsatta byggnadsarbetarna har visat sig i praktiken medföra olägenheter. Oftast är det väl så, att jordbrukarna själva bygga sina längor, och därvid använda de dels sin egen personal på gården och dels anskaffa de yrkesmän i den utsträckning, det är för byggnadsföretaget behöfvligt. Det är just med hänsyn till dessa blandade förhållanden, som det visat sig, att det icke gått rätt väl att tillämpa lagen som den är, i det att dess arbetstidsbestämmelser i stor utsträckning ej efterlevts. Man har därför med denna ändring velat råda bot på detta förhållande. Jag tror icke, att ändringen skall kunna medföra några större betänkligheter. Vi få komma ihåg, att detta är en försökslagstiftning och att man här får jämkna sig fram allt efter de praktiska förhållandenas krav.

Går jag sedan över till att yttra några ord om 5 § i lagen, så sade utskottets vice ordförande i fråga om industrien, att den i motsats till jordbruket av utskottet icke fått mer än ett enda litet ben, och det skulle vara i fråga om utsträckningen av övertiden. Jag tror icke det omdömet är fullt riktigt, ty industrien har nog i verkligheten fått litet mera. Så är fallet i fråga om de s. k. säsongindustrierna, vilka ju äro

särskilt känsliga för lagstiftning på detta område. I det hänseendet har från jordbrukarhåll motionsvis framställts yrkande, att sagda industrier skulle helt flyttas utanför lagen, och i detta yrkande har utskottets vice ordförande under utskottsbehandlingen förenat sig. Emellertid är det så, att den bestämmelse, som i första momentet av 5 § finnes beträffande säsongindustrierna, med de direktiv i tolkningshänseende, som därom äro lämnade i utskottsutlåtandet, möjliggöra för arbetsrådet att efter framställningar träffa beslut om längre eller kortare utjämningsperioder, under vilka genomsnittligt får arbetas 48 timmar i veckan, och dessa utjämningsperioder kunna av arbetsrådet givas den längd, som de faktiska förhållandena i respektive säsongindustrier påkalla. Inom exempelvis byggnadsbranschen, som ordinärt sysselsätter cirka 40,000 arbetare, torde det således tack vare denna bestämmelse med därför givna tolkningsdirektiv vara möjligt att genom arbetsrådet få till stånd en sådan utjämning av den genomsnittliga veckoarbetstiden å en längre tidsrymd. Men vad är det då som hindrar, att denna bestämmelse å ett sådant område vinner praktisk tillämpning? Ja, när man söker svar å den frågan, finner man, att arbetarna inom detta fack stå samlade som en man emot en dylik utjämning av lagens generella arbetstidsbestämmelser. I det fallet stöter man från de organiserades arbetarnas sida på ett kompakt motstånd till varje eftergift inom den ram, som lagen möjliggör. Så som utskottet nu uttalat sig om detta moments tolkning, finnes det emellertid möjlighet för arbetsrådet att efter prövning i förekommande fall kunna medgiva denna för säsongindustrierna högst betydelsefulla utjämning på längre eller kortare tid, allt efter de praktiska förhållandenas krav.

Vidare är det så, att i tredje momentet av denna paragraf finnes inrymd en bestämmelse, som medgiver undantag från de generella arbetstidsbegränsningarna i fråga om sådant arbete, som fortgår allena under kortare tid. Denna bestämmelse har av arbetsrådet hittills tillämpats så, att dispens lämnats endast för arbeten av rent tillfällig karaktär, exempelvis arbetsanställningar vid utställningar och dylikt. Nu har utskottet i sin motivering gjort ett uttalande, som giver möjlighet för arbetsrådet att efter framställningar tillämpa denna bestämmelse även på kortvariga säsongarbeten. Under denna bestämmelse synes det alltså mig ej vara uteslutet att kunna hänföra exempelvis den tillfälliga arbetspersonal vid råsockerfabrikerna, som för en kampanjtid av 5—6 veckor på efterhöstarna har ett starkt intresse av att genom utökad arbetstid bereda sig största möjliga sparade arbetsinkomst för de kommande vintermånaderna med ofta begränsad arbetstillgång. Givetvis bottnar detta endels i, huruvida de årsanställda arbetare, som äro fästade vid denna industri, kunna beredas sådana förmåner, i fråga om minskad arbetstid eller semestermöjligheter under andra delar av året, än då kampanjen infaller, att de för sin del kunna vara med om en sådan utökning av arbetstiden under kampanjperioden.

Från representanter för de därav närmast intresserade industrigrenarnas sida har ju framställts ett yrkande att få den i andra momen-

*Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

tet av 5 § intagna bestämmelsen om skiftindelningen vid den kontinuerliga driften omlagd. Syftet därmed har ju varit att få en sådan avfattning å bestämmelsen, som skulle giva hithörande industrier trygghet för att få den s. k. 56-timmarsveckan tillämpad; icke såsom Washingtonkonventionen är avfattad, som en ovillkorlig rätt, men så, att arbetsrådet skulle kunna medgiva en sådan ordning så snart de ifrågavarande verksamheternas ändamålsenliga bedrivande gjorde skiftarbetet jämväl å sön- och helgdagarna påkallat. Jag vill härmed säga, att vid den närmare undersökning, som utskottet låtit göra beträffande de beslut om dispens, som jämlikt detta moment av arbetsrådet meddelats, utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, att de principer arbetsrådet därvid följt varit sådana, att man icke synts oss hava anledning att urgera någon ändring av bestämmelsen under den nu ifrågasatta, ytterligare provisorietiden. Det har, på sätt arbetsrådet med styrka framhållit, visat sig vara svårt att finna en formulering, som härutinnan varken vore för trång eller för vid. Enligt den nuvarande avfattningen förutsättas »synnerliga skäl» för att arbetsrådet skall kunna giva dispens. Innebördens i de ändringsförslag, som, då arbetstidslagen förut varit föremål för riksdagens behandling, härutinnan framställt, har — liksom fallet nu varit med motsvarande förslag — varit den, att så snart ekonomiska skäl i praktiken talade för meddelande av sådana dispenser medgivande därtill skulle lämnas. Frågan är, om man ej härigenom skulle föras längre än som är förenligt med lagstiftningens syfte. Arbetsrådet tillämpar för närvarande bestämmelsen så, att så snart ekonomiska skäl av större vikt tala därför, meddelas alltid dispens, men när det gäller exempelvis ett mycket obetydligt antal arbetare i förhållanden till företagets hela arbetarstock, har man ställt sig mera avvisande, och utskottsmajoriteten har icke funnit tillräcklig anledning föreligga att på denna punkt föreslå någon ändring, då densamma vågat tro, att med den tolkning av bestämmelsen, som arbetsrådet härutinnan tillämpar, ej för hithörande industrier skall vållas något avbräck av någon betydelse.

Går jag sedan över till övertidsbestämmelserna i 7 § av lagen så yttrade herr Thorberg, att det av utskottet icke anförts ett enda motiv för den föreslagna ändringen i denna del. Jo, herr Thorberg, såsom motiv har angivits, att de myndigheter, som hava att syssla med dessa ting, samfällt gjort den hemställan, som utskottet därutinnan följt. Och jag vill särskilt stryka under, att arbetsrådet står bakom denna hemställan om utökning av övertiden enligt tredje momentet för kalenderår till 150 timmar. Som jag förut nämnde, är arbetsrådet en institution, som under sin ständiga kontakt med dessa företeelser inom industrien lärt sig, var skon klämmer, och under de nu kommande tre åren med dess stigande möjligheter för bättre konjunkturen bör man vara rustad att vid fall av trängande behov kunna utöka arbetstiden efter arbetsrådets prövning i de särskilda fallen. Det är med detta förhållande för ögonen, som utskottet föreslagit denna ändring, och jag tror icke att densamma, tillämpad i praktiken, kommer att vålla några

svårigheter, utan tvärtom öppna en ventil vid exceptionella fall, t. ex. i fråga om skeppsbyggnadsindustrien, som kan komma till önskelig användning.

*Lagförslag
om arbetstidens begrän-
ning.*
(Forts.)

Jag skall icke trötta kammaren med att nu yttra något mera i denna fråga. Jag vill blott till sist säga, att när jag lyssnat till de anföranden, som hållits från denna plats tidigare i dag, har mer än en gång kommit för mig den tanken: Hur många är det egentligen i denna kammare, som vid en votering skulle rösta mot antagande av en ny provisorielag, därest de hade anledning tro, att en majoritet i riksdagen skulle stå bakom en sådan mening? Jag menar, att många komma att rösta för avslag å en förnyad lagstiftning i ämnet därför, att de veta, att detta icke har någon inverkan på utgången och att lagen i alla fall blir antagen. Men hur många skulle i själva verket vilja stå för att med sin röst hava föranlett ett avslag å lagen med därav följande verkningar? Jag får säga, att det är i denna fråga ett ansvar icke blott att rösta för förlängning av provisoriet, utan det är också ett ansvar, som påvilar dem, vilka anse, att man nu skall förkasta all lagstiftning å området för att sedan i framtiden söka komma fram med något nytt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! I sitt anförande nyss framhöll herr statsministern, att arbetarnas intresse för 8-timmarslagen huvudsakligen berodde på deras *tro*, att denna reform vore nödvändig. Han talade om en trossak, som det inte lönar mödan att försöka rubba. Jag skall inte bestrida, att man mycket väl på arbetarsidan kan spåra denna känslöstämning, om jag så får säga, som tyder på, att 8-timmarslagen i viss mån har blivit en trossak för arbetarna. Men jag vågar hålla före, att detta påstående i lika hög grad kan tillämpas beträffande dem, som motarbetar denna lagstiftning och som under den långa tid, lagen varit gällande, mycket energiskt arbetat på att få densamma upphävd. Det är visserligen sant, att herr von Sydows anförande inte direkt ger anledning till ett sådant påstående, men jag kan inte hjälpa, att jag fann även hans anförande i dag vittna om, att sakskaalen betydde ganska litet och att det i grund och botten var en känslosak för honom liksom för så många andra, att det framför allt var vissa politiska motiv, som nu bestämt honom för den nya ståndpunkt han intagit i denna fråga.

Jag skall inte försöka övertyga någon motståndare till lagen om dess ändamålsenlighet och behövlighet, utan jag skall närmast i anledning av herr von Sydows yttrande lämna några faktiska uppgifter, som jag tror kunna ha stor betydelse, när det gäller att bedöma denna fråga och ta ståndpunkt till det förslag, som nu föreligger.

Herr von Sydow uppehöll sig särskilt vid den s. k. internationella sidan av saken och gjorde bl. a. gällande, att 8-timmarslagen inte vore ett internationellt faktum. Han har rätt så till vida, att en dylik *lagstiftning* inte blivit genomförd i alla europeiska och utomeuropeiska

Lagförslag
om arbetssti-
dens begräns-
ning.
(Forts.)

länder. Men om man ser reellt på saken och tar hänsyn till, att även i de länder, där denna lagstiftning ännu icke blivit genomförd, 8-timmarsdagen dock tillämpas ungefär på samma sätt som där den finnes, så är i alla fall denna reform i detta nu ett internationellt faktum.

Jag skall tillåta mig att lämna några uppgifter om, hur det förhåller sig med denna sak i utlandet, och jag skall då särskilt uppehålla mig vid England, vilket herr von Sydow syntes sätta ett visst värde på som exempel i detta fall. Jag är då i tillfälle att stödja mig på en intressant rapport, som den svenska socialattachén i London avlämnat och som varit publicerad i Sociala Meddelanden, jag tror det var i nr 5 innevarande år. Av denna rapport framgår, att i Storbritannien och Irland inom praktiskt taget hela industrien sedan kriget genomförts 48 timmars ordinarie arbetsvecka och inom åtskilliga näringsgrenar än kortare arbetstid. Socialattachén erinrar om, att på ett område, där det finnes lagstadgad arbetstid, t. ex. för gruvarbetarna, genomfördes 1919 7 timmars arbetsdag. Inom de näringsgrenar, där s. k. lönenämnder upprättats, ha dessa nämnder med laga kraft fastställt arbetstiden till 46 à 48 timmar per vecka. Alltså har man inte överskridit 48 timmar utan snarare hållit sig under denna siffra. Inom byggnadsindustrien har arbetstiden medelst kollektivavtal begränsats till 44 timmar per vecka (under vintermånaderna december—januari till endast 41½ timmar). Arbetsgivarna inom denna industri ha innevarande år, samtidigt som de krävt väsentliga lönereduceringar, gjort anspråk på, att arbetstiden skall ökas; dock har man inte sträckt anspråken längre än till 48 timmar per vecka, alltså samma antal timmar som fastställts i lag hemma hos oss. Vid underhandlingar, som förts mellan arbetsgivarna och arbetarnas organisationer, ha de förra, efter vad jag kan döma av de meddelanden, som ingått, inskränkt sina anspråk till 46 timmar per vecka. Socialattaché Sjöstrand meddelar också i sin rapport, att de engelska byggnadsarbetsgivarna — alltså inom den industrigren, som man i Sverige anser särskilt vara i behov av längre arbetstid — ingalunda varit eniga om att kräva utökning av arbetstiden. Det heter sålunda, att det distrikt av arbetsgivarnas organisation, som omfattar nordöstra kustlandskapen, motsatt sig en utsträckning av arbetstiden. Det uppgives också att 8-timmarsdagen — d. v. s. med gångse kortare arbetstid om lördagarna, 44 timmars arbetsvecka — visat sig vara mycket populär även bland arbetsgivarna i norra England. Förutsatt att arbetarna fullt utnyttja tiden, anses denna arbetstid vara tillräckligt lång. Nu är att märka, att inom den engelska byggnadsindustrien förekommer icke något ackordsarbete, utan allt arbete utföres mot timlön.

Det meddelas vidare i denna rapport, att inom bagerinäringen 44-timmarsveckan har varit gällande till i fjol, då arbetstiden vid bagerierna i Skottland ökades till 45 à 47 timmar i veckan. I sådana arbeten som vid hamnar och dockor, vid sockerfabriker — vilka senare man från visst håll i Sverige vill ha undantagna från lagen — samt vid kvarnar och pappersbruk tillämpas ävenledes 44 timmars arbetsvecka.

Det kan ju vara tillräckligt att anföra dessa fakta beträffande England. Men eftersom min polemik närmast riktar sig mot direktören för Svenska arbetsgivareföreningen, således den förnämsta representanten för arbetsgivarna, kan jag inte underlåta att citera ett yttrande, som den engelska arbetsgivarrepresentanten vid senaste sammanträdet med internationella arbetsbyråns styrelse fällde. Han försäkrade, att *intet land så effektivt tillämpar 8-timmarsdagen som Storbritannien*. Han hyser sålunda den uppfattningen, att 8-timmarsdagen är särskilt strängt genomförd i England. Man hörde ju herr von Sydow yttra här i debatten, liksom han tidigare gjort det i utskottet, att han hade den uppfattningen, att man i Sverige är mycket sträng i detta avseende, medan det inte är så noga i utlandet. Här har en representant för de engelska arbetsgivarna anfört klagomål i samma riktning, men gör då gällande, att det är särskilt i England, som man är mycket noga med att inte överskrida 48 timmars arbetsvecka.

Det var intressant att lyssna till herr von Sydows redogörelse för förhållandena i utlandet, inte minst därför, att han uraktlät att nämna ett land, som dock bör observeras i detta sammanhang, nämligen Italien. Innan jag redogör för förhållandena där, skall jag be att få lämna några uppgifter om arbetstiden i Tyskland. Där är ju arbetstiden, i motsats till vad fallet är i England, reglerad genom lag till 48 timmar per vecka. För att visa, hur 48-timmarsveckan gripit omkring sig i det tyska näringslivet, tillåter jag mig att återropa den senaste tyska kollektivavtalsstatistiken, som publicerats i en av internationella arbetsbyrån utgiven veckotidskrift. Av denna statistik framgår, att i de kollektivavtal, som gällde vid årsskiftet 1921—1922, hade arbetstiden fastslagits till 48 timmar för 64,7 % av samtliga av avtalen berörda arbetare, men inte mindre än 15,6 % av de av avtalen berörda arbetarna hade en arbetstid av mellan 45 och 46 timmar, och för 7,5 % av arbetarna gällde en arbetstid av 42—45 timmar per vecka. Av de av dessa kollektivavtal berörda arbetarna, som utgöra flertalet av de inom industrien och även andra näringsgrenar i Tyskland sysselsatta arbetarna, var det endast 0,3 % som hade en arbetstid överstigande 48 timmar per vecka.

Nu gör kanske herr von Sydow den invändningen: ja, det är gott och väl med lagstiftning och kollektivavtal, men det kommer dock an på tillämpningen; framför allt kommer det an på i vilken utsträckning övertidsarbete tillåtes. Med kännedom om den omfattande fackföreningsrörelse, som finnes i Tyskland, och med hänsyn till den noggrannhet, varmed de tyska arbetareorganisationerna tillse, att gällande lagstiftning och kollektivavtal tillämpas, torde man likväl inte ha någon anledning att befara, att det inom det tyska näringslivet lämnas förmåner ifråga om övertid, som skulle gå utöver de förmåner, som lämnas inom det svenska näringslivet under nuvarande förhållanden. Det kan härvidlag vara nog att hänvisa till det meningsutbyte, som nyligen ägt rum inom det tyska riksnäringsrådet mellan representanter för arbetare- och arbetsgivareorganisationer och en del nationalekonomer.

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

De tyska arbetsgivarrepresentanterna sjöngo samma klagovisor beträffande det tyska näringslivets svårigheter med hänsyn till arbetstidens reglering, som man fått höra här hemma med avseende på förhållandena i Sverige. De klagade över, att man i Tyskland tillämpat 8-timmarslagen allt för strängt och varit alltför njugg med rätten till övertidsarbete.

Beträffande övertiden kan jag inte underlåta att lämna ett par uppgifter, som böra intressera åtminstone herr von Sydow. Jag har förut, tror jag, påvisat, att inom den engelska industrien i allmänhet 48-timmarsveckan i mycket stor utsträckning förekommer, där inte 44-timmarsveckan är genomförd. Man kunde tro, att övertidsarbete florerar mycket inom det engelska näringslivet. Så tycks dock inte vara förhållandet, att döma av de uppgifter, som stått till förfogande inom internationella arbetsbyrå och som offentliggjorts i en av denna byrås publikationer.

Inom den engelska skeppsbyggnadsindustrien t. ex. synes övertidsarbete inte ha uttagits i en sådan omfattning, att 48-timmarsveckan i allmänhet överskridits. Man har anställt jämförelse mellan förhållandena 1913 och 1919. 1913 arbetade man inom skeppsbyggnadsindustrien vid ungefär hälften av företagen 53 timmar och vid de övriga 54 timmar per vecka. 1919 hade man i regel 47 timmars arbetsvecka, i vissa fall kortare. Det visar sig, att genomsnittsarbetstiden per vecka för samtliga arbetare 1919 utgjorde 42 1/2 timmar. Övertiden utgjorde endast 2,8 % av den dagliga arbetstiden. Beträffande en annan industri, som är av stort intresse för jämförelse med svenska förhållanden, maskinindustrien, finner man, att 1913 53-timmars arbetsvecka var allmänt vedertagen, men 1919 uppgick arbetstiden endast till 47 timmar per vecka. Genomsnittsarbetstiden var 1919 46,6 timmar per vecka och genomsnittsovertiden endast 1,9 %.

Detta om England och Tyskland. Arbetstidsförhållandena i Amerika skall jag inte inlåta mig på, ehuru jag tror, att man utan svårighet kan påvisa, att 48-timmarsveckan där tillämpas i kanske lika stor utsträckning som i vårt land, ehuru den inte lagligen reglerats. En uppgift i en broschyr, som utgivits av danska arbetsgivarföreningen, ger för övrigt vid handen, att 48 % av industriarbetarna ha en arbetstid, som icke överskrider 48 timmar per vecka. Ett stort antal av dessa arbetare ha mycket kortare arbetstid än 48 timmar. Tar man hänsyn till alla de undantag, som äro gjorda i den svenska lagstiftningen, nämligen i fråga om företag, vilka i regel icke sysselsätta flera än 4 arbetare, och hela raden arbetsområden, som nämnas i 1 § — inom parentes talas det snart sagt bara om undantag i lagen, och det vore kanske skäl att i en kommande definitiv lagstiftning i stället ange, vilka industrier och arbetsområden lagen skall tillämpas på, så att man slipper denna uppräknning av en lång rad undantag — om man, säger jag, tar hänsyn till dessa undantag, så är jag övertygad om, att inte mer än 48 % av de svenska arbetarna åtnjuta 48 timmars arbetsvecka. I det fallet är Sveriges näringsliv således inte sämre ställt än det amerikanska.

Jag kommer nu till det land, som herr von Sydow inte nämnde något om — Italien. Italien blev i ett slag ett land, som man även här hemma hyste stora förhoppningar på, inte minst tack vare det radikala sätt, varpå den nuvarande regeringschefen, diktatorn Mussolini, tog sig för att ommöblera särskilt på den sociala lagstiftningens område. Jag har i livligt minne, hurusom några dagar efter det denna s. k. fredliga revolution i Italien hade genomförts i en tidning förekom en teckning, framställande diktatorn tagande 8-timmarslagen med en tång och läggande ner den i en papperskorg. Det var en illustration till vad Mussolini då tillät sig beträffande 8-timmarsreformen i Italien. Denna lag avskaffades utan vidare. Vad har nu inträffat? Jo, samma diktator har utfärdat, som det heter i internationella arbetsbyråns pressmeddelanden, »en viktig förordning, innehållande bestämmelser om en åttatimmarsdag inom industrien och handeln». Enligt ifrågavarande byråmeddelande föreskriver förordningen, att »den normala tiden för kroppsarbetare ävensom för vissa andra kategorier av löntagare icke får överskrida 8 timmar per dag eller 48 timmar per vecka av effektivt arbete inom industriella eller handelsföretag, oavsett dessas juridiska karaktär, däri inbegripet institutioner för teknisk utbildning och välgörenhetsinstitutioner, kontor, allmänna arbeten och sjukvårdsinrättningar, under förutsättning, att arbetaren mottager lön eller annat vederlag och arbetar under annans ledning.»

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)*

Således, detta dekret, som den italienska regeringschefen tillät sig utfärda, jag förmodar till de italienska arbetsgivarnas stora förtrytelse, och jag föreställer mig till föga glädje för de svenska arbetsgivarna, detta dekret sträcker sig, såvida jag kan förstå, vida längre än den svenska lagstiftningen. Det sträcker sig nämligen ända till sjukvårdsinrättningar och allmänna arbeten o. s. v.

Belgien har också åberopats såsom varande ett land, där man inte varit så kinkig med tillämpningen av 8-timmarslagen. Det är då intressant att konstatera, att just vid det tillfälle, då den svenska riksdagen nödgas diskutera ett förslag om att upphäva 8-timmarslagen, har man i Belgien utfärdat en ny förordning, som utsträcker 8-timmarslagens tillämpning till vissa områden, där den förut icke tillämpats, bl. a. hotell- och restaurangväsendet. Såvitt jag förstår, går den belgiska lagstiftningen på detta område avsevärt mycket längre än den svenska lagstiftningen gör. Här i Sverige gäller den strängt taget bara kökspersonalen vid större restauranger, inte alls serveringspersonalen, men enligt uppgifterna från Belgien förefaller det, som om där även serveringspersonalen omfattas av 8-timmarslagen.

På tal om Belgien kan jag inte underlåta att erinra om, hur man där har det ordnat inom säsongindustrien, särskilt byggnadsindustrien. Herr von Sydow beklagade i sitt anförande, att man inte gått till mötes hans hemställan att flytta ut hela byggnadsindustrien från lagens tillämpning genom att föra bestämmelsen i 5 § första stycket upp bland undantagen. Ett sådant yrkande har motiverats av hänsyn till bostadsnöden. Det kan vara intressant att i denna del göra jämförelser mellan

Lagförslag
om arbets-
tidens begräns-
ning.
(Forts.)

Belgien och Sverige. Vårt land har varit förskonat från krigets förödelse åtminstone så till vida, att det ej fått städer och samhällen sönderskjutna. Vi veta, att i Belgien stora områden förstörts genom kriget och att det därför finns alldeles särskilda skäl att försöka forcera byggnadsarbetet där. Man har därför gjort vissa undantag i fråga om säsongarbetet inom byggnadsindustrien. Det heter i en engelsk tidskrift om denna sak, att vid byggnads- och reparationsarbete i de krigshärjade distrikten tillåtes en maximiarbetsdag, som svänger mellan 60 timmar i juni och juli och 42 timmar under vintermånaderna, dock så, att sammanlagda arbetstiden på varje halvårsperiod ej får överstiga 1,200 timmar. Principen om 8-timmarsdag och 48 timmars arbetsvecka under loppet av en 12-månadersperiod har härvidlag alltid upprätthållits.

Vad innebär vår svenska lagstiftning i fråga om sådant arbete? Utskottets högt aktade ordförande har redan framhållit, att enligt den bestämmelse, som finnes i 5 §, kan undantag beviljas för längre perioder, dock så att arbetstiden i genomsnitt per vecka icke får överskrida 48 timmar. Någon bestämd tid för sådana perioder har icke fastställts. De kunna, om arbetsrådet så beslutar, utsträckas till ett år eller mera. I så fall blir ju resultatet detsamma som i Belgien.

I vårt land finnas ej några sådana svårigheter att taga hänsyn till beträffande arbetstidens reglering inom byggnadsindustrien som i Belgien. Man kan säga, att om man i Belgien är tillfredsställd med en sådan anordning, som finnes i vår lagstiftning, så finnes det ingen som helst anledning, såvitt jag kan förstå, att här i Sverige kräva att detta arbetsområde skall helt undantagas från lagen.

Herr von Sydow yttrade bland annat, att han var övertygad om, att hade icke arbetstidslagen funnits, skulle det tryck, som uppstått genom depressionen, aldrig ha gjort sig så starkt gällande, som det gjort i vårt land. Jag måste då fråga herr von Sydow: Ha förhållandena varit gynnsammare i Danmark och England, där man ej haft någon sådan lagstiftning? I dessa båda sistnämnda länder har man nöjt sig med att reglera arbetstiden på den s. k. fria överenskommelsens väg, det vill säga på samma sätt, som herr von Sydow önskar att vi skola göra här hemma. Alltså, i England och Danmark förekommer ej 8-timmarslagstiftning. Men kan herr von Sydow verkligen påstå, att depressionen och de svårigheter, som uppkommit genom denna, varit mindre svårartade i dessa länder än i vårt land? Jag tror ej, att han kan göra gällande något sådant.

Det har också påståtts, att 8-timmarsdagen verkat fördyrande på produktionen. Den utredning, som föreligger från kommerskollegium och socialstyrelsen, ger faktiskt ej något stöd för en sådan uppfattning. Utredningen är mycket bristfällig, och myndigheterna anse ju själva, att man ej kan draga några bestämda slutsatser av det material, som föreligger. Jag vill ej ge mig in på den frågan annat än så till vida, att jag vill säga, att jag är övertygad om, att det finns stora möjligheter att nedbringa produktionskostnaderna på annat sätt än genom

att öka arbetstiden. Jag tror, att en ökad arbetstid är ett synnerligen tvivelaktigt medel att förbilliga produktionen.

I varje fall torde även andra utvägar stå till buds härvidlag. Det har inom tyska riksnäringsrådet, till vilket jag förut refererat, hänvisats till ett par framstående experter, vilka framhållit, att det finns stora obeaktade möjligheter att bringa ner produktionskostnaderna inom industrien.

Av geheimierådet Deutsch har sålunda anförts, att därest 30 à 35 av de tyska elektromotorverkstäderna sammansloges, så skulle det bliva möjligt att producera minst 50 procent billigare. En annan expert har meddelat att medelst sammanslagning av kemiska fabriker, varvid man blivit i tillfälle att bättre utnyttja vissa hemliga tillverkningsmetoder, en besparing av icke mindre än 50 procent uppkommit. Ett annat exempel gäller kaliindustrien, där man på detta sätt uppnått 30 procent besparing. Detta är blott ett par exempel, som jag velat anföra mot detta eviga återopande av arbetstiden såsom varande den enda faktor man skulle ha att räkna med, då det gäller åstadkommande av billigare produktion.

Och det finns, som bekant, även en svensk sakkunnig, överingenjör Kärnekull, som med stöd av undersökningar inom den svenska industrien påvisat, att man även där kan med litet god vilja och intresse från industriledningarnas sida åstadkomma betydelsefulla resultat i fråga om produktionskostnadernas nedbringande. Det är ej alls nödvändigt att bara öka arbetstiden och att låta arbetarna på detta sätt få släppa sitt till för att göra de hela så bra som möjligt. Man kan fordra, icke minst arbetarna kunna fordra det, att man även från industriledningen gör det bästa möjliga av den situation, som vi för närvarande befinna oss i.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid denna sida av saken. Jag vill till slut endast säga, att talet om 8-timmarsdagen som produktionsfördyrande faktor kan leda till fullständigt orimliga slutsatser, t. ex. till den som en tysk s. k. sakkunnig, för resten en s. k. socialdemokrat, kommit till, nämligen att »även om en längre arbetstid skulle förkorta arbetarens liv, måste han underkasta sig densamma». Det bör icke förvåna, att arbetarna vägra att ensamma bringa ett sådant offer på produktionsaltare. Det är naturligt, att de säga ifrån, att de icke ämna bringa sådana offer, och att de vilja behandlas såsom människor och åtnjuta drägliga villkor även i fråga om arbetstiden. Det finns för resten många människor i vårt samhälle, som ej göra ett spår nytta, utan snarare på grund av sin sysslolöshet åstadkomma skada. Det kanske därför vore skäl, ifall man nu lägger så stor vikt och betydelse vid arbetstiden, att man även tänkte på att förmå dem att också bidra med nyttigt arbete på ett eller annat sätt.

Jag kan slutligen ej, då från vårt håll de sociala synpunkterna starkt framhållits i denna fråga, underlåta att åtminstone få till protokollet antecknat ett yttrande, som, enligt min mening, väger mycket mer än många andra utlåtanden av s. k. sakkunniga, som fogats till Kungl.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)

Maj:ts proposition. I det korta yttrande, som avgivits av Domnarvet—Borlänge husmoderförening, ha de sociala synpunkterna understrukits på ett sätt, som man ej kan undgå att taga intryck av. Det heter där bl. a.: »Att den kortare arbetstiden inverkar fördelaktigt på hemlivet är tydligt, då familjefadern därigenom får mera tid att ägna sig åt familjen. Den förut tillämpade långa arbetsdagen, då mannen oftast måste vara borta från hemmet 11—12 timmar om dagen, hade till följd att verkligt hemliv ej var att tala om. Barnen, särskilt de mindre, sovo, då han lämnade hemmet, och sovo åter, när han kom hem. Fader och barningo därför få tillfällen att vara tillsammans och i barnens fostran kunde han ej nämnvärt delta. Hustrun fick då ensam sköta alla hemmets göromål, enär mannen efter den långa arbetsdagen vanligen var uttröttad vid sin hemkomst. Med 8-timmarsdagens införande har hemlivet fått en annan prägel.»

Jag har, som sagt, icke velat underlåta att inregistrera detta uttalande i kammarens protokoll, och jag vågar upprepa mitt påstående, att det väger lika mycket som många andra uttalanden, som gå ut på att visa lagens skadlighet — uttalanden, som i regel icke stödj sig på fakta utan på lösa antaganden.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som herr Thorberg framställt.

Herr **Möller**: Jag har uppkallats i denna debatt av den blandade regerings- och personliga deklaration, som hans excellens statsministern här föredragit. Det är klart, att jag icke har anledning att i och för sig göra någon anmärkning mot, att den nuvarande regeringschefen tänker tillstyrka Konungen att sanktionera den lag, som sannolikt blir en följd av riksdagens beslut här i dag, men det fanns i själva deklarationen från regeringsbanken vissa uttalanden, som synas mig på ett synnerligen starkt sätt understryka riktigheten av det uttalande, som genast vid regeringens bildande gjordes från socialdemokratiskt håll, nämligen det uttalandet, att den nuvarande regeringen — i varje fall i den mån den representeras av hans excellens statsministern — icke motsvarar lägets krav, vare sig man tager hänsyn till ställningen i riksdagen eller till ställningen ute i landet.

Från socialministern har denna kammare icke fått mottaga någon redogörelse för hans ståndpunkt i frågan, men under andrakammardebatten har, som bekant, socialministern förklarat, att han anser, att erfarenheterna beträffande 8-timmarslagens verkningar i skilda avseenden ännu icke äro så klarlagda, att han skulle vilja taga på sitt ansvar att tillstyrka ett avskaffande av gällande lagstiftning i ämnet. Jag tror mig ha rätt att säga detta, därför att socialministern uttryckligen lär ha förklarat, att detta skulle gälla vare sig Kungl. Maj:ts proposition oförändrad antoges av riksdagen eller om det av utskottet formulerade förslaget komme att antagas. Det innebär uppenbarligen, att den nuvarande socialministern har intagit en bestämd ståndpunkt till förmån för lagen. Statsministern däremot har i princip intagit en bestämd stånd-

punkt emot hela denna lagstiftning. Det får väl erkännas, att om en regeringschef kommer i den belägenheten, att han nödgas råda Konungen att acceptera en lagstiftning, till vilken i dess helhet regeringschefen själv är principiell motståndare, detta innebär ett regeringssystem, som är av mycket märklig beskaffenhet.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Det finns rörande 8-timmarsdagen av den nuvarande statsministern många uttalanden. Alla dessa uttalanden kunna summeras på det sätt, att den 8-timmarslagstiftning, som vi ha i vårt land, är kanske den största olycka som drabbat landet under senaste år. Under 1922 års remissdebatt gjorde hans excellens statsministern i egenskap av ledare för första kammarens högerparti ett uttalande av följande beskaffenhet: »Arbetslön, arbetsintensitet och arbetstid, se där de frågor, som vi måste närmare skärskåda, när vi vilja komma till klarhet om vad under nuvarande världsförhållanden kan göras för att skingra depressionen och bringa näringslivet på fötter. Dessa tre frågor äro endast uttryck för olika sidor av samma sak. Arbetsintensiteten, arbetstiden, är en lönefråga lika väl som vad man i dagligt tal kallar för arbetslön. Detta är orsaken till, att jag för min del begagnar varje tillfälle att angripa den lagfästade 8-timmarsdagen, ty jag är övertygad om att denna lag under nuvarande förhållanden bidrager till att hindra industrien från att ge avlöningar, som äro förenliga med industriens bestånd och arbetarens rimliga anspråk.»

Vid 1923 års remissdebatt förklarade den nuvarande statsministern: »Den lagliga regleringen av arbetstiden kan således, utan att detta eljest vore nödvändigt, medföra antingen en närings förstörande eller en betänklig sänkning av den däri anställda arbetarens levnadsstandard, beroende på huruvida den förra eller den senare legat under i striden om arbetslön.»

Det är ju en pikant situation för en regering att nödgas råda Konungen att sanktionera en lag, som antingen förstör näringarna eller också medför en betänklig sänkning av de däri anställda arbetarnas levnadsstandard. Jag uppfattade den första delen av statsministerns anförande på det sättet, att han i avseende på hela argumentationen mot 8-timmarslagen icke har ändrat hållning. Han har alltjämt den uppfattningen, att denna lagstiftning är till skada för vårt näringsliv och att den i varje fall, som det bland annat heter, fastkedjat arbetarens levnadsstandard vid en lägre ståndpunkt än som kanske eljest skulle varit nödvändigt.

Jag tänker icke i dag gå in på någon polemik mot denna ståndpunkt. Jag har icke den känslan, att våra arbetsgivare i allmänhet, även om de kunnat, visat sig benägna att medverka till höjandet av arbetarnas levnadsstandard, utan de ha arbetarna måst tillkämpa sig under i regel mycket hårda och mycket bittra strider. Ur den synpunkten är det naturligtvis arbetarna rätt likgiltigt om man säger, att 8-timmarsdagen medför en sänkning av deras levnadsstandard eller ej. Ty även om 8-timmarsdagen skulle upphävas, så skulle det utan tvivel blott genom

Lagförslag
om arbetssti-
dens begräns-
ning.

(Forts.)

långvariga och mycket bittra strider lyckas arbetarna att höja sin levnadsstandard.

Jag fäster emellertid ej något särskilt avseende nu vid den saken, utan jag vill blott ytterligare understryka, att har man en sådan ståndpunkt, som herr statsministern givit uttryck åt här i dag, vid 1922 års remissdebatt och även vid 1923 års remissdebatt, så är det måhända en hedervärd självövertunnelse att rekommendera antagandet av en lag med sådana farliga och fruktansvärda verkningar som denna, men det är knappast en uppgift, som tillkommer en regering, vilken, sin plikt likmätigt, icke bara har att inför sig själv söka klargöra, vilken lagstiftning som är nyttig för landet och folket utan väl också söka att, vad på den ankommer, bereda folk och land just en sådan lagstiftning, som den anser nyttig, och icke en lagstiftning som den anser skadlig.

Jag ställer mig den frågan före: Om den nuvarande regeringen hade bildats t. ex. i början på januari, hade man stått inför problemet, hur det då över huvud taget skulle gå med genomförandet av 8-timmarsdagen här i landet? Det är naturligtvis självklart, att därest den nu gällande lagen, vars giltighetstid upphör den 31 december i år, skall förnyas, detta måste äga rum under innevarande års riksdag. Hur skulle under sådana omständigheter denna fråga ha blivit behandlad? Om man har kännedom om läget i riksdagen, så är det klart, att det hade kommit att där väckas motioner i detta syfte, därest man haft anledning förmoda, att regeringen icke skulle för sin del framlägga förslag i saken. Då hade man som sagt nödgats att i år väcka motioner i frågan, och det är väl ganska sannolikt, att själva sakbeslutet hade blivit i det allra närmaste det samma som det, som väl blir resultatet av dagens riksdagsbehandling av ärendet. Då hade regeringen icke på förhand kunnat taga ställning till saken, och då hade ju samma fråga uppkommit, som uppstått i dag, nämligen den, huruvida regeringen skulle sökt att hävda sin ståndpunkt i fråga om vad som är nyttigt och riktigt, och tvärtom, om vad som är skadligt och olämpligt, eller om den helt enkelt skulle gått på riksdagsbeslutet och handlat, som den nuvarande statsministern uttryckte sig, under en känsla helt enkelt av att den eljest skulle uppträda illojalt mot riksdagen. Jag uppställer frågan därför, att statsministern här har förklarat, att han på grund av den behandling, som ärendet fått, redan vid regeringens bildande klargjort för sig, att han såsom regeringschef icke behövde taga någon sakståndpunkt i frågan, utan det hade han endast att göra som enskild riksdagsman. Om nu detta ärende icke alls framlagts av en sittande regering, vilket nu lyckligtvis är fallet, utan tillkommit genom enskilt initiativ, hade herr Trygger lika väl stått i den positionen, att han, efter vad jag tror, måst säga till Konungen i statsrådet, att man måste acceptera lagstiftningen, trots att den är skadlig, därför, att riksdagen så har velat.

Det är ju alldeles klart, att om det dessutom hade funnits på samma gång representerade i regeringen två ståndpunkter, en, som omfattats av den departementschef, under vilken ärendet närmast hör, och en, som representerats av regeringschefen, så hade väl sannolikt en sådan rege-

ring på något sätt råkat i upplösningstillstånd, om den nämligen från början haft att taga initiativ i saken, vilket den ju nu blivit besparad, ehuru den i sinom tid måst skicka lagförslaget till lagrådet och, sedan det varit i lagrådet, ändå slutligen i statsrådet taga ståndpunkt därtill. Jag tror, att jag mot bakgrunden av vad vi upplevat i dag är berättigad förnya det påstående, som tidigare gjorts, icke i riksdagen, men utanför densamma, och som jag omnämnde i början av mitt anförande, att den nuvarande regeringen genom dagens hållning i en så utomordentligt viktig fråga själv klargjort, att den icke motsvarar läget i riksdagen och med all sannolikhet icke heller läget ute i landet.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Herr von Koch: Herr talman! Den föregående ärade talaren har lagt en storpolitisk synpunkt på den fråga, vi nu behandla. Jag för min del skall tillåta mig att återgå till de synpunkter, som jag tror äro de viktigaste för oss att för närvarande diskutera, nämligen de sociala och hygieniska. Ty när allt kommer omkring, är denna fråga en *skyddslagstiftningsfråga* och måste betraktas ur den synpunkten. Jag skulle vilja uttala en önskan, att man icke minst från arbetarnas sida måtte försöka att betrakta denna fråga från praktisk, ekonomisk och social synpunkt och att man måtte komma bort från den missuppfattning, som på sina håll gör sig gällande, att även den minsta tunnning på lagen betyder detsamma som ett försök att komma lagen till livs.

Det förefaller mig, som om vad som här sagts i fråga om 8-tim-marslagens ställning ute i världen kanske i ett och annat avseende har varit något ensidigt. Jag har för min ringa del försökt bilda mig en uppfattning om, hur denna fråga gestaltat sig under de sista åren i olika länder — jag har ju sedan gammalt haft intresse av att följa densamma. Och utan att göra anspråk på djupare sakkunskap i frågan vill jag tillåta mig att lämna ett litet bidrag till densammans belysande. Jag tycker mig finna, varhelst jag skådar, ungefär samma situation som hos oss, nämligen den, att denna fråga ännu befinner sig på förberedelsens stadium; man har antagit en lag för längre eller kortare tid men man är ännu ej färdig överallt att åstadkomma någon permanent lagstiftning, utan man är ännu inne på försökets område. Ännu pågå strider och finns tvivel hos många även för frågan mycket intresserade, och vi hörde nyss av herr Hansson, att man t. o. m. på socialdemokratiskt håll i Tyskland ställt sig något skeptisk mot denna lagstiftning, vilket jag också tyckt mig finna.

Det föreligger också förslag om att upphäva denna lag, överallt kan man säga, men det är dock att märka, att detta i intet land har lyckats, och där man gjort något försök att få denna lagstiftning avskaffad, såsom t. ex. är fallet i Belgien, så har det lett till ett förkrossande nederlag. I tidskriften *Industria* läser jag, att försök i Belgien gjorts för någon tid sedan att suspendera lagen. Enligt tidskriftens uttalande röntes detta förslag ett mycket oblikt öde. 107 medlemmar röstade emot i deputeradekammaren, 18 röstade för och 11 avhöllo sig från att rösta.

Jag har också gjort den erfarenheten, att lagarna äro synnerligen

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

växlande, de äro delvis åtminstone — jag tänker särskilt på den holländska lagen — utomordentligt invecklade, så att det är svårt att bilda sig ett bestämt omdöme om desamma.

Man kan roa sig med att diskutera vilken lagstiftning, som är den strängare, vilken som så att säga minst tillgodoser näringslivets behov. Allmänt anses ju, att Tjeckoslovakiets och Norges lagar i detta hänseende kommit längst. Det går emellertid ej att fälla något omdöme i den saken, ty en sak är, huru lagen är formulerad, och en annan, hur den tillämpas. Vice ordföranden i lagutskottet har i dag sökt göra, jag kan nästan säga, table rase på alla dessa olika lagstiftningar; antingen ha de blivit de facto eller åtminstone i realiteten upphävida. Jag tror, att man bör vara försiktig, då det gäller att behandla utländska förhållanden på detta område, och jag inbillar mig, att om någon representant från Tyskland, Belgien eller Frankrike skulle varit här närvarande och hört huru dessa länders lagar avskaffades av herr von Sydow — för övrigt på ett synnerligen älskvärt sätt — hade han säkerligen blivit rätt förvånad.

Jag har här i min hand en redogörelse, som just innefattar konklusioner från den holländska kommissionen, som undersökt arbetstidslagen i Tyskland och vilken citerades av herr von Sydow. Jag vill naturligtvis ej besvära herrarna med att läsa upp dessa konklusioner. Jag vill bara säga, att, såvitt jag kan finna, det konstateras, att lagstiftningsarbetet i Tyskland gällt en 46- eller 48-timmarsvecka och att denna lagstiftning under trycket av de goda konjunkturerna lett till ett övertidsavbete av 5—10 timmar per vecka, men att man allmänt ansåg, att detta starka övertidsarbete automatiskt skulle minskas icke minst därför, att allt sådant övertidsarbete är beroende på den högsta myndighetens prövning. För övrigt kan man ej underlåta att finna, att intresset i Tyskland mera tycks ha gällt att bekämpa övergången från 46- till 48-timmarsvecka som det normala än att över huvud taget avskaffa lagstiftningen i fråga.

Vad beträffar Schweiz, som herr von Sydow tycktes anse egentligen ha avskaffat sin 8-timmarslag, så vill jag säga, att det visserligen föreligger ett förslag i frågan från vederbörande förbundsrad, men att detta förslag, som går ut på att arbetstiden per vecka under vissa förhållanden skall kunna utsträckas till 54 timmar, är beroende på folkomröstning, som väntas äga rum först nästa sommar. Huru den kommer att utfalla, känner man ju icke.

Men, mina herrar, vad man tycks kunna utläsa ur de redan gjorda erfarenheterna är nog så intressant. Jag tycker mig åtminstone finna det, att mot den tanken, att den regelbundna, permanenta fabriksindustrien skulle vara underkastad 8-timmarslagen, ej någon riktigt vägran- de anmärkning gjorts. Tvärtom tycks i detta avseende lagstiftningen äga sin fulla giltighet och knappast möta något större motstånd. Den är, såvitt jag kan finna, på detta område väl förankrad.

Men saken ställer sig annorlunda, när det gäller åtskilliga andra arbeten, och särskilt då s. k. mindre effektiva arbeten som äga rum med

avbrott för längre väntetider. Jag tar som exempel portvakternas arbete. Man finner i många lagar detta slags arbete alldeles uteslutet ur lagstiftningen. I vårt land ha i det nu föreliggande förslaget portvakterna flyttats ut genom en undantagsbestämmelse.

*Lagförslag
om arbets-
tidens begrän-
sing.
(Forts.)*

Men man finner vidare, att det arbete, som utföres under kortare tid eller som är beroende på årstid, väderlek o. s. v., är underkastat rätt väsentliga undantag. Jag måste säga, att i detta avseende de erfarenheter, som gjorts i Belgien, äro nog så intressanta och vägledande. Belgien har försökt lägga sin lagstiftning så mycket som möjligt efter Washingtonkonventionen, men enligt särskilda bestämmelser har samtidigt medgivits Konungen rätt att efter hörande av arbetsgivar- och arbetarorganisationer och vissa andra myndigheter utfärda vissa undantagsbestämmelser. Och sådana undantagsbestämmelser ha införts i rätt stor utsträckning. Jag skall nämna ett par. Beträffande flertalet byggnadsarbetare har man beslutat, att 9 timmars arbete per dag får förekomma under månaderna maj, juni och juli, men det är också att lägga märke till att en motsvarande minskning måste ske under andra delar av året. Det förefaller också rätt naturligt, att under den varmare och ljusare tiden på året arbetet får försiggå under längre tid, för att, som här är fallet, under november—januari inskränkas till 7 timmar.

Beträffande sockerfabrikerna har man även genomfört bestämmelsen, att under tiden 9 oktober—31 december arbete får äga rum mer än 8 timmar om dagen, dock högst 12 timmar, under förutsättning, att arbetstiden för hela året icke överstiger i medeltal 8 timmar om dagen.

För vissa födoämnesarbetare är 9 timmars arbetsdag under tiden 15 oktober—15 januari medgiven, under villkor, att under vissa andra månader arbetstiden inskränkes i motsvarande grad.

Vad Frankrike angår, har man ju där gått en helt annan väg än vi, men därav följer icke, att det är berättigat att bryta staven helt och hållet över det franska försöket såsom skett i dag. Man har där alltså fastslagit åttatimmarsprincipen och överlätit åt de administrativa myndigheterna att efter hörande av arbetsgivar- och arbetarorganisationer fastställa de detaljbestämmelser, som befinnas lämpligast. Härigenom har man fått en speciell reglering icke blott för vissa olika yrken, utan till och med för olika landsdelar, och att man på så sätt åstadkommit en ganska stor smidighet i lagens tillämpning, behöver jag knappast säga. Men det följer naturligtvis också en olägenhet med detta system, och det är, att det vållat ett oerhört arbete, så att, fastän lagen ägt bestånd i Frankrike sedan 1919, tycks man ännu inte ha hunnit med att reglera arbetstiden för mer än hälften av landets industriella verksamhet.

Nu är den stora frågan: kan det befinnas lämpligt och riktigt, att vi, i någon mån åtminstone, följa det exempel, som givits oss från Belgien och Frankrike, så att vi försöka göra lagstiftningen så där synnerligen smidig och anpassbar efter det ekonomiska livets krav? Det kan inte nekas till, att det finns vissa omständigheter, som tala för detta. Var och en, som rest i detta vårt långa land från Ystad till Ha-

Lagförslag
om arbetstidens begrän-
ning.
(Forts.)

paranda, har kunnat konstatera, huru oerhört växlande väderleks- och årstidsförhållandena äro. Måhända ligger det något oförnuftigt i den tanken, att samma bestämmelser om arbetstiden skola gälla över hela detta vårt land. Det kunde tänkas exempelvis, att i Norrland, som har en kort sommar och där man måste arbeta intensivare under sommaren, det i vissa fall kunde lämnas tillåtelse för industrierna att, där det lämpar sig, förlänga arbetstiden på sommaren och göra den kortare på vintern, så att den t. ex. bleve 9 å 10 timmar om dagen på sommaren. Ingen kan väl påstå, att detta skulle medföra några större olägenheter ur hygienisk och social synpunkt, under förutsättning nämligen, att en motsvarande minskning av arbetstiden under andra tider av året genomfördes, som gjorde det möjligt för arbetarna att deltaga i studier och annat, som kunde vara till nytta för dem såsom medborgare.

Vidare kan jag icke neka till, att det borde ligga snubblande nära till hands, då man nu i vårt land med kraft och intresse vill föra fram en sådan fråga som bostadsfrågan, att ordna på så sätt, att under den tid, som byggandet med största fördel kan försiggå, arbetstiden bleve längre, och motsvarande kompensation ägde rum under den mörka och för byggnadsarbete olämpliga årstiden. Jag tror, att det ligger någonting riktigt i den tankegången och att man skulle göra klokt i att taga hänsyn till denna sak, ty vad som är skadligt och i längden fördärligt för denna lagstiftning är att ha bestämmelser, som äro oförnuftiga och som folk anser okloka och oriktiga.

Böra vi då, mina herrar, ändra vår lagstiftning i den riktning, i vilken man slagit in i åtskilliga andra länder, främst Belgien och Frankrike? Nej, såvitt jag förstår, är därav intet behov och detta av en mycket egendomlig anledning, nämligen att enligt den nuvarande lagen, och med de ändringar som nu föreslås av utskottet, kunde dessa undantag i själva verket åstadkommas ungefär i den utsträckning, som ägt rum i de länder jag nyss talade om. Det skall icke falla mig in att gå in på detaljer. Utskottets ärade ordförande har klart och tydligt redogjort för 5:e paragrafens bestämmelser i olika moment, vilka göra det möjligt att för en väsentligt längre tid än hittills varit fallet — 4 veckor — ordna det så, att arbetstiden blir längre än under andra delar av året. Han har även talat om omöjligheten av att undvara övertid. Jag skulle till detta vilja lägga, att det finns en paragraf, som ännu aldrig tillämpats här i landet men som ändå öppnar vissa möjligheter till en utveckling på detta område, och det är 8 §. Där stadgas, att om arbetsgivare och arbetare kunna komma överens om arbetstidens ordnande på lämpligt sätt kan Konungen efter arbetsrådets hörande utfärda lämpliga bestämmelser därom.

Nu säger måhända en och annan av eder, mina herrar: »Det är utopier, det går icke att genomföra.» Men det går ju i andra länder, och även här skulle kanske ett samförstånd mellan arbetsgivare och arbetare kunna åstadkommas, så att åtminstone på vissa områden och kanske i vissa delar av vårt land dessa förhållanden kunde bli mer praktiskt och lämpligt ordnade. Jag vill särskilt understryka betydelsen av att icke

glömma att anpassa lagen efter det praktiska livets krav. Det är utomordentligt farligt för dem, som i likhet med mig hålla på denna lagstiftning, att intaga en sådan dogmatisk ståndpunkt, att man icke vill ändra en bokstav och icke en prick i lagen, ty sådant leder ovillkorligen till bestämmelser, som i det allmänna medvetandet måste anses olämpliga, opraktiska och obehövliga. Ty en lagstiftning, mina herrar, upphäves icke i första hand här i riksdagen utan i folkets sinne. Alla dessa människor, som se en omöjlig, opraktisk och olämplig lagstiftning, få den uppfattningen, att lagen helt och hållet bör avskaffas, och deras uppfattning gör sig också efterhand gällande bland lagstiftarna.

Jag undrar därför, om man icke på de håll, där man verkligen vill lagstiftningens fortvaro och verkligen vill skydda dem, som behöva skydd genom densamma, gör riktigast i att ställa sig på en sådan ståndpunkt, att man icke är för försiktig med att göra en eller annan ändring i lagens bestämmelser, utan tvärtom går med på att göra lagen så smidig och så anpassbar för livet, som över huvud är möjligt. Jag har för min ringa del trott, att det förslag, som nu föreligger från utskottets sida, är ett gott steg i den riktningen. Vad man här har velat åstadkomma är, som jag nyss antydde, att göra lagen mera användbar för det praktiska livet, men man har icke på något sätt försvårat uppnåendet av lagens stora syften. Man har icke gjort den mindre nyttig i det stora hela för dem man velat skydda. Jag skulle därför vilja säga, att när jag för min del ansluter mig till utskottsförslaget och nu särskilt yrkar bifall till 1 §, så gör jag det därför att jag tror, att genom en sådan modifikation, som nu föreslagits, kommer lagen att alltjämt tjäna det syfte, som från början föresvävat dem, som fört fram den. Den får alltmera karaktären av skyddslagstiftning, som gör det möjligt för de breda folklager, som förut icke haft tillfälle därtill, att förvärva sig medborgarkunskap och bildning och även möjlighet att tillbringa någon del av dagens timmar i sina hem. Man uppnår sålunda de fördelar, som en lag av detta slag syftar till, men minskar samtidigt de olägenheter ur näringslivets synpunkt, som äro förenade med lagstiftningen.

Hans excellens herr statsministern **Trygger:** Herr greve och talman! Några ord till svar på vad som sagts från ett par talares sida.

Under min frånvaro från denna kammare, då jag var inne i andra kammaren, lär, enligt vad det upplysts mig, min ärade vän herr Reuter-skiöld ha gjort gällande emot mig och mot regeringen, att medan man förut hade en regering med stor kraft, har man däremot nu i själva verket, att döma av min förklaring här i dag, kommit in i regeringslöshet. Ifall den ärade talaren sagt detta och använt denna formulering, skall jag be att få erinra därom, att det åtminstone är en tröst, att denna regeringslöshet ej varat så många dagar och följaktligen ännu icke kunnat vara för landet synnerligen skadlig.

Vidare har det anmärkts, att socialministern skulle ha uttalat någonting i andra kammaren, vilket visat en i själva realfrågan skiljaktig ståndpunkt mot den, som jag i bägge kamrarna gjort gällande. Detta

Lagförslag
om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

finner man rent av oerhört. Jag måste verkligen säga, att jag tycker, att pretentionerna på den nuvarande regeringen äro bra stora. När det gäller att omrösta till dom, veta ju herrarna — vi ha ju så många framstående jurister här — att ifall man har absolut majoritet för ett visst slut, bryr man sig icke om, ifall den ene på det skälet och den andre på ett annat kommit till detta slut, utan man anser, att det i alla fall skall dömas efter resultatet. Ja, skulle icke detta duga också, när en regering fattar ett beslut och samtliga medlemmar i regeringen kommit till samma resultat i en fråga, så att man inte undersöker, huruvida de kommit dit på olika motiv eller ej? Det är för övrigt icke alltid säkert, att de omtala sina motiv, som socialministern och jag gjort i dag. De inneburo ju för övrigt ingen nyhet för herrarna, ty de voro förut kända. Skall man alltså granska de motiv vi haft för att handla på ett visst sätt? Jag säger: det är orimligt. För resten veta vi, att det funnits kungl. propositioner, om vilka det varit olika meningar i regeringen, men som dock framlagts som regeringens förslag. Skola vi då anses så undermåliga, därför att vi i en fråga, som vi *icke* framlagt, visserligen kommit till samma resultat men skilja oss med avseende på grunderna för vår uppfattning? Det är för mycket begärt, mina herrar, alldeles för mycket!

Sedermera gjorde, enligt vad det upplysts mig, herr Reuterskiöld och jämväl herr Möller gällande — herr Reuterskiöld tog saken mera teoretiskt och herr Möller mera praktiskt — att Sveriges författning icke känner till någon olikhet mellan en så kallad formell prövning av riksdagens beslut och en materiell prövning därav. Denna erinran från herr Reuterskiölds sida skedde tydligen på grund av mitt yttrande, att ifall riksdagen antager Kungl. Maj:ts förslag, äro vi bundna, förslaget blir då lag och regeringen har ej att yttra sig om saken, men om riksdagen icke antager Kungl. Maj:ts förslag oförändrat utan med modifikationer, som överensstämna med den åsikt till exempel jag hyser, skulle jag känna mig lika bunden. Det var detta herr Reuterskiöld inriktade sin anmärkning på, då han sade, att även i ett sådant fall har icke blott Kungl. Maj:t full prövningsrätt — det erkänner jag gärna — utan även Kungl. Maj:ts statsråd ha skyldighet att pröva ärendet, alldeles som om det tagits upp från början och ej tidigare varit före. Nej, i den punkten har jag en annan mening. Vi kunna gå tillsammans och titta i grundlagen — även om jag ej varit professor i statsrätt, har jag någon gång ögnat i grundlagen — och om vi studera den, skola vi finna, att det är alldeles klart, att herr Reuterskiöld har rätt och jag orätt — under förutsättning nämligen att jag påstått, att detta spörsmål uttryckligen avgjorts i grundlagen. Men det har jag aldrig sagt. Däremot är det en annan sak, som jag håller mycket på. Jag tror, att grundlagen förutsätter, att den, som skall tolka den, ej går efter bokstaven vid denna sin tolkning eller efter en trång formell uppfattning, utan han skall se efter vad som verkligen kan vara meningen, vad som är andan i det hela. Och framförallt håller jag på, det må gälla att tolka grundlag eller allmän lag eller Kungl. Maj:ts

författning, att man alltid skall tolka dem som en gentleman, och jag är icke en gentleman, om jag begagnar mig av ett tillfälle och förkastar ett förslag, där en person givit mig mera, fastän jag skulle varit bunden att ge mitt godkännande, om han givit mig mindre. Det bär mig emot. Det är kanske ett fel, beroende måhända på, att jag icke är tillräckligt skarpsinnig, med ett ord, icke tillräckligt utvecklade på det juridiska området. Men det är mig omöjligt, jag kan det icke, saken måste för mig ha större betydelse än en form, då icke förmen är ovillkorligen föreskriven.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*

(Forts.)

Jag förstår emellertid, att herr Reuterskiöld hade intresse att hävda sin åsikt, detta i ett praktiskt syfte. Herr Reuterskiöld vill nämligen, att detta utskotts-förslag icke skall godkännas, och då är det förklarligt, att han vill driva mig och regeringens övriga medlemmar att se till, att det icke blir godkänt. Vad som däremot förvånar mig mera, är att herr Möller också vill driva oss därhän. Ty herr Möller vill ju ha en sådan lagstiftning, som nu är i fråga, och ha den så sträng som möjligt. Hur herr Möller kan låta leda sig in på dessa vägar av herr Reuterskiöld är för mig verkligen ganska förvånande. Herr Möller går till och med så långt i sin argumentation, att han med anledning av min förklaring, att jag måst pröva frågan, då jag skulle undersöka, huruvida det var rätt av mig att taga emot uppdraget att bilda regering, kräver, att jag skulle gett mig in på en undersökning, hurudan min ställning borde varit, ifall denna åttatimmarslag kommit fram på enskild motion. Det hade jag väl ingen anledning att undersöka då, utan jag undersökte endast vad som förelåg, och det var sannerligen mycket nog, herr Möller! Skulle jag ha undersökt även förutsättningar, som icke förelågo och ej kunde föreligga, skulle det blivit alldeles för mycket.

Ja, jag säger till sist, att det naturligtvis är smickrande för regeringen, att man ställer stora anspråk på den, ty det visar i alla fall, att man ej anser den alltför dålig, men å andra sidan får det icke bli för mycket, ty då blir situationen ohållbar.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Herr greve och talman, mina herrar! Vid 1919 års riksdag fick jag äran tillhöra det särskilda utskott, som först behandlade denna fråga, och där kom jag till den ståndpunkten, att jag yrkade avslag på det lagförslag, som då förelåg. Jag yttrade mig ganska ingående, då ärendet behandlades i kammaren, och då jag nu slår upp och läser vad jag då uttalade, känner jag mig frestad att säga precis detsamma i dag. Jag har för min del icke haft någon som helst anledning att ändra den ståndpunkt, som jag intog vid 1919 års riksdag.

Det är utan tvivel så, att åttatimmarslagen verkar i högsta grad tyngande för industrien. Detta har ju också framhållits från skilda håll i dag och behöver icke nu upprepas. Men dessutom vågar jag påstå, att jordbruket i icke mindre grad blivit lidande på, att denna lag införts. Det är ju visserligen så, att jordbruket har sin arbetsfrihet, men i alla fall medför lagen en hel del olägenheter för jord-

Lagförslag
om arbets-
tidens begräns-
ning.

(Forts.)

bruket. Jag vill bara nämna ett sådant förhållande, som att i stora delar av vårt land jordbruket och industrien arbeta vid sidan av varandra, och oftast är arbetet inom industrien icke på något sätt mera tyngande än inom jordbruket. Det är så tydligt, att det måste verka demoraliserande på jordbruksarbetarna att se industriarbetarna strax intill, kanske för en ofta nog högre betalning, ha en betydligt kortare arbetstid än de själva måste underkasta sig. Vidare har lagstiftningen utan tvivel haft den verkan, att allt vad jordbruket skall köpa från industrien blivit fördyrat och säkerligen också i fortsättningen kommer att fördyras. Då utvecklingen nu gått i en sådan riktning, trots det att jordbruk och industri ursprungligen haft lika lång arbetstid, så kan man säga, såsom det yttrades härom dagen, då vi behandlade utförelsebevis på spannmål, att om man bereder lättnad på ett håll, så går denna lättnad ut över andra, som alltså få betala densamma. Så blir nog förhållandet även här, att om industriarbetaren skall vinna någon lättnad, så kommer detta att gå ut över jordbruksarbetaren, som trots vida tyngre arbetsförhållanden kommer att få tyngre villkor än om industriarbetaren ville dela ljuvt och lett med honom. Herr Thorberg framhöll, att man inte fått tillräcklig erfarenhet av lagens verkningar under den korta tid den funnits till. Jag kan dock försäkra, att man redan nu har en känning av, att den tynger näringarna och särskilt jordbruket.

Under debatten här har ju denna fråga fått en politisk prägel, och eftersom jag nu till min egen och kanske mängas förvåning blivit ordförande för ett parti i kammaren, kanske jag också får lägga litet grand politiska synpunkter på densamma. Det var ju herr Reuterskiöld, som först ledde in debatten på den politiska arenan, och han har sedan blivit bemött av hans excellens herr statsministern, så jag kanske inte behöver gå in på detta. Men jag gjorde den reflexionen, då herr Reuterskiöld talade nästan i diktatorston, att om han själv nu suttit på statsrådsbänken, eller om han någon gång kommer dit, så kanhända han varit något mjukare i tonen, åtminstone de första dagarna. Herr Reuterskiöld ville, att regeringen skulle tillgripa sanktionsvägran eller tillgripa den möjlighet, som lär förefinnas, att återkalla den kungl. propositionen. Herr Reuterskiöld drog en saknadens suck efter den avgångna socialdemokratiska regeringen, ty, som han uttryckte sig, den visste att regera. Jag vet dock icke, hur den socialdemokratiska regeringen skulle ha ställt sig, om den suttit kvar i dag. Den hade i varje fall icke fått igenom förslaget i den form, som den önskat, utan riksdagen hade säkerligen tagit ett förslag ungefärligen sådant som det nu föreliggande utskottsförslaget. Jag vet inte, om regeringen då hade gjort frågan till en kabinetsfråga och förklarat sig avgå, om den inte fått igenom förslaget precis efter sitt huvud.

Och hade vi haft en liberal regering, så vet jag inte heller, hur den ställt sig. I varje fall vet man, att meningarna i det liberala partiet äro mycket delade om denna lags vara eller icke vara. Jag

vet, att de liberala lantmännen åtminstone ställa sig mycket skeptiska gentemot lagens förnyande. Man finner ju av utskottsutlåtandet, att av de tre liberala representanter, som funnits inom utskottet, ha endast de två varit ense. Alltså finnas även där tydligtvis meningsskiljaktigheter.

*Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Nu klandrar man regeringen för att den vill försöka samarbeta med riksdagen, men, såvitt jag kunnat inhämta, ingår det ju i regeringens program, att den skall försöka göra detta, och då regeringen icke har ett absolut parlamentariskt underlag, får den väl söka sig fram från fall till fall. Men jag förmodar, att regeringen har den uppfattningen, att det skulle vara angenämare att regera utan åttatimmarslagen än med densamma.

Vad sedan beträffar åttatimmarslagens tillkomst, så nödgas jag här slå fast, att den är en frukt av ett samarbete mellan det liberala och det socialdemokratiska partiet. Det är dessa partier, som ha ansvaret för att vi fått denna lag, och de få också bära ansvaret, om lagen kommer att förnyas i dag. Jag är övertygad om, att det nationella partiet fortfarande har den uppfattningen, att lagen är orättvis och att den verkar till skada för landet. Men när det nu gäller att fatta beslut, är det klart, att av två onda ting väljer man det minst onda, och går det nu icke att få ett avslag till stånd, är det givet, att det parti jag har äran tillhöra hellre tar utskottsförslaget än det av den förutvarande regeringen framlagda förslaget.

Jag ber tillsvidare att få instämma i det yrkande, som är framställt av herr von Sydow.

Herr **Lindley**: Herr talman! Herr von Sydow yttrade, att det inte var själva lagen, som för honom var bestämmande, utan mera lagens tillämpning. Hans ideal tycks alltså vara att visserligen ha en lag men en lag så uppmjukad, att den i realiteten blir en lag på papperet. Vidare gick han in på en del utländska förhållanden, som jag här skall förbigå för att inte uppta kammarens tid, så mycket mer som herr Sigfrid Hansson förut vidrört dessa saker.

Men det är likväl en liten passus beträffande utlandet, som jag inte kan överhoppa, utan måste säga någonting om, och det var hans åberopande av att de tyska glasmästeriarbetarnas facktidning skulle ha förklarat, att åttatimmarslagen icke tillämpades i Tyskland. Han sade för resten också, att den holländska undersökningskommissionen, som skickades till Tyskland för att konstatera, huruvida åttatimmarslagen där följdes, hade funnit, att så inte var fallet. Nu har ju herr von Koch belyst, att lagen efterföljes, fastän man kanske i Tyskland arbetar på övertid liksom i vårt land. Och om också glasmästeriarbetarnas facktidning sagt, att lagen inte efterföljes, är jag alldeles övertygad om att om någon främling i samma ställning som herr von Sydow skulle läsa de svenska facktidningarna, skulle han lätt kunna finna exempel på precis enahanda uttalanden här. Om han t. ex. läste transportarbetarnas tidning, så skulle han snart nog vara på det klara med att man åtmin-

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

stone i den organisationen har den uppfattningen, att åttatimmarslagen icke tillämpas för detta fack här i landet. Jag behöver bara påvisa arbetsrådets beslut att medgiva tillstånd att få utnyttja 192 timmar under en tidsperiod av en månad. Då man vet, hur oregelbundet fartyg anlända, förstår man, att detta inte betyder någon åttatimmarsdag utan, om det vore möjligt att uttaga den, 192 timmars sammanhängande arbetstid eller kanske 48 timmars oavbrutet arbete förutom den övertid, man har rättighet att uttaga jämte detta. Man har även i avtalen fått in bestämmelser om skyldighet till två timmars övertidsarbete per kväll, om det är behövt. Att denna arbetstid icke är möjlig att tillämpa är en helt annan sak: det beror på att de fackliga organisationerna försöka begränsa tiden genom att pålägga övertidsarbetet högsta möjliga betalning.

Men hur har man kunnat få till stånd ett sådant medgivande? Jo, därigenom att arbetsrådet på grundval av framställningar från arbetsgivarhåll ansett sig enligt lagen ha rättighet att medgiva den industriella verksamheten någonting dylikt, ehuru man sedan inte kunnat utnyttja tillståndet. Varför har man inte kunnat utnyttja medgivandet? Jo, tack vare den fackliga organisationens styrka. Men inte kan man då säga, att det förekommer någon åttatimmarslag i praktiken för det fackets vidkommande. Man har här begärt och fått sig tilldelad en förmån, som man inte alls kunnat tillämpa.

I andra kammaren har herr Bäck väckt en motion, vari han begär, att utskottet skulle vidtaga sådan åtgärd, att uttagandet av en sammanhängande arbetstid av denna stora utsträckning skulle förhindras. Utskottet har icke velat taga någon hänsyn till denna sak, och jag måste själv erkänna, att jag icke instämt i den motionen, därför att jag inte anser, att denna »uppmjukning» av lagen är i överensstämmelse med lagens andemening utan att detta helt enkelt är ett oriktigt beslut, som arbetsrådet fattat och vilket arbetsrådet självt kan ändra efter framställning dit. Jag anser därför, att en förändring bör ske på detta sätt.

Att vi inte förut gått till arbetsrådet och begärt ändring, det beror därpå att hela bestämmelsen är värdelös, så länge vår fackliga organisation är så pass stark som nu. Det är helt enkelt en pappersbestämelse, som inte kan träda i tillämpning, förrän arbetarnas fackliga organisation blir så pass försvagad, att den inte förmår motstå detta.

Men det kan likväl betyda någonting. Låt oss t. ex. titta på den konflikt, som råder i Göteborg för närvarande, och vad arbetsgivarna begära där. Och dock är det en av de platser, som äro undantagna från arbetsrådets beslut uti ifrågavarande hänseende. Arbetsgivarna ha under de senaste förhandlingarna där framställt ett krav, som jag tycker är ett så pass värdefullt dokument, att det bör införlivas med riksdagens handlingar. Det har följande lydelse: »Med anledning av förlikningsmannen Cederborgs den 22 dennes framlagda medlingsförslag i stuvrikonflikten härstädes får direktionen för Göteborgs hamnarbetskontor härigenom meddela, att direktionen för sin del accepterar förslaget under villkor dels att övertidsbestämmelsen för Svenska Amerikalinjens fartyg erhåller följande lydelse: Övertiden för Svenska Amerikalinjens

ångare begränsas till 25 timmar; dock skall rederiet, om fartygets ankomst till Göteborg på grund av haveri eller svårt väder eller tjocka fördröjts eller om lossnings- eller lastningsarbetet tillfölje otjänlig väderlek måste avbrytas, äga rätt att utöver förutnämnda 25 timmar arbeta så mycket övertid extra, som på grund av berörda orsaker för-
lorats» o. s. v.

*Lagförslag
om arbetsti-
dens begräns-
ning.
(Forts.)*

Hur kan det då vara möjligt, att man gör en sådan framställning? Jo det beror helt enkelt på att man vill försöka skjuta ihop den lossnings- och lastningstid, som förut praktiserats. Dessa båtar ha förut kommit in på tisdagen och legat över till påföljande vecka på onsdag eller torsdag, men nu vill man ha dessa stora fartyg lossade och lastade från tisdag till lördag kväll, och den extra tiden skall tas ut av arbetarna, vilket betyder, att de i vissa fall skola tvingas att arbeta 25 timmar i sträck. (*En ledamot: 25 timmar om dygnet.*) Ja, man kan nästan säga 25 timmar om dygnet. Redan detta är ju tillräckligt belysande för de orimliga fordringar, man anser sig kunna ställa på arbetarna.

Då man på visst håll spørjer, huruvida lagen är nödvändig för att arbetarna skola kunna upprätthålla åttatimmarsdagen, kan man ju därtill svara både ja och nej. Jag ger herr von Sydow rätt i, att vad beträffar de mera kampdugliga yrkena, skulle det nog, om lagen upphävdes, inte bli så värst mycket ändringar. Men det skulle däremot gå ut över de mera svaga yrkesgrupperna, i synnerhet dem som ha en mycket stor procent kvinnor. För deras vidkommande skulle det betyda, att de utlämnades till rovdrift, och det tror jag är det allra farligaste av alltsammans. Att de större och mera kampdugliga organisationerna skulle kunna försvara sin redan vunna åttatimmarsdag, därom råder intet tvivel, åtminstone inte hos mig. Men däremot skulle en hel del svaga yrkesgrupper få det ytterst svårt, och jag anser, att det skulle vara ovärdigt att utlämna dem på sådant sätt. Å andra sidan vill jag inte förneka, att även de mera kampdugliga yrkesgrupperna ha nytta av lagens tillvaro, ty bara det, att det finns en sådan lag, som man kan åberopa, ger ju givetvis en moralisk styrka att vidhålla dessa krav.

Då man här gång efter annan vidtagit åtgärder för att, som man kallat det, uppmjuka lagen, har det uppstått en mening på arbetarsidan, vilken herr von Koch betecknade som förvånansvärd, nämligen att man vill komma lagen till livs. Jag vill då säga, att man har rätt till denna uppfattning, därför att genom dessa »uppmjukningar», dessa förändringar och försämringar blir *lagen* alltmera värdelös för de mera kampdugliga arbetarna.

Vad betyder t. ex. den åtgärd, som vidtogs sista gången lagen ändrades, att ställa arbetsgivare med fyra arbetare utanför lagen? Jag måste säga, att det betyder en försämring till mycken stor nackdel för arbetarna. Jag skall bara ta ett exempel: åkeriarbetarna i städerna. Vi veta ju, att det i Stockholm finns en hel massa åkeriägare, av vilka en hel del har mer än fyra arbetare, under det ett mycket stort antal har endast fyra. Dessa båda grupper skola arbeta tillsammans. För den ena gruppen är lagen gällande, för den andra gäller den inte. Skulle

Lagförslag
om arbetsti-
dens begräns-
ning.
(Forts.)

t. ex. fackorganisationen i någon mån försvagas, skulle detta bli ett olidligt förhållande till och med för arbetsgivarna själva. Så den »uppmjukningen» må jag säga är allt annat än förmånlig.

Och varför verkställdes den? Endast för att tillmötesgå de krav, jordbrukarna framställde, att få möjlighet att få sina små reparationer, smiden etc., verkställda av de små industriidkarna i villasamhällena eller de små jordbrukssamhällena. Men bara genom att den ändringen sedermera blev automatiskt tillämplig även på större städer, har man åstadkommit ett mycket stort ont, och det vill jag säga, att den uppmjukningen kunna vi betrakta såsom ett allvarligt försök att komma lagen till livs för dessa berörda arbetaregrupper.

När herr Nilsson i Skottlandshus säger, att orsaken till att man på jordbrukarehåll inte tycker om lagen är, att den verkar demoraliserande på deras arbetare och fördyrande på arbetet inom jordbruket, så uppfattar jag detta närmast såsom en deklaration, att det är svårare för dem att kunna pressa sina arbetare till den oskäligen arbetstid, som förut varit regel. Men de kunna inte undvika detta, ty även om det inte funnes någon lag, måste givetvis arbetsförhållandena för andra arbetare i viss mån återverka på jordbruket, vilket de också alltid gjort. Det rådde helt säkert andra förhållanden inom jordbruket för tjugofem år sedan, än det gjorde vid tiden närmast före lagens ikraftträdande, och jordbruket kan inte fullständigt isolera sig från förhållandena inom landets övriga arbetsområden. Att tro, att man skulle undslippa detta, om det inte funnes någon åttatimmarslag, det är, må jag säga, ett mycket inskränkt betraktelsesätt.

Jag vill här ytterligare understryka, att jag inte alls är nöjd med lagen, sådan den nu är avfattad, i synnerhet inte med dess första paragraf, men då jag under nuvarande förhållanden inte anser, att det finns någon utsikt att få någon förändring till det bättre — därtill kräves nog en helt annan sammansättning i riksdagen både i första och i andra kammaren — kan jag givetvis icke göra någonting annat än hemställa om bifall till det av herr Thorberg under diskussionen framställda yrkandet.

Fröken **Hesselgren**: En del av kammarens ledamöter har frågat mig, om jag tänker hålla på länge, och jag förstår, att man önskar, att jag med hänsyn till att det är så nära middagstid skall bli så kort som möjligt. Jag skall också fatta mig så kort som möjligt, men jag har ansett, att jag måste vidröra en synpunkt, som ligger mig särskilt om hjärtat och som blott i ringa mån förut i dag framhållits.

Herr von Sydow har i dag uttalat, att kravet på en lagstadgad arbetstid är ett kampmedel, som framkommit från socialdemokratien. Jag vill emellertid påpeka, att så är alls icke förhållandet utan att ett sådant krav är årsbarn med industrien själv. Från första stunden av industriens utveckling har man haft klart för sig, att man här kommit in i nya arbetsförhållanden, som tvungit fram förut så gott som okända krav. Man började i den kampen för barnen, gick så över till kvinnorna, och

först därifrån har man kommit över till att kräva lagstadgad arbetstid för arbetarna i allmänhet. Orsaken till detta krav är inte, som det antytts här i dag, att man skulle ha kommit att i viss mån känna arbetet som en förbannelse, som någonting som man helst borde undvika och som det i varje fall vore lyckligt att ha så litet som möjligt av. Det är visst inte förhållandet. Jag tror, att nutidens människor känna arbetets välsignelse på sitt sätt lika starkt som människorna någonsin förut gjort. Men i och med att vi kommit in i industrien ha vi kommit in i ett nytt sätt att arbeta, som gör det svårare för människorna att känna arbetsglädje. Det råder en oerhörd enformighet, opersonlighet med mera, som jag inte nu behöver räkna upp, och detta har haft den följden med sig, att man måste räkna med en annan form av trötthet än förut. Det är nämligen inte bara tungt muskelarbete, som tröttar människorna numera, utan det är en hel del bisaker: enformigheten, bullret, massorna av människor, sammanförda på ett håll o. s. v. Framför allt är det intresselösheten i arbetet, som gör, att nutidens fysiologer börja på allvar taga upp försöket att studera sig fram till vad människor orka eller inte orka. Det ställer sig betydligt olika, då det gäller lantbruket och då det gäller industrien, och därför är det svårt att jämföra dessa saker med varandra. Det är detta, som gör, att man kommit fram till krav på arbetstidens förkortande.

När detta krav reses, så ställes däremot naturligtvis — och med full rätt — de ekonomiska förhållandena. Detta är alldeles riktigt, men då man ser tillbaka på den långa strid, som förts sedan början av 1800-talet om arbetstiden och dess begränsning, och finner, att man vid varje etapp haft precis samma skäl emot, nämligen att ett medgivande på detta håll skulle ruinera industrien och förstöra landets ekonomi m. m. och då man icke desto mindre ser, att industrien haft en ständigt uppåt-gående kurva — visserligen med små vågrörelser, som allting, som går framåt — men att den gått framåt hela tiden, givit flera och flera människors arbete, skapat större och större ekonomisk bärkraft för de olika länderna o. s. v., då kan man ju förstå, att arbetarna ha oerhört svårt att godtaga det skäl, som här ges, nämligen att det är för ekonomien nödvändigt att upphäva denna bestämmelse, som de fästa en så ofantligt stor vikt vid. Det är naturligt, att de tycka, att man borde kunna gå andra vägar för att nå det mål, man måste nå — det är jag den första att erkänna — nämligen billigare tillverkningskostnader än för närvarande, och jag tror också, man kan vara ganska viss om, att man inom industrien ännu icke utnyttjat alla möjligheter att vinna tid och spara onödiga utgifter. De sista, låt mig säga tio årens erfarenhet har visat, att om man systematiserar, organiserar arbetet o. s. v. än här, än där, spar man tid, arbetskraft och annat, och därför tycker jag det är fullkomligt berättigat, om arbetarna kräva, att dessa vägar skola undersökas, innan man går fram till en förlängning av arbetstiden.

Jag skulle vidare vilja säga — något som förut framhållits från flera håll men som jag från min synpunkt särskilt skulle vilja understryka — att om vi skulle gå till ett upphävande av lagen, skulle vi, så

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.*
(Forts.)

vitt jag kan förstå, inte vinna så särdeles mycket ekonomiskt sett, ingenting att tala om. Och trots det mod, som kom till synes i herr von Sydows yttrande, att han inte brydde sig så mycket om, ifall det bleve en hel mängd strider, därför att han förstod, att man i längden skulle vinna, tror jag ändå, att han gör ett misstag. Jag har genom mitt arbete tillfälle att gå överallt i fabriker och ständigt och jämt höra omdömen om denna sak, och det är ju klart, att jag under de gångna tre åren talat med alla, som jag på något sätt kunnat komma i beröring med — arbetare och arbetsgivare — om hur de ställa sig till denna sak. Jag har därvid fått ett oerhört starkt intryck av att detta är något, som arbetarna inte komma att släppa, även om lagstiftningen skulle svika dem, utan att de i så fall skulle gå fram med fördubblad styrka och ytterligare skärpta fordringar. Vad bleve då följden? Jo, följden bleve naturligtvis samma arbetstid som nu eller ännu kortare i de organiserade yrkena men i de svagare yrkena en fri arbetstid, d. v. s. att arbetstiden skulle kunna utnyttjas hur långt som helst. Och vilka skulle det bli, som finge den fria arbetstiden? Jo, framför allt kvinnorna. I mycket stor utsträckning skulle det bli just de yrken, där kvinnorna mest arbeta, som skulle få den långa arbetstiden, och vad skulle följden bli? Naturligtvis att vi här finge en konkurrens mellan manligt och kvinnligt arbete. Vi komma här om några dagar att strida om statstjänsterna. Här ha vi nu en stridspunkt, som inte heller är att förakta, nämligen kvinnornas och männens förhållande till varandra i industrien. Den är ömtålig nog, och man får ofta höra från männens sida, att de inte komma någon väg, därför att kvinnorna inte kunna följa med. Här skulle man just komma in i sådana förhållanden, där kvinnorna skulle bliva konkurrenter. De yrken, som kunna använda kvinnor, skulle kunna konkurrera och förstöra ekonomien för de yrken, som i huvudsak använde organiserad manlig arbetskraft. Jag tror, att man måste taga mycket allvarig hänsyn till detta, då man tänker på att rubba lagen på detta område.

Det har talats om att arbetsintensiteten efter lagens införande inte har stigit, som man väntat sig. Jag vill säga, att det torde vara absolut för tidigt att yttra sig om den saken, men trots att det är fråga om så kort tid som tre år har det dock kommit fram bevis på att den stigit. Men även om det inte hade kommit fram något bevis alls, tror jag, att man får komma ihåg, att denna ändring kommit efter en mycket svår krisperiod, då människor i alla yrken blivit uttröttade och icke haft normal arbetskraft. Man kan då inte begära så storartade bevis.

Jag talade i höstas med en framstående man på det arbetsfysiologiska området i Paris, och han sade, att det är givet, att man här inte har att vänta något tvärt omslag utan att man måste vänta sig en långsamt stigande kurva, emedan människan har en viss arbetsrytm, som man inte kan lägga om med ett slag utan måste förändra så småningom. Han sade också, att vad de latinska folken beträffar får man vänta längre än hos de nordiska folken, därför att de förstnämnda ha en långsammare arbetsrytm, och vi ha alltså enligt hans mening här i Norden en mycket större möjlighet att förr nå fram till en större arbetsintensitet.

Man har vidare klagat över att man inte utnyttjat fritiden, som var en så viktig faktor, då man drev fram lagen. Däröfver har jag hört olika meningar i dag, och jag vill inte upprepa dem. Men jag har varit i tillfälle att se arbetarnas bildningsförbunds arbete och en hel del annat på nära håll, och jag kan fullt understryka vad som sagts, att en stegring av intresset för dessa rörelser visat sig. Men även om man inte genast kunde se denna stegring, måste man väl i alla fall erkänna, att åtminstone på ett område fritiden varit till oerhörd stor välsignelse, nämligen för kvinnorna. Alla de uttalanden om förbättrade levnadsförhållanden, som jag efter åttatimmarslagens genomförande mottagit från kvinnor, som arbeta inom industrien, kan jag inte upprepa här. Jag vill endast citera ett enda yttrande av en kvinna, som sade till mig: »Vet fröken, att efter det denna lag kom till, har jag för första gången, sedan jag började arbeta inom industrien, haft en söndag.» — Förut har nämligen arbetet för hemmet måst förläggas till söndagarna, men nu finns det möjlighet även för de inom industrien arbetande kvinnorna att få den söndagsvila, som från andra håll framhålles vara så ytterligt nödvändig. Jag tror icke heller, att det finns någon här i kammaren, som icke erkänner, att detta är bra för kvinnorna. Jag är övertygad om, att även motståndarna till denna lag kunde säga: då göra vi en lag för kvinnorna och lämna männen utanför. — Men jag tror emellertid icke, att detta vore en praktisk åtgärd, ty så mycket använd som mannens och kvinnans arbetskraft för närvarande är om varandra inom industrien, är det ett absolut missgrepp att gå fram på två skilda linjer. Skall man på detta område ge kvinnorna någon lättnad, måste man också ge männen en sådan. Jag är bestämt övertygad om att det i framtiden kommer att visa sig, att fritiden kommer att utnyttjas på ett för landet lyckligt sätt, men vi få komma ihåg, att vi härutinnan hava ett stort ansvar, i fråga om vilket jag icke skall gå in på närmare detaljer. Men jag kan inte underlåta att i detta sammanhang nämna, att man måste se till, att den uppväxande ungdomen har möjlighet att utnyttja sin fritid på ett lämpligt sätt, att alltså den nya fortsättningsskolelagstiftningen verkligen blir omsatt i praktiken så att ungdomen får möjlighet att utbilda sig. Jag tror därför, att det vore en mycket stor olycka för oss, om lagen nu skulle upphävas.

Å andra sidan kan jag emellertid icke förstå, att dessa med ett ganska bittert uttryck kallade »uppmjukningar» skulle vara av den beskaffenhet, att man skulle kunna befara, att lagens anda och mening — såsom det har sagts — därigenom skulle fördäras. Vill man verkligen se sakerna sådana de äro, tror jag, att man måste erkänna, att dessa uppmjukningar och ändringar verkligen kommit fram såsom ett direkt livskrav på grund av den erfarenhet, som gjorts under de gångna åren.

Till följd av mitt yrke ligger det mig kanske närmare till hands att tänka på svårigheten att kontrollera lagens efterlevnad, men det är alldeles givet — såsom av någon förut sagts — att den lag, som icke uppbäres av människornas sinnen, icke har stort värde. De förhållanden, som här skjutits fram, hava just varit sådana, som praktiken visat oss,

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

vilka hava tillsyn över lagens efterlevnad, att de varit omöjliga att bibehålla. Jag vill endast draga fram ett enda exempel, nämligen just restaurangfacket. Inom denna verksamhetsgren har det varit så pass stora svårigheter för lagens efterlevnad, att det framkommit ganska kraftiga krav på att restaurangerna skulle flyttas utanför. Jag vill säga, att detta vore synnerligen olyckligt, ty dessa tre år ha i alla fall visat, att man nått någonting. Restaurangrörelsen är ett yrke, där företrädesvis kvinnor arbeta och där man haft alldeles orimliga arbetstider. Föregående undersökningar hava visat, att man haft 89, 90 och ända till 110 arbetstimmar i veckan, måltidstimmar icke inberäknade. De anmälningar, som man under de senaste bägge åren fått beträffande restaurangrörelsen, hava visat, att man gått ned till lägre siffror, till 63, 64 och 67 arbetstimmar i veckan. Det är visserligen ett överträdande av nu gällande lag, men man ser i alla fall, att lagen verkat och verkat i rätt riktning. Det vore sålunda stor synd, om man skulle ställa restaurangfacket helt och hållet utanför. Å andra sidan har det visat sig, att å de alla minsta restaurangerna, där man icke har någon möjlighet att byta folk, är man för närvarande i en sådan situation, att det nästan är omöjligt att efterleva lagen. Med nu gällande bestämmelser om undantag för sådan verksamhet, vari man sysselsätter högst fyra arbetare, har man måste tillämpa lagen, även där man endast haft ett par kokerskor eller diskerskor, därför att man måste räkna med upppassningspersonalen. Jag måste därför säga, att även om det kommer att visa sig en och annan olägenhet vid vissa gränfall, när det gäller tydningen av tillägget beträffande de fyra arbetarna, tror jag, att det i det stora hela skall från lagens giltighetsområde brytas ut just de grupper, som under nuvarande förhållanden visat sig omöjliga att påverka med denna lagstiftning. Jag vill därmed icke hava sagt, att man liksom övergivit dessa människor, om vilka mången skulle vilja säga, att de mer än andra behöva skydd, men man har tagit en annan väg för att nå fram till vad man vill.

Jag har sett detta på ett annat område. När nattarbetslagen för kvinnor stiftades, sattes en gräns vid företaget, som hade tio arbetare. Det var sålunda förbud mot nattarbete på alla platser, där man hade tio arbetarskor, men i andra fall inbegrepos företagen icke under lagen. Lagen antogs 1909. Det har naturligtvis tagit sina år, innan den slagit igenom inom den större industrien, där det varit ganska stora svårigheter, men nu är man framme vid den ståndpunkten, att lagen i det stora hela efterföljes. Hur står det till med dessa små företag, som stå utanför? Jag får verkligen erkänna, att jag antog, att nattarbete bedrevs i mycket stor utsträckning. När Washingtonkonventionen föreslog utsträckning till alla företag, kände jag mig orolig för huruvida detta skulle lyckas. Det gjordes då en mycket grundlig undersökning, omfattande fem eller sex olika yrken, som stodo hantverket mycket nära. Till min stora förvåning fann jag, att nattarbetet så småningom försvunnit även vid dessa smärre yrken. Det finns nästan intet nattarbete mer att tala om annat än i enstaka fall.

Man ser sålunda, att om man kan uppehålla lagen beträffande de

större yrkena, kommer detta på grund av förhållandenas tryck så småningom att påverka även de små yrkena. Därför är det min övertygelse, att man icke behöver vara så orolig för att detta tillägg i lagen flyttar undan industrien från lagens omvårdnad, ty det är ett faktum, att om vi hava en lag, som på ett sådant sätt är möjlig att genomdriva, kommer detta i sin tur att verka därhän, att de små yrkena också förr eller senare måste komma med och falla under lagen. Det är ju möjligt, att när vi komma fram till större och mera omfattande erfarenhet, vi då också kunna våga oss på en utsträckning av lagstiftningen. Men äro vi i denna stund färdiga med att säga, huru långt vi i det fallet våga gå? Detta är också en av anledningarna till att jag för min del från början varit mycket glad över, att det icke kommit fram något som helst förslag om att vi skulle definitivt besluta oss för lagen, utan endast att lagen skulle prolongeras. Det är nämligen så pass många problem, som sammanhånga med denna lag och som måste anpassas efter densamma, att vi gott och väl behöva den tid, som nu bjudes oss, innan vi kunna fatta ett definitivt beslut. Men under sådana förhållanden behöva vi verkligen de tre år, som utskottet föreslagit, och ej allenast det enda år, som från annat håll yrkats.

Jag är sålunda övertygad om att den avfattning, som utskottet givit 1 § av detta lagförslag, är sådan, att den kommer att kunna ge oss tillfälle till en behöfvlig prövning och att den kommer att fasthålla vid lagens anda och mening. På grund härav kommer jag för min del, herr greve och talman, att ansluta mig till det yrkande, som går ut på bifall till utskottets förslag i den första paragrafen.

Herr Reuterskiöld: Hans excellens herr statsministern yttrade i sin replik — som alltid älskvärt och som vanligt väl kåserande — att man icke får ställa allt för stora fordringar på hans excellens' regering. Jag tillåter mig undra, om hans excellens är nöjd med den iikställande jämförelse med liberala och socialdemokratiska regeringar, som det nationella partiets ledare i denna kammare gjorde. Han tycktes icke ställa större anspråk på det nationella partiets regering än på de andra. Jag för min del hade tillåtit mig ställa anspråken *något* högre.

Det nationella partiets ledare i denna kammare yttrade också, att han skulle gå med på utskottets förslag såsom det mindre onda, därest icke avslagsyrkandet ginge igenom. Han vet lika väl som alla andra, att avslagsyrkandet icke går igenom. Jag undrar, om det icke kan ligga ett visst fog i vad jag i mitt första anförande sade, då jag gav uttryck åt min missräkning över att hans excellens herr statsministern icke frångått det nationella partiets ovana att framkomma med omöjliga förslag och sedan löpa ifrån dem.

Hans excellens gick ut från två förutsättningar, som båda tyvärr voro felaktiga; men det var ju icke hans excellens' skuld. Den ena förutsättningen var den, att jag skulle hava önskat sanktionsvägran, därför att jag yrkat avslag. Jag har tillåtit mig anse, att lagförslaget i utskottets form borde bifallas för *ett* år, och jag hade i detta sammanhang

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.*

(Forts.)

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

uttalat den förhoppningen, att hans excellens, vars starka vilja jag kände, skulle äga makt att till nästa riksdag tillmötesgå de krav, som i andra punkten av herr Tjällgrens reservation uttalats. Jag har sålunda icke stått på någon ren avslagsståndpunkt; den förutsättningen är alltså felaktig. Och jag har ej heller önskat någon blank sanktionsvägran. Men lika litet något blankt bifall.

Hans excellens gick vidare ut ifrån, att jag skulle hava sagt, att hans regerings uppträdande i denna fråga betecknade en regeringslöshet. Jag har aldrig ens i mina tankar kunnat tillåta mig något sådant. En regeringslöshet i allmänhet kan jag icke tänka mig förenad med hans excellens herr Tryggers namn. Men jag beklagade, att hans excellens i denna fråga ställt sig på en formalistisk ståndpunkt utanför striden i stället för att gå in i den och taga ledningen däri för framtida seger. Måhända var detta krav alltför stort, men det var det krav jag uppställde.

Hans excellens framhöll vidare, att han alltid ville handla såsom gentleman. Det har ingen i denna kammare eller någon annan, som känner honom, betvivlat. Jag är övertygad om att statsminister Trygger alltid handlar som en gentleman, men jag måste mycket beklaga, om de privata gentlemannasynpunkterna skulle hindra honom att handla såsom statsman. Jag vill därvid stryka under, att när i en viss situation, som hans excellens beskrivit, passivitet från hans sida är nödvändig, har jag å min sida framhållit, att i en annan situation är grundlagens mening *aktivitet*. Hans excellens sade, att grundlagen ju icke får tolkas efter bokstaven, och det står ju i grundlagen endast att den skall tolkas efter ordalydelsen. Men hans excellens' och min uppfattning om grundlagens ordalydelse och bokstav äro nog alldeles lika. Jag menar alldeles som hans excellens, att man icke får tolka grundlagen så bokstavstroget, att bokstaven dödar anden, utan tvärtom. Men jag hoppades att få se anden och icke bara bokstaven även i detta fall. Tyvärr utan framgång.

Hans excellens yttrade vidare, att man skall döma efter resultaten och icke efter motiven. Tyvärr kan jag icke på det statsrättsliga och politiska området överföra de tänkesätt och tankegångar, som höra hemma på de privaträttsliga och processuella området, ty vår grundlag går ju ändock ut ifrån, att Konungens rådgivares *rådslag* äro avgörande och icke beslutet. Det kommer just an på motiveringen. Om statsråden från skilda synpunkter komma fram till ett och samma rådslag att tillstyrka någonting, är det i alla fall för kammaren och riksdagen av största intresse att få med varandra jämföra de motiv, för vilka statsrådets ledamöter grundlagsenligt äro ansvariga. Vi behöva ju icke höra dem här i kammaren, ty det få ju de, som hava uppdraget att sitta i konstitutionsutskottet, en gång framdeles göra. Men nog tror jag, att man i detta fall måste göra en liten skillnad mellan vanliga processuella förhållanden och de politiska förhållandena, och detta så mycket mera som just denna olikhet innebär en olikhet i själva beslutet.

Hans excellens har, om jag icke missuppfattat saken, ställt sig

på den ståndpunkten: ren expedition, ingenting annat! Han har icke velat taga ståndpunkt. Han har befriat sig från att materiellt pröva frågan. Statsrådet och chefen för socialdepartementet har däremot, efter vad jag hört — tyvärr var jag inte personligen i tillfälle att åhöra honom — i andra kammaren ställt sig på den reala prövningens grund. Han ansåg av reala skäl, att detta förslag skulle antagas och ville därför tillstyrka dess sanktion. För mig står detta som två skilda saker: den ena en expeditionsåtgärd, den andra en prövning, som utmynnar i ett positivt beslut. Jag kan icke se, att det är en skillnad bara i motiven, utan just i beslutet: i ena fallet ett verkställighetsbeslut, i det andra ett realbeslut.

Så skall jag tillägga ännu en sak. Hans excellens framhöll, att han i sin gärning som jurist alltid sökt — om jag fattade honom rätt — sätta det materiella framför det formella och icke låta formen så att säga slå ihjäl realiteten. Jag hade önskat, att hans excellens fört med sig denna maxim också till statsministerplatsen, men jag måste beteckna det som en ren formalism, när man går ut från förutsättningen, att riksdagen skulle hava antagit den kungl. propositionen. Det finnes inom riksdagen icke majoritet för den kungl. propositionen. Det är att utgå från en ren fiktion, och att utgå från en fiktion och därpå bygga ett handlingssätt, förefaller mig vara typiskt formalistiskt, i varje fall mera formalistiskt, än jag skulle önska. Genom hela denna tankegång, att riksdagen skulle antaga något, som den faktiskt icke kommer att antaga, något, som alla veta, att den icke kommer att antaga, och på denna grund säga, att, eftersom den nu antager någonting, som är litet bättre än det, som den aldrig skulle komma att antaga, har jag befriat mig från att pröva saken i realiteten, och bara handlat formellt. Jag tror, att detta ändå just är att krypa bakom formen, och det är detta jag icke gärna sett hos denna regering.

Jag vet ju icke, om regeringen är oenig kanske i flera avseenden än vad som kommit till synes i denna sak mellan departementschefen och hans excellens herr statsministern, men jag tror i alla fall, att om regeringen, såsom jag önskat och tillåtit mig uttala, tagit ledningen i samlingens tecken, hade detta varit en *reell* handling och icke en formell, varit en bärande statsmannahandling.

Herr Möller: Herr talman! Jag tror, att hans excellens herr statsministern möjligen ej alldeles kunde följa utvecklingen av mitt anförande, då han icke var närvarande i dess begynnelse. Jag nämnde, att jag för min egen del naturligtvis var tillfreds med det resultat, till vilket statsministern kommit, ty jag skulle verkligen hava betraktat det såsom en fruktansvärd olycka, om den nuvarande regeringen skulle hava begagnat den möjlighet den har att försöka vägra sanktion på detta lagförslag. Det är ju klart som dagen, att ingen borde kunna taga ansvaret för de strider, som vi genom ett sådant förfarande från regeringens sida skulle hava fått här i landet.

*Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbets-
tidens begrän-
sning.
(Forts.)

Detta hindrar emellertid icke, att jag — då jag känner statsministers sakliga ståndpunkt sådan den framträtt i dag och vid många tidigare tillfällen och särskilt då statsministern, såsom skedde i fjolårets remissdebatt, förklarade, att han begagnade *varje* tillfälle till att angripa den lagfästade åttatimmarsdagen — måste anse, att regeringen, i den mån den i detta fall representeras av statsministern, icke motsvarar lägets krav. Kommer man nämligen i den situationen, att man, efter att hava förklarat, att man skall angripa åttatimmarslagen vid varje tillfälle, nödgas tillråda en sanktion av densamma just i det ögonblick, då man har makten i sin hand att ej bara muntligt angripa den utan faktiskt få lagen avskaffad, är det, såvitt jag kan se, uppenbart, att statsministern icke är i stånd att nu handla efter vad han förklarat vara sin övertygelse, och detta är naturligtvis alltid en mycket underlig situation. Jag ställde emellertid icke några sådana anspråk på regeringen, som statsministern förutsatte, ty då jag frågade mig, hurudan situationen skulle hava blivit, därest riksdagen nu stått i den ställningen, att den skulle hava fattat samma beslut på grund av en motion och icke på en kungl. proposition, gjorde jag det tankeexperimentet, därför att varje ståndpunkt, som intages, ju har sina konsekvenser.

Det är mig alltid ett nöje att se såväl den gamle förstakammarledaren som den nuvarande statsministern i ett ypperligt humör. Det är ju klart, att detta alltid åstadkommer goda effekter, men det hindrar icke, att man icke kan vifta bort konsekvenserna av en intagen ståndpunkt med aldrig så lekande ord.

Herr **Ekman, Carl Gustaf**: Ett par här fällda yttranden föranleda mig att säga ett par ord.

Jag ber först att få säga, att jag *i allo* ansluter mig till det uttalande, som gjordes av utskottets ordförande, min partikamrat herr Petrén. Detta gäller icke blott hans argumentering till förmån för det utskottsförslag, som nu föreligger, utan jämväl hans uttalade förvåning över de inbördes stridiga och i åtskilliga hänseenden egendomliga deklARATIONERNA från regeringsbänken. Jag vill emellertid härtill lägga, att när statsministern, såvitt jag förstår, ånyo hävdat sin ståndpunkt, beträffande ett val mellan lagstiftning eller frågans lösning genom strider mellan parterna, vill jag i rakt motsats mot hans uppfattning säga, att jag tror, att landet far bäst av om frågan löses genom en förnuftig, till såväl båda parterna som landets intressen hänsynstagande lagstiftning **än** genom en fortgående kamp på detta område.

Herr Nilsson i Skottlandshus framkastade några förmodanden rörande det liberala partiets ställning i nu föreliggande fråga. Jag vill med anledning härav säga, att såvitt jag funnit går detta parti fullständigt enhälligt in i allt väsentligt för utskottets förslag, sådant detsamma föreligger. Väl kan det på enskilda punkter finnas skiljaktiga meningar, men beträffande vad som i det nuvarande ögonblicket över huvud taget bör ske på detta område är de liberala partiet fullkomligt enhälligt.

Jag vill slutligen tillägga, att när professor Reuterskiöld uttalade

den meningen, att man skulle kunna gagna denna fråga genom att taga ledningen och ge en appell, som, såvitt jag förstår, skulle innebära ett avsteg från och ett förkastande på detta område av varje skyddslagstiftning av den karaktär, som den förevarande lagen har, samt att man skulle, om man ginge till 1924 års val med en dylik appell, åstadkomma något, som han kallade samling, ber jag att få säga, att ett sådant försök skulle göra den ärade talaren ytterligare en politisk illusion fattigare.

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.*
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner komme att framställas, först särskilt beträffande första avdelningen och momenten a)—f) i senare avdelningen av den under behandling varande paragrafen samt vidare särskilt angående vart och ett av de följande momenten i paragrafens senare avdelning.

I fråga om förstnämnda delar av paragrafen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats: 1:o) att desamma skulle godkännas; 2:o) att förslaget härutinnan skulle avslås; 3:o), av herr *Thorberg*, att ifrågasvarande delar av paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr *Linder* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o) av herr *Winberg*, att kammaren skulle godkänna 1 § i det lagförslag, som framlagts i den av herr *Karlsson* i Grängesberg och herr *Dahlén* i ämnet väckta motionen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på godkännande av förevarande delar av paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Thorbergs* yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner första avdelningen samt mom. a)—f) i senare avdelningen av 1 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 13 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas nämnda delar av förslaget med den lydelse, som förordats i den av herr *Linder* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 44.

Sedermera gjordes enligt de yrkanden, som förekommit beträffande momentet g) i paragrafens senare avdelning, propositioner, först på

Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

godkännande av samt vidare på avslag å nämnda moment; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I avseende å momentet h), yttrade nu vidare herr talmannen, hade framställts följande yrkanden: 1:o) att momentet skulle godkännas; 2:o) att detsamma skulle avslås; samt 3:o) att momentet skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid härefter enligt dessa yrkanden gjorda propositioner godkändes förevarande moment.

Slutligen gjordes angående vart och ett av momenten i)—1) i senare avdelningen av 1 § särskilda propositioner, dels på godkännande av, dels ock på avslag å respektive moment; och förklarades propositionerna på momentens godkännande vara med övervägande ja besvarade.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta föredragningen av föreliggande lagförslag.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 138, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksskogstaxering.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Västerbottens län;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående egnahemsbyggnader för statens järnvägars personal vid Notviken och Ulriksdal;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för N. A. Degerman m. fl. från skyldighet att utgiva vissa vites- och skadeståndsbelopp;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av postmedel till centralkassan för postpersonalens fackliga och ekonomiska sammanslutningar;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av lånefonden för rederinäringens understödjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, rörande två anslag under fjärde huvudtiteln; samt

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till sjökartverket.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 228, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och
nr 229, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Dessa propositioner föredrogos var för sig och hänvisades till bankoutskottet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 10, angående reglering för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 81, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1923—1924 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående på Sverige ankommande årsavgifter till den internationella unionen för geodesi och geofysik;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till tekniska högskolans byggnadskommitté för täckande av ett på grund av skiljedom utgivet belopp;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av anslag för budgetåret 1923—1924 till partiell löneförbättring för häradshövdingarna;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1923—1924 till statens lönenämnder och statens bostadsnämnd;

nr 89, i anledning av väckta motioner angående beredande av tillfälligt lönetillägg åt professorerna vid Uppsala och Lunds universitet m. fl.; samt

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av västra stambanans ingångslinje till Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats och bankoutskottets memorial nr 3 (nr 2), angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa understöd och pensioner, att utgå av postmedel eller trafikmedel;

nr 29, i anledning av väckt motion om höjning av pensionsunderlaget för häradshövding;

nr 31, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd;

nr 33, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa änkor efter distriktsveterinärer m. m.;

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt sedeltryckaren Karl Axel Ericsons änka och dotter;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående likställande i särskilt avseende av visst upplånat kapital med bankbolags egna fonder; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Linköpings domkyrka från erläggande av ränta under vissa år å två statslån; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion nr 73 om åstadkommande av utredning och förslag till sulfitspritens utnyttjande som nationellt motorbränsle; och

nr 15, i anledning av väckt motion nr 131 om kolonisation genom emigration m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,09 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 3 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Fortsattes föredragningen av andra lagutskottets i utlåtande nr 13 framställda förslag till lag om arbetstidens begränsning.

*Lagförslag
om arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

2—6 §§.

Godkändes.

7 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj: ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, som fyllt aderton år, till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som anges i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 40 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som anges i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 50 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 120 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

Lagförslag
om arbetstidens
begrän-
ning.

(Forts.)

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

I den av herr *Linder* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen hade för ifrågavarande paragraf förordats samma avfattning, som densamma erhållit i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Vid denna paragraf föreligger, såsom framgår av utskottsutlåtandet, en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Denna reservation går, kort och gott, ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om formuleringen av paragrafen; Kungl. Maj:ts förslag innebär som bekant en ökning av antalet övertidstimmar. Vi reserverar oss ansett, att den ökning, som Kungl. Maj:t härvidlag har föreslagit, borde vara tillräcklig och att det icke finnes något verkligt sakligt bärande skäl för den ytterligare utökning, som utskottet har föreslagit.

Jag skall inskränka mig till denna erinran om innehållet i vår reservation och ber att få hemställa om bifall till denna.

Herr **Petrén, Bror**: I anslutning till det uttalande, som av mig gjorts på förmiddagen i denna fråga, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag i nu förevarande paragraf. Jag vill särskilt erinra om att utskottet stött sig i denna fråga på arbetsrådets omdöme, och att till stöd för de av utskottet i denna del föreslagna ändringarna i Kungl. Maj:ts förslag kan dessutom bl. a. åberopas beträffande det ena momentet kommerskollegii uttalande och i fråga om det andra momentet socialstyrelsens yttrande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som förordats i den av herr *Linder* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 7 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 13 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som förordats i den av herr *Linder* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;
Nej — 32.

*Lagförslag
om arbetstidens begränsning.*
(Forts.)

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställanden i punkterna A och B.

Förklarades besvarade genom kammarens föregående beslut.

Punkten C.

I herr *Johansons* i Hörninge m. fl. ovanberörda motion, nr 218 i andra kammaren, hade hemställts, att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 55 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och förelägga riksdagen därav föranledda förslag om införande i arbetsskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunde anses erforderliga inom vissa yrken.

Utskottet hade i nu förevarande punkt hemställt, att motionen nr 218 i andra kammaren, i vad densamma innefattade hemställan om skrivelses avlåtande till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i visst, i motionen närmare angivet hänseende, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Såsom förut omhämnts hade i punkten 2 i den av herr *Tjällgren* och herr *Persson* i Trången vid utlåtandet avgivna reservationen hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och förelägga riksdagen därav föranledda förslag antingen om införande i arbetarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunde anses erforderliga inom vissa yrken, eller ock om en särskild undantagslag av samma innebörd.

Herr **Tjällgren**: Jag skall be att få yrka bifall till andra punkten i den av herr *Persson* i Trången och mig avgivna vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Petrén, Bror**: Jag tillåter mig att yrka avslag å detta skrivelseförslag och gör jag det av den anledningen, att man genom att besluta en sådan skrivelse skulle binda sig för en viss utredningslinje. Såsom av diskussionen i denna fråga tidigare i dag framgått, står utskottsmajoriteten på den ståndpunkten, att man bör avvakta den närmaste tidens erfarenheter å detta lagstiftningsområde utan att nu binda sig för några vissa riktlinjer i fråga om kommande utredning å området.

Jag yrkar därför, med avslag å skrivelseförslaget, bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till punkten 2 i den av herr Tjällgren och herr Persson i Trången vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t angående förslag till lag om upplagsbevis; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 21 § strafflagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående anslag för pensionsförsäkringens genomförande m. m.; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 11 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring omförmälda fond m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

---

*Ang. lektorn
A. O. Gallanders
tjänste-
årsberäk-
ning.*

Föredrogos ånyo statsutskottets memorial nr 79, i anledning av första kammarens återremiss av statsutskottets utlåtande nr 61 angående väckta motioner om rätt för lektorn vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm A. O. Gallander att för erhållande av ålders-tillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring vid tekniska elementarskolan i Örebro.

Med föranledande av två till utskottet hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *O. U. B. Olsson* m. fl. (nr 12) och den andra inom andra kammaren av herrar *E. A. Nilson* i Örebro m. fl. (nr 27), hade utskottet i sitt utlåtande nr 61 hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att lektorn vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm Arvid Otto Gallander finge, utan hinder av de i kungl. kungörelsen den 22 juli 1918 angående löne- och pensionsreglering för lärarepersonalen vid de allmänna läroverken givna bestämmelser i fråga om ålderstillägg, för erhållande av ålderstillägg vid nämnda lektorsbefattning, räknat från och med tillträdet av densamma den 1 augusti 1921, tillgodoräkna sig den tid, han dessförinnan

alltsedan början av läsåret 1902—1903 tjänstgjort såsom ordinarie lektor vid tekniska elementarskolan, numera tekniska gymnasiet i Örebro.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren återförvisat ärendet till statsutskottet, under det att andra kammaren bifallit utskottets hemställan.

I anledning av vad sålunda förekommit hade utskottet i det nu föreliggande memorialet hemställt, att första kammaren måtte i ärendet fatta beslut.

Till följd härav föredrogs nu ånyo statsutskottets utlåtande nr 61.

Herr **Olsson, Olof**: Herr talman! Den procedur, som vi just nu ha att genomgå, förefaller mig att vara rätt kuriös. Denna kammare har dryftat detta ärende och funnit det vara riktigt att skicka det tillbaka till utskottet för närmare prövning. Medkammaren har bara godkänt utskottets utlåtande, och nu kommer ärendet hit och denna kammare uppmanas att i frågan fatta beslut. Att medkammaren kom till sitt resultat vid ärendets behandling berodde inte därpå, att vederbörande voro okunniga om att man här i denna kammare skickat ärendet tillbaka, utan berodde väl därpå, förmodar jag, att man där levde och hade sin varelse i det paradisiska tillstånd, som man brukar kalla den köttsliga säkerhetens. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om jag nu ingenting annat har att göra än att falla tillbaka på det yrkande jag först framställde. Men jag måste ju samtidigt bekänna, att jag inte har något större nöje av att rada upp hela den beviskedja, som jag förra gången lade fram för kammaren; jag tänker, att jag väl får begränsa mig till det allra nödvändigaste.

Det var närmast ur två synpunkter, som jag opponerade mot utskottets ståndpunkt. Den första var, att motionärerna enligt mitt förmenande inte hade, låt mig säga, alldeles utan fel lagt fram själva kasus. Den andra synpunkten var, att för den händelse kammaren bifölle utskottets förslag, skulle man därigenom trasa sönder de intentioner, som riksdagen hade, när den första gången behandlade dessa frågor. Riksdagen ville nämligen ha rättvisa i fråga om ålderstilläggen, och riksdagen ville själv slippa ifrån att mera i detalj sysselsätta sig med dessa frågor. Jag skall begränsa mig till det där om rättvisan.

För våra läroverkslärare gäller för närvarande den regeln, att inte någon på någon tjänst i och för uppflyttning i högre lönegrad räknar sig till godo andra år än sådana som falla efter den tid, då han blivit behörig till tjänsten i fråga. Allt detta utvecklade jag under den förra debatten rätt långt — för att inte lika gärna säga långrandigt. En lektor får således inte räkna sig till godo andra år än dem som ligga efter det han vunnit behörighet till lektorstjänst. Till yttermera visso finnas mycket klara bestämmelser om hur det skall förfaras vid övergång från tekniskt gymnasium till allmänt läroverk. Rycker man nu ut lektor Gallander ur dessa bestämmelser, rycker man också ut de tekniska gymnasierna. Man ger lärarna där en privilegierad ställning och

*Ang. lektorn
A. O. Gallander
s tjänst-
årsberäk-
ning.
(Forts.)*

Ang. lektorn
A. O. Gallander
tjänst-
årsberäk-
ning.
(Forts.)

kommer för läroverkslärarnas del till konsekvenser, som ha mycket litet med den ovannämnda rättvisan att skaffa.

Jag såg för några dagar sedan, hur en aftontidning tog upp detta spörsmål och resonerade sig fram till den uppfattningen, att för den händelse man endast strängt hölle på att ingen annan tjänstgöring än den, som vore likvärdig, finge gälla, behöfde man inte befara några konsekvenser. Tyvärr är det inte på det viset. En extralärare exempelvis, som omsider blir adjunkt, får inte räkna sig till godo några andra år än dem, som infalla efter det han vunnit adjunktskompetens, och en filosofie licentiat, som omsider disputerar och blir lektor, får heller inte räkna sig till godo någon annan tjänstgöringstid än den som ligger efter det han vunnit lektorsbehörighet — hur likvärdig deras tjänstgöring än varit.

I en situation som denna är det naturligtvis av synnerlig vikt att lägga märke till och undersöka det speciella fall, som skall bryta dessa bestämmelser. Om det är så, att lektor Gallander skall behandlas anorlunda än andra läroverkslärare, skall det naturligtvis finnas särskilt bärande skäl härför. Går jag då till dessa skäl, befinnes det inte vara någonting annat än detta enda, att han förut haft 6,800 kronor om året och nu endast får 5,800. Om det varit på det sättet, att detta hade skett genom någon annans förvällande, om han på ett eller annat vis hade lurats till detta, om bestämmelserna på något sätt varit oklara eller om han blivit för hela sitt liv bunden vid den tjänst, som han nu innehar, då hade det möjligen, menar jag, kunnat finnas skäl för ett bifall. Men ingenting av detta föreligger här. Det finns inga bestämmelser klarare än de bestämmelser, som gälla i detta avseende, och vi hörde ju sist av en av motionärerna, att lektor Gallander inte alls är bunden eller behöver för hela sitt liv vara bunden vid den tjänst han innehar.

Jag har naturligtvis inte någon särskilt het åstundan att beröva lektor Gallander dessa 1,000 kronor. Det är naturligtvis roligare att ge en människa än att taga ifrån henne, och i detta speciella fall är det ju roligt också därför, att man inte behöver taga det ur sin egen börs. Men varför jag envisas, det är därför, att det blir så orimliga förhållanden genom ett bifall. Ty det är inte rimligt att behandla övriga läroverkslärare på ett sätt och lektor Gallander på ett annat.

Nu förmodar jag, att det, för den händelse riksdagen bifaller denna framställning, förr eller senare måste bli en omändring på detta område. Det hade varit skäl att utskottet lagt klar hela denna fråga och givit Kungl. Maj:t en fingervisning om hur ärenden av denna beskaffenhet skola behandlas. När utskottet inte gjort detta och när jag inte finner, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan skulle vara så omtänksamt, som jag anser ett riksdagens beslut bör vara, tvings jag, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Jag beklagar livligt, att icke den föregående talaren, sedan denna kammare behandlat detta ärende och så till vida gått honom till mötes, att ärendet återremitte-

rades, sökte ställa om, att samma beslut fattades i andra kammaren. Ty då hade denna fråga kommit till ett förnyat och grundligt övervägande inom statsutskottet. Nu har så icke skett; utskottet har icke berett ärendet ytterligare, och vi måste nu fatta beslut.

Det är naturligtvis lika litet angenämt för mig som för den siste talaren att upprepa den bevisföring, som jag och än mer de övriga talare, som stodo på min sida, förra gången gjorde gällande i denna sak. Jag skall därför också inskränka mig till det knappaste.

Jag vill då ännu en gång betona, att jag finner, att de rent sakliga omständigheterna i detta fall tala ett synnerligen kraftigt språk för bifall till motionen och således bifall till utskottets förslag. Jag vill ytterligare understryka denna min sats genom att säga, att jag tror icke, att jag under hela min rätt så långa riksdagspraxis funnit ett enda fall, där det varit så till den grad upprörande som i detta fall, om beslutet skulle gå sökanden emot. Till den grad ligga alla sakliga omständigheter till hans förmån.

Det är ytterst svårt att här söka ge sig in på och utveckla de olika regler, som man har att följa i fråga om tillgodoräknande av föregående tjänstgöring för ålderstillägg eller avancemang i lönetur. Det är kanske det svåraste på hela löneregleringsområdet, och jag är benägen att tro, att detta är en sak som förr eller senare eller rättare ganska snart måste tagas upp till behandling, för att vi måtte få nya och bättre bestämmelser till stånd.

När den föregående talaren, och andra med honom, så starkt betonat, att ett bifall här skulle medföra ytterst vådliga konsekvenser, vill jag fråga honom, om han i sin praxis som departementschef har haft ett enda fall till behandling, som varit lika med detta — om i något enda fall sedan länge tillbaka intjänade och sedan länge åtnjutna ålderstillägg blivit vederbörande statstjänsteman framtagna, fastän han fortsatt i precis samma tjänst, i detta fall i sin lektorstjänst i matematik och fysik, ehuru vid ett annat läroverk, vid Norra latin i stället för vid ett tekniskt läroverk. Jag tror mig kunna försäkra — men det bör den föregående talaren känna bättre till än jag, och han kan rätta mig, ifall jag tar fel — att icke något sådant fall föreligger.

När man talar om konsekvenserna, kommer man in på ett helt annat område. Det är sådana fall, där det gäller, huruvida en lärare, när han blir ordinarie, skall få lov att räkna sig till godo föregående år, då han innehaft extra befattning, innan han hade exempelvis disputerat eller på annat sätt skaffat sig den fullt författningsmässiga kompetensen. Detta är ju dock förhållanden, som äro av helt annan art än det här föreliggande fallet. Och när vi å vår sida icke vilja knäcka denna speciella fråga på så sätt, att vi urgera, att sökanden har författningsmässig rätt till dessa ålderstillägg, utan vilja betrakta detta fall som rent singulärt, därför att här föreligga sådana omständigheter, att man icke utan att göra sig skyldig till en materiell orättfärdighet kan förvägra honom dessa ålderstillägg, då tycker jag, att den siste talaren och vi allesammans skulle kunna känna oss lugnade i detta avseende. Jag

*Ang. lektorn
A. O. Gallanders
tjänstgöringsberäkning.
(Forts.)*

Ang. lektorn
A. O. Gallan-
ders tjänste-
årsberäk-
ning.

(Forts.)

tror, att när det är jag som försäkrar detta, kan det anses ligga åtminstone någon smula av borgen för, att det icke kan vara så farligt som det utmålas, ty jag har sannerligen icke blivit känd såsom den där är villig att slösa med statens medel i lönerogleringsangelägenheter.

Jag vill vidare påpeka en omständighet, som är talande nog. Ponera, att denne lektor Gallander i stället för att ha varit lektor hade varit endast adjunkt och att han hade intjänat de tre ålderstilläggen å sin ordinarie adjunktstjänst och så hade blivit befordrad till lektor. Då hade han omedelbart fått sig tillerkänt första ålderstillägget såsom lektor och således kommit i en bättre belägenhet än han nu befinner sig, detta på den grund att slutlönen för adjunkt är precis densamma som begnimmelönen för lektor.

Jag vill erinra om en annan omständighet. Denna sak betyder även i pensionshänseende mycket för denne tjänsteman, ty om han skall vräkas ned ifrån den ställning han intagit i lönehänseende och frantagas sina ålderstillägg, har detta den materiella följden för honom, att han, när han fortsätter i sin lektorstjänst, icke hinner intjäna full pension utan måste nöja sig med en reducerad sådan, fastän han nu under en lång följd av år har betalat pensionsavgifter såsom lektor med fullt intjänade ålderstillägg.

Och för att till sist orda en liten smula om de sakliga omständigheterna, är det ju så, att vad som ligger honom i fatet, är, att han icke disputerat; han är licentiat, men han har icke förvärvat doktorsgrad. Men i det stället finns ju i hans meritförteckning en hel sida med rubriker på de arbeten han utgivit, arbeten såväl på det pedagogiska som på det vetenskapliga området, vilka torde i värde kunna gott jämföras med en doktorsavhandling. Det bör också anmärkas, att han såsom lektor vid den tekniska läroanstalten utövat en verksamhet, som ingalunda varit ringare än som lektor i samma ämne vid latinläroverket utan tvärtom. Undervisningen i matematik och fysik torde ligga högre och ställa större krav på läraren vid den tekniska anstalten än vid en latinskola.

Jag skall icke längre uppehålla och trötta kammaren med dessa saker, utan nu inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Widell: Herr förste vice talman! Då jag vid frågans förra behandling här i kammaren framställde yrkande om återremiss, berodde det, som jag nämnde, därpå, att jag ansåg, att de skäl, som av herr Olof Olsson anförts för avslag, voro så tungt vägande, att det föreföll mig betänkligt, om kammaren då omedelbart skulle gå till beslut i frågan. Nu har återremissen visserligen icke medfört det tillfälle för statsutskottet, som jag räknade på, att taga saken under förnyat övervägande, men för mig personligen har återremissen i alla fall medfört den fördelen, att jag blivit i tillfälle att sätta mig närmare in i saken. Det resultat, jag därvid kommit till, är att jag nu måste utan någon som helst tvekan ställa mig på statsutskottets sida och biträda dess förslag. Den omständighet, som härvid är för mig avgörande

de, är den som herr andre vice talmannen berörde. Det är här icke fråga om att en lärare skall få tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring som extra ordinarie, utan det är helt enkelt så, att en ordinarie lektor förflyttats till en annan ordinarie lektorsbefattning. Det är hela saken. Och då måste jag anse det orimligt, om han genom denna förflyttning, låt vara att det är till ett läroverk av annan art, skulle förlora de ålderstillägg, som han redan intjänat. På den grund, herr vice talman, tillåter jag mig yrka bifall till statsutskottets hemställan.

*Ang. lektorn
A. O. Gallan-
ders tjänste-
årsberäk-
ning.
(Forts.)*

Herr von Koch: Såsom en av motionärerna i denna fråga hade jag tänkt lämna en redogörelse för hur saken ligger från min synpunkt, men de två föregående talarna hava på ett så utmärkt sätt klarlagt frågan, om att jag finner det alldeles onödigt. Det är bara en sak, som jag här skall tillåta mig säga till undvikande av allt missförstånd. Det är, att när jag — och jag tror jag vågar säga även mina medmotionärer — väckt denna motion, var avsikten icke alls att uttala något klander av det sätt, varpå förutvarande departementschefen handlagt detta ärendet. Jag är fullt och fast övertygad om att det skett på det sätt, som från hans synpunkt var det riktiga, men jag har funnit, att billighetsskäl verkligen i detta fall tala för att riksdagen går motionärernas framställning till mötes.

Jag vill endast med dessa ord, herr talman, yrka till statsutskottets förslag.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Eftersom herr andre vice talmannen ställt en direkt fråga till mig, vill jag svara på den och säga, att jag inte som departementschef haft att taga befattning med något fall av enahanda beskaffenhet som detta. Det är ensamt i sitt slag.

Men jag måtte inte ha förmåga att uttrycka mig så tydligt, att personer, som inte äro alldeles särskilt bevärande i dessa ålderstilläggsfrågor kunna riktigt fatta, varthän jag vill komma — vilket ju är ledsamt. Då jag talade om konsekvenserna och rättvisan, exemplifierade jag det på ett sätt, som jag tyckte skulle göra klart, hur jag såg på det och varför en departementschef måste finna dessa konsekvenser rätt elakartade. Det sitter exempelvis här i kammaren en man, som gick ut som licentiat och sedermera blev läroverksadjunkt, disputerade, blev docent och senare lektor. Det fanns ingen möjlighet för departementschefen att för uppflyttning i högre lönegrad räkna honom till godo några andra år än just dem, som kommo efter disputationen. Jag personligen fann i en sådan situation, att det var rätt egendomligt, att man skulle behandla den ene förtjänte vetenskapsmannen på ett sätt och den andre — den populärvetenskaplige författaren — på ett annat sätt. Och det kommer att bli på det sättet. Det är sådana konsekvenser, som jag pekat på och som komma att bliva dagligt bröd i ecklesiastikdepartementet — så gott som.

Det är klart, att det talar billighetsskäl för denna framställning. Om inga billighetsskäl hade funnits, hade ju motionerna varit rena

Ang. lektorn
A. O. Gallander
s tjänst-
beräk-
ning.
(Fortn.)

okynnesmotioner. Men billighetsskäl måste man gradera. Jag medger, att man, när man hör herr andre vice talmannen, kan bli rätt hjärt-nupen, men har man haft att syssla med dessa ting en längre tid, bemästrar man sig. Det är detta som gör, att jag för min del inte kan frångå det yrkande jag gjort.

Herr **Bergqvist**: I likhet med herr von Koch vill jag uttala min förvissning, att herr Olsson i sin egenskap av departementschef har handlagt ärendet fullt riktigt, när han icke medgivit, att Gallander icke skulle få tillgodoräkna sig sin tjänstgöring vid det tekniska gymnasiet i Örebro före den tid, då han vann lektorskompetens.

Detta är *en* sak. Men en annan är det, när frågan nu föreligger på grund av en motion i riksdagen. Jag vill därvid något upptaga de två synpunkter, som herr Olsson berörde, nämligen för det första intresset att rättvisa skipas och för det andra frågan om konsekvenserna.

Vore det inte ändå ett besynnerligt sätt att handhava rättvisan, om man skulle frångå denna man hans intjänta ålderstillägg, därför att han flyttat från en statens läroanstalt till en annan. Om herr Gallander sökte tillbaka till ett tekniskt gymnasium, skulle han genast återfå sina ålderstillägg. Det har nyligen varit en sådan tjänst ledigförklarad vid Hernösands tekniska gymnasium, och herr Gallander hade verkligen för avsikt att söka denna befattning, men då utsikterna för ett bifall till den i riksdagen väckta motionen syntes gynnsamma, avstod han från denna sin avsikt. Jag tror icke heller, att man kan säga, att ett bifall till statsutskottets förslag i någon mån kränker rättvisan mot andra läroverkslärare.

Vad återigen konsekvenserna beträffar, förmenar jag, att de ändå icke äro så farliga. Om man ser på de exempel, som herr Olsson nämnt här, nämligen att t. ex. extralärare kunde få anledning göra anspråk på att få räkna sig tillgodo även annan tjänstgöring än den, som faller efter det de förvärvat kompetens till ordinarie befattning o. s. v., så är ju icke detta jämförligt med det här föreliggande fallet, där, såsom herr Widell påpekat, en ordinarie lektor flyttat från sin ordinarie tjänst vid ett läroverk till en ordinarie tjänst vid ett annat läroverk. Det är ett fall, som icke torde få så många paralleller i läroverkslärarnas befordringsfrågor.

Herr Olsson sade, att man i statsutskottet hade bort taga upp frågan i hela dess vidd och uppdraga säkra bestämda regler för lärarnas rätt att tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring. Ja, mina herrar, nog drar man upp regler i löneregleringsfrågor, och vi hava ju ett synnerligen utvecklat system på detta område, men jag är alldeles viss om att hur man än må försöka få dessa linjer att täcka alla fall, så göra de det ändå inte. Det kommer trots alla dessa riktlinjer specialfall, där man måste göra undantag, och ett sådant undantag föreligger ovillkorligen här. Mannen har tjänstgjort som ordinarie lektor sedan 1902 — tjänstgjort som ordinarie lektor vid tekniska skolan och gymnasiet i Örebro i 19 år, och så flyttas han till ett annat läroverk. Då synes det mig verk-

ligen vara riktigt, som löneregleringskommittén säger, att »i nu förevarande fall omständigheterna äro sådana att, utan fara för några betydande konsekvenser, verkligen billighetsskäl tala för att riksdagen medgiver undantag från den regel, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts resolution den 24 november 1922».

Jag är alldeles viss om att ett beslut i överensstämmelse med statsutskottets hemställan icke kommer att medföra så farliga konsekvenser som åtskilliga andra beslut, som av riksdagen förut fattats.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i sitt utlåtande nr 61 hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara mer övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väckta motioner om förhöjda tullsatser för färska päron och äpplen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats flera motioner, vilka avsågo förhöjda tullsatser å färska päron och äpplen.

Sålunda hade i en inom första kammaren väckt motion, nr 11, herr *Boberg* hemställt, att riksdagen måtte besluta, det tullen å utländska äpplen och päron under tiden 1 september—1 mars skulle utgå med 30 öre per kg.

Vidare hade i likalydande motioner, nr 54 i första kammaren av herr *Elof Andersson* m. fl. och nr 119 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Skövde m. fl., hemställts, att riksdagen behagade besluta, att tullsatsen å färska päron, stat. nr 107 D, och färska äpplen, stat. nr 107 E, under tiden 1 september—1 februari finge utgå med trettio (30) öre pr kg.

Slutligen hade i ävenledes likalydande motioner, nr 101 i första kammaren av herr *Johan Johansson* m. fl. och nr 67 i andra kammaren av herr *Svensson* i Grönvik m. fl., hemställts, att riksdagen måtte besluta, att tullsatsen å färska päron, stat. nr 107 D, och färska äpplen, stat. nr 107 E, under tiden 1 september 1923—1 januari 1924 skulle utgå med 30 öre per kilogram.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet under åberopande av vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:11 av herr *Boberg*, I:54 av herr *Elof Andersson* m. fl. och II:119 av herr *Magnusson* i Skövde m. fl., I:101 av herr *Johan Johansson* m. fl. och II:67 av herr *Svensson* i Grönvik m. fl., om förhöjning av tullen å färska päron och äpplen, besluta, att under rubriken 107 a i gällande tulltaxa skulle införas följande anmärkning:

Anm. För päron och äpplen, hänförliga till rubriken 107 a, tillkommer under tiden 1 september—31 december 1923 en tilläggstull av 20 öre per kilogram.

*Ang. lektorn
A. O. Gallanders tjänste-
årsberäkning.
(Forts.)*

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Enligt en vid betänkandet fogad reservation hade herrar *Röing, Wigforss, Björnsson, Bång* i Katrineholm, *Johansson* i Kullersta, *Sköld, Alexis Björkman, Johan Bergman* och *Lövgren* i Nyborg ansett, att utskottets betänkande bort hava den lydelse, reservationen utvisade, och avslutas med en hemställan, att motionerna I:11 av herr *Boberg*, I:54 av herr *Elof Andersson* m. fl. och II:119 av herr *Magnusson* i Skövde m. fl., I:101 av herr *Johan Johansson* m. fl. och II:67 av herr *Svensson* i Grönvik m. fl., om förhöjning av tullen å färska päron och äpplen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Bergman, Johan: I denna fråga har det inträffat, att det parti jag har äran tillhöra har delat sig, så att en del i år anslutit sig till yrkandet om förhöjd tull på dessa konsumtionsartiklar. Detta kan kanske ur en synpunkt vara ägnat att väcka tillfredsställelse, nämligen så till vida, att det visar, att vi tillhöra ett parti, som lägger så litet band som möjligt på den enskilde riksdagsmannens handlingsfrihet, vilket ju i och för sig är någonting glädjande.

Men vad saken beträffar har jag jämte en annan ledamot av partiet, som icke sitter i denna kammare, ej kunnat följa de övriga i föreliggande fråga, och då jag alltså råkar vara den ende reservanten i detta parti, vilken för närvarande befinner sig i denna kammare, anser jag mig skyldig att deklarerera min ståndpunkt. Det synes mig vara en inkonsekvens när man i detta fall gått med på en förhöjd tull på en viktig och nyttig konsumtionsartikel. Samma skäl, som från vårt håll anförts mot tullar på livsmedel i andra utlåtanden, kunna anföras även i detta fall. Jag anser det för min del vara ett samhällsintresse att staten icke lägger hinder i vägen för att ett så sunt närings- och njutningsmedel, som frukt är, finnes tillgängligt i vårt land till så billigt pris som möjligt. Men ökar man tullen på frukt, måste ju en sådan åtgärd ovillkorligen leda till dess fördyrande. I all synnerhet måste det gå ut över den norra hälften av landet, där klimatiska förhållanden hindra egen fruktodling. Hela denna sak är för övrigt i viss mån en klimatfråga. Vi kunna icke ändra klimatet här i Sverige, och vi kunna icke ändra vårt geografiska läge. Men det är vårt geografiska läge och vårt klimat, som framkallar det förhållandet, att det kommer hit utländsk frukt på en tid, då vi ännu icke äro färdiga med den svenska. Detta förhållande kan icke upphävas av någon som helst tull. Ifall man behagar se på siffrorna rörande införseln under sistförflutna år, finner man, att den största importsiffran för päron och äpplen under 1922 faller på augusti månad med närmare 900,000 kg. Därefter kommer september månad med redan avsevärd sänkning, ehuru i alla fall med en rätt stor siffra. De andra månaderna äro importen ju högst betydligt mindre. Det är alldeles tydligt, att den höga importsiffran för augusti beror därpå, att det i augusti ännu icke i handeln finns något större förråd på svensk frukt tillgänglig, åtminstone i större delen av vårt land. Det behov av frukt, som då föreligger, fylles därför icke oväsentligt genom tillförsel utifrån. Sätter man nu tull på den utländska frukten, så fördyrar man

tillförseln därav utan att man dock hjälper de svenska fruktodlarna för den tiden, och vad de senare månaderna beträffar, spelar, att döma av importsiffrorna, saken icke så synnerligen stor roll. Utlandsimporten är för övrigt i det hela ingalunda abnormt stor. Vad man uppnår med en sådan tull är väsentligen, att konsumenterna få betala mera för äpplen och päron, och det är väl dock konsumentintresset, som i detta fall är flertalets intresse och som staten i främsta rummet måste taga hänsyn till.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Jag skall, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till reservationen.

Herr **Rune**: Herr talman, mina herrar! Om det vore så, som den siste ärade talaren här framställde saken, att det gäller att fördyra en nyttig konsumtionsartikel, hade nog inte jag varit med om att föreslå en höjning av denna tull, ty jag har verkligen den uppfattningen, att man icke bör fördyra priserna på nödvändiga livsförnödenheter.

Men jag ser icke frågan som den föregående talaren. Han yttrade bl. a., att i fjol den huvudsakliga importen av utländska äpplen och päron ägde rum i augusti och september. Jag vill emellertid erinra herrarna om, att man just i augusti och september här i landet har en mycket riklig tillgång på frukt, som är av utmärkt kvalitet, men som är föga hållbar. Vi hava dessa sommarastrakaner, fina päron och annan höstfrukt, som är synnerligen delikat och god på alla sätt, men som i så hög grad saknar hållbarhet, att den måste konsumeras mycket snart. Samtidigt med att vi hava överflöd på dylik frukt, som vi icke kunna lagra, importerar sådan från utlandet i mycket stora kvantiteter. Jag tror, att tillgången på den inhemska frukten är så stor, att man icke, även om man i någon mån lägger hinder i vägen för importen, behöver befara, att det blir någon väsentligare höjning på prisen. Ty, mina herrar, om det finns god tillgång på en vara, tror jag icke, att man behöver vara rädd, att prisen ryka upp i höjden, och faktum är, att det just under augusti och september är mycket gott om frukt här. Frampå vintern är förhållandet ett annat. Man har ännu icke lärt sig här i landet att odla de finare äppelsorter, som äro mera hållbara och som sedan komma till heders på vintern, medan man däremot har gott om höstfrukt. Jag vill därför för min del uttala, att det skulle vara mycket nyttigt, om man stimulerade fruktodlarna till att försöka driva fram den svenska fruktodlingen och att vi på det sättet skulle komma därhän, att vi varken behövde import eller tull. Det är min uppfattning, att det borde kunna ordnas så, och vi måste väl ändå vara på den vägen, när man hör, att den store trädgårdsodlaren Abelin talar om, att det här på senare tid har planterats så mycket fruktträd, att när de blivit färdiga, kommer det att bliva ett mycket stort överflöd på god frukt här. Det är min mening, att vi på detta sätt borde söka avvärja den import av utländsk frukt, som vi absolut icke behöva här under höstmånaderna. Våra fruktodlare skulle under tiden få tillfälle att lära sig både att bättre förpacka och sortera frukten. Om litet var ute i bygderna, framför allt småbrukarna och, varför icke hela den stora

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

massan av lantmän, lärde sig detta och verkligen skulle kunna intresseras för fruktodling och finna, att det icke är någon dyrbar produktion och att det går ganska lätt att med litet arbete få fram resultat, skulle vi om några år icke behöva vare sig tull eller fruktimport.

Nu vill jag också påpeka, att den utländska frukten, särskilt den, som kommer mycket sent på hösten och på våren, är så dyr, att man icke kan säga, att den är ett viktigt näringsmedel för folkets breda lager. Om man i januari eller februari köper utländsk frukt och betalar exempelvis ända upp till 3 kronor per kilogram, frågar jag er, mina herrar: kan man säga, att det är en sådan konsumtionsartikel, att man måste se till, att den icke fördyras för de mindre bemedlade folk-lagren?

För min del ser jag saken så, att denna jämförelsevis dyra utländska frukt tål en ökning av 20 öre per kilogram. Man får därigenom in tullmedel i statskassan, och jag får säga, att den här föreslagna tullen är en finanstull, som står på gränsen till lyx tull. Vi hava här i Sverige gott om billiga äpplen, och det är fullkomligt överflödigt, att vi skola köpa dyrbara utländska äpplen, som icke smaka bättre, men äro vackrare att se på. Jag kan icke neka mig nöjet att här anföra ett yttrande, som fälldes av en av mina riksdagskamrater, när vi enskilt diskuterade den här saken. Han förklarade nämligen, att det var märkvärdigt, att jag icke ville vara med om, att man skulle få införa sådana där fina och vackra utländska frukter, och han tillade, att han icke kunde taga fram svensk frukt på middagsbordet, ehuru den kanske är lika god som den utländska, emedan den icke tar sig någonting ut på bordet. Jag sade, att han kunde ju sätta mycket vackra blommor och andra vackra dekorationer på och omkring bordet, men att jag tyckte, att beträffande det, som man skulle äta, det viktigaste väl vore, att det skulle smaka gott.

Jag tror således, att man har all anledning att i dessa fall göra ett avsteg från den frihandelsståndpunkt, som man intar och alltid håller på.

Jag vill här framhålla, att reservanterna säga: »Utskottet har ytterligare velat påpeka, att i vissa trakter av landet överproduktion av päron och äpplen förekommer samt att möjligheten att från sådana trakter överflytta överskottet i främsta rummet är en fraktkostnadsfråga.» Det är nog sant. Kristianstads län t. ex., där det huvudsakligen odlas frukt för försäljning, ligger i närheten av Östersjökusten, och därifrån borde man bäst kunna frakta frukt upp till Norrland, och det borde kunna gå lika väl från Kristianstads län, som från Tyskland och länderna vid Östersjökusten, såsom Polen, Lettland o. s. v.

Vidare säga reservanterna: »Slutligen har det synts utskottet olämpligt, att i dessa tider, då de flesta måste till det yttersta söka inskränka sina utgifter, införa en tullförhöjning å ett så allmänt brukat gott närings- och sunt njutningsmedel som frukt.» Jag har förut erinrat om, att då priset på den utländska frukten är så högt, som det i allmänhet är, kan man icke säga, att den är ett näringsmedel, som

är tillgängligt för de mindre bemedlade, och jag vill påstå, att den svenska frukten i kvalitet är överlägsen den utländska, men denna är mycket vacker att se på och mycket väl förpackad. Denna senare betingar därför ett högt pris, men jag tror icke, att vårt folk i stort sett har råd att betala ett mycket högt pris endast för varans utseende och förpackning. Jag vill till slut framhålla, att det är viktigt för folknärningen, att man ser till, att vi få annan valuta för våra pengar i näringsavseende än god förpackning och vackert utseende.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wigforss**: Herr talman, mina herrar! Det är icke min mening att förlänga en debatt, som icke behöver bli mycket lång, eftersom saken är relativt oviktig, men just därför har den sitt särskilda intresse. Därför att diskussionen om en tull på frukt icke kan uppröra någon människa, är den, om jag så får säga, ett skådespel, där man, utan att känslorna komma i rörelse, kan betrakta argumenten från olika sidor. Och förslaget om denna tredubbling av tullen är intressant från många synpunkter, såsom var och en, som har läst utskottets betänkande, förstår, och som herr Rune har gjort sitt till för att ytterligare understryka.

Det är nämligen så, att den här frukten, äpplen och päron, skall i så hög grad skilja sig från andra varor, att fastän den svenska frukten är i smak överlägsen och i utseende jämnställd med den utländska och fastän den är ofantligt mycket billigare än den utländska, kan den icke konkurrera med den utländska. Det är en ganska egendomlig vara, får man erkänna, och det är det som gör, att jag tycker, att man kan taga denna sak med mycket stort lugn. Att dessa svenska och utländska frukter icke äro samma slags vara och icke torde konkurrera med varandra förefaller dock tydligt. Det är nog så, att folk, som köper den utländska, dyra frukten, som icke smakar så bra, åtminstone icke bättre, köper den för utseendets skull och kommer att köpa den, även om man skulle höja priset med 30, 40, 50 öre per kg. Man kommer i alla fall att köpa den och icke den svenska frukten, och jag tror därför, att priset på denna senare icke kommer att avsevärt stiga även om den utländska varan beläggas med högre tull.

Men det är egendomligt — och det är den andra punkten, som är egendomlig i utskottets utlåtande — att även de, som vilja hava tull, tro icke, att den kommer att höja priset på den svenska frukten. Det är då egendomligt, att denna tull skall vara så eftersträfvansvärd. Den enda förklaring utskottet här ger är, att folk ej skola köpa den utländska frukten, om den blir för dyr, utan i stället skall man köpa den svenska frukten till samma pris, vartill man kan få den nu. Ja, det vore mycket bra, om man finge folk att köpa svensk frukt till samma pris som nu. Det är bara en liten hake härvidlag, och den talar utskottet om i början av sitt utlåtande. Det säger, att redan nu lönar det sig icke att odla svensk frukt och att sälja sådan. Då förlorar man på

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Om förhöjda
tullsatser för
Yärska päron
och äpplen.
(Forts.)

varje kilogram. Det är tydligen meningen, att som det heter mängden skall göra det. Om man förlorar litet på några få kilogram, skall man förtjäna så mycket mer genom att sälja flera kilogram! Det är den andra punkten, där denna frukt skiljer sig från alla andra varor.

Så kommer den tredje punkten, där jag egentligen skulle kunna instämma med utskottet, och det är, att i den mån denna tull kommer att bli verksam, kommer den nog att verka i stort sett som en finanstill på den utländska frukten. Men det ligger nog litet bakom utskottets betänkande, nämligen en känsla av, att även den utländska frukten och den svenska frukten kunna komma att konkurrera med varandra om också icke i så stor utsträckning, så dock i vissa fall. Det kan då icke förnekas, att en höjning av priset på den utländska varan kommer att åtminstone i någon liten mån verka förhöjning även på priset å den svenska frukten. Jag tycker emellertid icke för min del, att det är mycket skäl att göra en sådan prisförhöjning, som icke gagnar odlarna mycket, om den också icke skadar konsumenterna så särdeles mycket. Jag tycker, att man bör unna dem att kunna få köpa både den svenska frukten och den vackra utländska frukten då och då till ett relativt billigt pris.

Det är inte stora kvantiteter det här gäller. Det står visst i utskottsbetänkandet, att det är mycket stora kvantiteter utländska äpplen och päron, som importeras, men om kammarens ledamöter se på den statistik, som återgives sist i utskottsbetänkandet, skola ni finna, att under de sista fyra månaderna 1922 har det importerats ungefär 600,000 kg. i genomsnitt varje månad. Om man räknar mycket högt, nämligen 10 äpplen på varje kilogram, så betyder det 6 miljoner äpplen, och om man beräknar, att varje svensk äter äpplen, skulle det bli ett utländskt äpple per individ i månaden. Jag tycker, att han skulle kunna få det äpplet, utan att man skulle behöva öka priset med ett par öre.

När vi avvisat förslaget om att göra spannmålstullarna effektiva liksom även förslaget om höjda tullar på animaliska livsmedel, så förstår jag icke, varför någon medlem av denna kammare, som varit med om att slå ihjäl alla dessa tullar, nu skall bli hjärtnupen i sista ögonblicket och anse, att just fruktodlarna böra få högre tull. Så ligger saken till. Jag hemställer därför, att kammaren konsekvent fortsätter att anse, att även i denna punkt böra konsumenternas intressen gå före odlarnas.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Pers**: Herr talman! Jag är principiellt frihandlare, och jag är det vanligen också i praktiken, men den här gången har jag ställt mig på tullvännernas sida, och jag har begärt ordet endast för att säga, att det har skett med berätt mod, och motiveringen till det behöver endast vara ganska kort. Det är den, att fruktodlingen har tagit en mycket stor utsträckning bland småbrukarna i vårt land, inte bara i Skåne utan även i Mälardalen och långt norr därom. Det har gått lättare att odla frukt än att organisera sig för försäljning, och därför har jag ansett,

att man skulle handlicapa den utländska frukten på försök — det gäller bara ett år — och därigenom lämna odlarna rådrum att fullkomna sin försäljningsorganisation och sålunda inhändiga den inkomst, som härleder sig från denna fruktförsäljning.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Detta är egentligen hela min motivering, och jag anser, att man kan anse sig försvarad att här göra ett undantag, emedan, som sagt, fruktodlarna skulle få ett rådrum att organisera sig, ty det är dock så, att när dessa höstmånader komma, september, oktober och november, och i synnerhet september, inströmmar den utländska frukten och tager sig fram på järnvägar och utbjudes vid järnvägsstationer i kiosker och överallt, under det att våra svenska odlare icke ha kommit sig för med det. Jag är dock säker om, att de så småningom skola kunna göra det. Det är naturligt, att holländare och tyskar, i synnerhet holländerna som hållit på med dylika fruktaffärer i hundratals år och ha erfarenhet bakom sig, ha lättare att fullända sin försäljningsorganisation, än vad våra frukthandlare ha.

Detta är, som sagt, hela motiveringen till, att jag har ställt mig på den sida, som här förordar en tullförhöjning.

Herr Heyman: Herr förste vice talman! Herr Wigforss försökte bortbagatellisera hela den stora fruktimporten genom en enkel hänvisning till den i betänkandet intagna statistiken. Han sade, att här rör det sig endast om ett enda äpple per varje invånare. Jag undrar, om icke herr Wigforss vid sina beräkningar glömt bort ett äpple. Jag menar icke riksäpplet, betraktat såsom symbol för någon mera gudomlig visdom, utan jag menar det äpple, som överallt i Sveriges land även sättes i munnen på den kärkomna julgrisen. I annat fall kan jag verkligen icke förklara det synnerligen blygsamma resultat, till vilket herr Wigforss kommit. Det återstår nämligen faktum som är, att under fjolåret importerades icke mindre än 6,530,168 kg. frukt, och detta gör efter mina beräkningar, om jag frånser den fruktodlande befolkningen, vilken väl icke åter importerad frukt, c:a 50 äpplen per person.

När det nu emellertid gäller att söka klarlägga orsaken till den stora fruktimporten, tror jag för min del, att man kommer denna fråga närmast in på livet, om man tar företeelserna inom mellanhandeln i betraktande. Det förekommer nämligen, så vitt jag kan finna, inom frukthandeln precis samma företeelse som inom all annan handel, där svenska varor äro i konkurrens med utländska. Återförsäljarna inköpa hellre den utländska än den svenska varan.

Detta beror icke på, att återförsäljaren i och för sig har någon fördom mot den svenska varan, utan det beror helt enkelt därpå, att han i nio fall av tio förtjänar mera på den utländska än på den svenska varan. Orsaken till detta sammanhänger åter med, att allmänheten icke så lätt kan kontrollera konkurrenspriset på en utländsk vara, vars ursprungs-beteckning ofta är mer eller mindre främmande som å mera kända inhemska märken, vilkas konkurrenspris snart nog bliva allmänt bekanta. När sålunda återförsäljaren kan förtjäna låt oss säga 50 öre per kg.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*

(Forts.)

svensk frukt, så kan han med framhållande av varans överlägsenhet förtjäna dubbla summan på ett kg. till utseendet vacker utländsk.

Så ligger nog i verkligheten konkurrenssvårigheten för den svenska frukten, och den torde icke kunna avhjälpas även med den mest fulländade försäljningsorganisation, varom så mycket talas i reservationen.

För övrigt vill jag gent emot reservanterna på denna punkt säga, att försäljningsorganisationen av den inhemska frukten över huvud taget är så bra som den under nuvarande förhållanden kan vara. Fruktodlarföreningarna landet runt syssla nämligen allaredan speciellt mycket med försäljningsorganisation. Organisation kostar emellertid, som vi veta, pengar, vilka naturligtvis utebli, i den mån man icke kan sälja frukten eller när man för denna icke erhåller skäligt pris. När det ögonblick föreligger, att odlarna anse, att det bär sig med en förnämligare försäljningsorganisation, skola de säkerligen icke ställa sig tvekan inför det spörsmålet.

Någon jämförelse, varom även talas i reservationen, med de världsomfattande försäljningsorganisationer, som förekomma i de sydliga länder, där frukten växer på träden som ogräset i den svenska jorden, kan det här hemma icke bli fråga om, men å andra sidan är det just mot dessa stora världsomfattande organisationer, som den inhemska odlaren kräver verksamt skydd.

Orsaken till den stora fruktimporten är, som sagt, nog icke att söka i någon bristande försäljningsorganisation utan snarare då i förutnämnda företeelser inom mellanhandeln.

Hur var det mina herrar, exempelvis förra året inom cigarrhandelsbranschen? Ingen kan väl ändock påstå, att icke handeln med cigarrer är tillräckligt organiserad här i landet, men likafullt kunde man knappast i stockholmsbutiker få fram en enda inhemska cigarr. Och varför? Jo, därför att återförsäljaren på utländska cigarrer förtjänade 25 à 30 % medan han på jämgoda svenska förtjänade endast 13 % eller cirka hälften så mycket. — Och hur botade man nu detta utan att fördyra priset på inhemska cigarrer? Jo, man höjde tullen för cigarrer, d. v. s. man kallade tullförhöjningen i detta säregna fall för den »socialdemokratiska finessens» skull för stycketullskatt.

Nu skall jag gärna och villigt medgiva, att denna fråga ligger något annorlunda, än vad den gjorde för det monopolistiska industriföretaget, men jag skulle i allt fall mycket misstaga mig, om icke en förhöjd fruktull, samtidigt som den givetvis kommer att öka avsättningsmöjligheterna för den inhemska frukten och sålunda även stimulera återförsäljningspriset för odlaren, för vad den konsumerande allmänheten vidkommer, kommer att resultera uti ett ganska oförändrat pris.

Det finnes visserligen icke inom frukthandeln någon monopolistisk sammanslutning, i varje fall icke någon, som har till uppgift att maximera utförsäljningspriset, men just därför förekommer det även inom branschen en mellanhandsmarginal så stor, att den är mångdubbelt större än den nu gällande tullsatsen.

Tullförhöjningsåtgärden kommer därför utan tvivel att medföra, att denna mellanhandsmarginal kommer att pressas ihop i samma ögonblick, som åtgärden skulle visa benägenhet att även höja priset för konsumenterna.

Allting har ändå sin gräns här i världen. Det är, herr Bergman, icke med frukt som med brännvin, den låter sig *icke* överbetalas.

Under alla förhållanden har jag emellertid icke hört någon, vare sig inom eller utom riksdagen, som velat bestrida, att icke prima svensk frukt är lika god som prima utländsk. Det har t. o. m. av herr Rune gjorts gällande, att den svenska frukten är bättre än den utländska, men under sådana förhållanden, mina herrar, måste ju hela importen, möjligen med undantag för frukthandlarna, betraktas som ren lyximport, vilken man tidigare icke på något håll tvekat belägga med särskild tull.

Jag förstår emellertid mycket väl, att det, detta till trots, finnes rikt folk, som för syns skull vid festmåltider vill bjuda sina gäster på utländsk frukt; världen är ju till för att bedragas. Men vad jag där- emot inte kan förstå det är, att det finnes annat folk, som känner sig upprört över, att rikt folk till äventyrs till statskassan får betala denna lyx eller nyck med en eller annan krona.

Till sist vill jag i denna fråga erinra om, att riksdagen årligen genom hushållningssällskapen eller eljest anslår rätt så stora summor för fruktodlingens uppmuntrande. Detta sker naturligtvis icke för nöjes skull, utan därför att man funnit det lämpligt, att fruktodlingen kommer att ingå som ett led i riksdagens strävande att göra jordbruksnäringen så allsidigt bärande som möjligt. Under sådana förhållanden tycker jag, att det är rent av paradoxalt handlat av riksdagen, om den nu icke vill vara med om en åtgärd, ägnad att göra själva resultatet av odlingen fruktbarande.

På grund av det nu anförda hemställer jag, herr förste vice talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Då jag skrivit under den motion, som har bifallits av bevillningsutskottets majoritet, skall jag tillåta mig yttra några ord.

Intresset för fruktodlingen har ju de senaste åren blivit stort, tack vare den medverkan, som lämnats av staten och hushållningssällskapen. Det utgår t. ex. varje år ett anslag av 21,600 kronor för att utbilda trädgårdsskötare, och det utbildas årligen 80 stycken trädgårdsskötare, som skola vara fruktodlarföreningar behjälpliga och giva dem råd. Det har också under senare åren planterats ett stort antal fruktträd. Det har sålunda kommit in rapporter till lantbruksstyrelsen från 21 plantskolor, och enligt nämnda rapporter hava från dessa under år 1922 utlämnats 476,000 äpple- och päronträd. Då det är åtskilliga rapporter, som ännu icke inkommit, anses med säkerhet, att under förra året planterades minst 700,000 fruktträd här i landet. Detta är enbart glädjande, men om det går så, som det gått under sista året, att man icke kan tillvarataga frukten, därför att priset på frukten på en del platser

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

varit så dåligt, att det icke lönat sig att tillvarataga densamma, kan det befaras, att detta intresse skall slappas. Det har under senare år bildats fruktodlarföreningar, och vi hava här i landet minst 450 fruktodlarföreningar med c:a 25,000 medlemmar. Dessutom finnes här i stockholmstrakten koloniträdgårdsföreningar, som ha c:a 7,000 medlemmar. Medlemmarna i dessa föreningar hava i allmänhet icke några stora trädgårdar, utan det är alla dessa små uti bygderna, som anslutit sig till fruktodlarföreningarna.

Om vi se på den bilaga, som är bifogad utskottets betänkande, finner man, att det är till största delen länder med deprecierad valuta, som har haft den största exporten hit. Om vi tänka till exempel på Tyskland och Italien, vilkas valutor väl få anses vara rätt så deprecierade, så är det över 1,500,000 kg. av hela importen under de sista 4 månaderna, som kommit just från dessa två länder, och enbart från Tyskland kom det under dessa månader nära 1,000,000 kg. Reservanterna säga i sitt betänkande: »Slutligen har det syntts utskottet olämpligt, att i dessa tider, då de flesta måste till det yttersta söka inskränka sina utgifter, införa en tullförhöjning å ett så allmänt brukat gott närings- och sunt njutningsmedel», men på ett annat ställe säga samma reservanter, att priset å utländsk frukt icke torde verkat i allmänhet nedpressande å priset på svensk frukt. Och när man hörde herr Wigforss' anförande, så ansåg han, att det var en hel del här i landet, som önskade köpa utländsk frukt, oberoende av vad priset var.

Då det påståendet alltid kommit igen, när det varit fråga om tullsatser, att varan fördyras, vill jag peka på, att det icke bara är producenterna, som fördyra varan. Jag vet, att i fjol såldes från en stor trädgård till en detaljhandlare i Stockholms ett parti frukt, som betingade ett pris av 25 öre per kg., men ett par timmar efteråt begärde samsamma detaljhandlare 1 kr. 50 öre per kg. för samma frukt. Detta är icke en fråga, som endast berör de stora trädgårdarna. Om vi under våren, när fruktträden stå i blom, resa ut till södra och mellersta Sverige, så finna vi trädgårdar, icke bara runt de stora gårdarna, utan även i städer, stations- och industrisamhällen, och omkring de små stugorna ute på landsbygden, se vi blommande trädgårdar. Det är på dessa många små trädgårdar nedlagt mycket arbete. När här förut i samband med 8-timmarsdagen talades om kvinnorna, så tänkte jag på de små trädgårdarna. Där är det oftast kvinnan, som antingen ensam eller med någon hjälp får sköta om dessa trädgårdar, och det är hon, som kanske också får den lilla slant, som kan bliva på försäljningen av dessa trädgårdsprodukter, och jag unnar henne så gärna att få litet mera per kg., med tanke på att det är en hel del arbete och möda förenat med att hålla trädgårdarna i skick.

Herr Wigforss har sagt, att detta är en oviktig fråga, men jag tror ändå, att det är en rätt viktig fråga för alla dessa, som runt omkring i vår svenska bygd ha en trädgård, och det är just till stor del därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre **Fleming**: Herr talman, mina herrar! Jag hade egentligen icke tänkt att uppträda i denna fråga, men jag kan icke neka mig att säga ett par ord i allt fall. Det var egentligen med anledning av ett yttrande av den ärade representanten på göteborgsbänken, som jag begärde ordet.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Jag får säga, att för min del har det varit verkligen en sann glädje, att det inom bevillningsutskottet för en enda så liten tullfråga funnits förståelse, ty eljest har det varit så under alla dessa år, att varje tullförslag är som ett rött skynke, som bevillningsutskottet med det samma slår ifrån sig. Det finnes ingen möjlighet att tänka på det, vare sig det gäller lantbruket eller fruktodlingen eller industrien eller vad det än är. Men här hava vi dock fått litet förståelse för, att det finnes någon sak i landet, som kan vara värd ett tullskydd.

Nu sade emellertid den ärade representant på göteborgsbänken, som jag åsyftade, att priset på den svenska frukten inte kommer att stiga och vad skola vi då med tullen till? Ja, det är precis vad jag predikat varje gång jag talat om tull. Tullen är icke något, som reglerar priset, utan genom tullen kan jag endast komma därhän, att jag möjligen stoppar en del av den utländska importen. Det är det, jag naturligtvis avser med tullarna, på samma gång jag naturligtvis får in pengar i statskassan för den del, som kommer in. Men sedan får den inhemska marknaden själv reglera priset. Jag är tacksam, att lektor Wigforss, om jag icke hörde fel, erkände, att jag har rätt i detta fall. Jag tyckte, att det var så, om jag icke missuppfattade hans anförande. Det är icke fråga om, att genom en tull priserna skulle stiga, utan priserna skola regleras genom den inhemska marknaden, om man icke får en utländsk import, som förhindrar försäljning av den inhemska frukten. Det är det, som är tullens syfte, något som enligt mitt förmenande aldrig är vederlagt.

Man frågar, vad tullen skall tjäna till, om icke lantbrukarna få mera betalt? Ja, det är ju icke begärt, att de skola få mera betalt, utan det är, som jag predikat så ofta, bara fråga om, att de genom denna tullförhöjning skulle kunna få sälja den frukt, som de ha, men som de icke annars få sälja. Sker det, har man vunnit målet. Det är denna grundprincip, som gäller i fråga om skyddstullar, och denna tull får kallas så, även om den är i betänkandet delvis betecknad som en finanstull. I stort sett är det dock här fråga om en skyddstull.

Man menar, att man skall få avsättning för den inhemska varan genom tullen, om den kallas skyddstull, men prisreglerandet kommer aldrig att ske genom en tull, och jag försäkrar herrarna, att jag släpper aldrig den åsikten, och ni skola få se, att jag får rätt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Rosén**: Herr talman! Då jag genomläste motionerna, och de äro ju ganska många, angående höjning av tullen på frukt, så fann jag, att det i samtliga motioner klagades över de höga järnvägsfrakterna, som försvarade eller rent av omöjliggjorde transport på järnväg av

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*

(Forts.)

frukt. Utskottet däremot säger inte ett ord om järnvägsfraktens inverkan på frukten. Det förefaller, som om det varit riktigare, att motionärerna hade föreslagit åtgärder för att få ner järnvägsfrakten på frukt, då det är frakterna som försvåra avsättningen. I höstas gick ju någon förening — jag tror, att det var pomologiska föreningen — in till regeringen och begärde, att frakten skulle nedsättas tillfälligtvis, för att frukten skulle kunna skickas långväga, men det blev avslag på den framställningen.

Det förefaller mig vara ett rätt besynnerligt sätt, att man höjer frukttullen, om avsikten icke är, att odlarna skola få mer betalt för frukten. Utskottet säger självt, att meningen icke är, att man skall väsentligen fördyra frukten, och utskottet ställer i utsikt, att tullen delvis skall verka som en finanstull. Detta var väl dock icke motionärernas avsikt.

Baron Fleming förklarade, att odlarne icke skola förtjäna mera, men om jag kan läsa motionerna rätt, så står det i en av dessa, att de icke få så pass betalt för frukten, att inkomsten täcker utgiften för arbetet för dess frambringande i marknaden, och då förefaller det mig, som om avsikten tydligen varit att åstadkomma ökad inkomst för odlarna. Om priset på frukten höjes, lär det bli så, att konsumtionen minskas, vilket jag anser vara till skada.

Herr Pers ville, att riksdagen skulle höja tullen tillfälligt, medan fruktodlarna organiserade sig. Det skulle bara bliva en provisorisk tullförhöjning. Det var det enda skäl, han anförde, om jag fattade honom rätt. Herr Heyman sade, att någon organisation behövdes icke, ty odlarna äro tillräckligt organiserade förut. Efter den upplysningen föreställer jag mig, att herr Pers går med mig och röstar mot tullförhöjningen, som jag för min del anser fullkomligt onödig.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Björkman**: Herr talman! I likhet med den föregående talaren har jag trott, att motionärernas syfte var att skaffa fruktodlarna förmånligare förhållanden genom att bereda dem högre pris på sin frukt. Något yrkande om, att tullarna borde höjas med 20 öre per kilogram ur finanstullsynpunkt, har jag icke kunnat finna i motionerna. Av dessa framgår däremot, att tullens ändamål skulle vara att höja priset på odlarnas äpplen. Det är emellertid nog så, som den ärade vice ordföranden i bevillningsutskottet sade, att denna tull absolut icke kommer att spela någon roll i fråga om priset på den svenska frukten. Dennas pris bestämmes nämligen uteslutande av vår fruktskörd. Om vi få en fruktskörd såsom förra årets med riklig tillgång på frukt, blir priset givetvis lågt, icke bara lägre än priset på den importerade frukten utan betydligt lägre. Ur prissynpunkt har det under förra året icke funnits någon som helst möjlighet att konkurrera med den svenska frukten på grund av vår oerhört rika fruktskörd. Men herrarna minnas nog säkert, hur det var tidigare år, då det rådde brist på svensk frukt. Fruktsköörden i stora delar av landet var fullständig misslyckad — icke bara

i fråga om vinter- utan även höstfrukten. Vissa fruktsorter, som höra till höstens läckraste, saknades fullkomligt i marknaden. Jag upprepar det ännu en gång, att odlarna få säkerligen, ifall tullen höjes, icke ett öres bättre förtjänst på sin frukt. Om det blir en riklig skörd nästa höst, blir priset lågt. Blir det däremot en dålig skörd, blir det ett högre pris. Få vi två goda fruktår efter varandra, få fruktodlarna icke den allra ringaste nytta av dessa 20 öre. Det skulle alltså vara en ren finanstull, och jag vill ännu en gång framhålla, att jag från förslagsställarna icke hört några yrkanden på tullförhöjningen ur finanstillsynpunkt.

Orsaken till de låga fruktpriserna ett år som förra året är nog också beroende på den dåliga behandling, som en hel del fruktodlare ge sin frukt. Om någon av herrarna förra hösten hade haft tillfälle att gå upp på Hötorget och titta på den frukt, som där utbjöds från olika stånd, så skulle herrarna hava funnit, att det fanns ett litet stånd, omkring vilket kunderna skockade sig. Man fick där stå i kö för att kunna få någon frukt. Det var Pomologiska föreningens stånd, och frukten där såg något annorlunda ut än den frukt, som fanns i de flesta andra stånd, och som därför måste säljas till underpris. Det är nog sant, att genom fruktodlarföreningarna på sista tiden erhållits insikt om att bättre tillvarataga frukten. I min ungdom skakade man även i de större trädgårdarna ned frukten och lade den sedan t. o. m. i silltunnor. Dessa skickades därefter till Norrland, och norrlänningarna fingo äta denna dåligt behandlade frukt. Nu plockar man däremot i regel ned den frukt, som icke faller ned. Även det sätt, på vilket frukten behandlas under frakten till konsumtionsplatsen, är icke heller det allra bästa.

Här anfördes av en av de föregående talarna, att det var huvudsakligen importen från valutasvaga länder, speciellt Tyskland och Italien, som man ville komma åt genom en höjning av tullen med 20 öre. Jag förstår icke hur den ärade talaren räknar. Skulle 20 öre per kilogram inverka något på priset på den frukt, som kommer exempelvis från Tyskland med dess oerhört låga valuta. Ånej. Samme talare kom in på frågan om mellanhandsvinsten och mellanhänderna, som togo, vad odlarna borde hava. Ja, där, mina herrar, är verkligen en sida av saken, som tål att tänka på och där ingrepp borde göras. Jag för min del vill gärna vara med om att draga mitt strå till stacken för att minska denna mellanhandsvinst — icke bara i detta avseende utan även i andra fall. Denna mellanhandsvinst minskas dock i allt sunt förnufts namn icke med en tull av 20 öre per kilogram frukt.

Jag har, herr talman, ett skäl till för att jag ställt mig bland reservanterna. Av den förste talaren i afton antyddes fruktens betydelse som njutningsmedel, och jag vill säga, att frukt är ett njutningsmedel, som icke skadar någon människa, som har en någorlunda normal mage, och den är ett njutningsmedel, med vilket man kan i viss mån motverka bruket av skadliga njutningsmedel. Jag har någon liten erfarenhet om, att om man kan lära en person, som är glad, mycket glad åt alkohol, att äta frukt, minskas alkoholbegäret, och det går till slut bort helt och hållet. Det är på grund av fruktens betydelse som njutningsmedel,

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)

icke minst i sistnämnda avseende, som jag icke vill vara med om någon tullförhöjning.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr **andre vice talmannen**: Jag skall be att få yttra några ord i denna fråga, fastän det känns för mig rätt egendomligt att tala i ett ämne, som det tillkommer bevillningsutskottet att behandla. Jag har nämligen aldrig förtut under hela min riksdagstid yttrat mig i sådana frågor. Jag har dock vissa skäl för detta, bland annat det skälet, att varje gång frukttullen behandlas, så kommer än en och än en annan ledamot av kammaren och säger: här borde du yttra dig, den här saken bör du förstå dig på! Det är visserligen ett misstag, men jag vill ändå säga några ord.

Strax på nyåret fick jag hemma i min bostad på landet besök av en man, som själv är frukthandlare och fruktodlare — icke för egen räkning utan för statens. Jag åsyftar chefen för trädgårdsskolan i Alnarp, direktör Dahl. Han kom till mig för att bedja mig väcka en motion här i riksdagen om förhöjning av tullen på frukt under höstmånaderna. »Nej», sade jag, »det kan jag icke göra. Jag tillhör ett parti, som är frihandelsvänligt, och hur skulle det se ut, om jag komme med en sådan motion!» — »Parti och parti», svarade han, »partipiskan är väl icke så svår, att man icke kan tillåta sig en liten avvikelse, och dessutom har man väl karaktär, så att man kan motionera så, som man finner vara lämpligt.» — »Visserligen, men jag är själv frihandlare och har i alla tider varit frihandlare. Det kan således icke falla mig in att göra det.» — »För all del», menade då direktör Dahl, »man kan nog vara frihandlare, men i dessa tider, då det finns konkurrerande länder med så ytterligt deprimerade valutor, ha vi alldeles särskilda svårigheter att kämpa emot, och då borde det väl vara tillätet, även för en frihandlare, att göra undantag från sina principer.» — »Det kan jag inte reflektera på. Det skälet skulle föra alltför långt från frihandel till protektionism längs hela linjen.» Direktör Dahl anförde nu en rad andra synpunkter, som givetvis hade sitt intresse, särskilt för fruktodlare och fruktförsäljare. Bland dessa extra skäl vill jag anföra särskilt ett. Han frågade mig, om jag icke hade observerat, att på sista tiden, särskilt det senaste året, hade tillkommit en ny omständighet, som vi förut haft långt mindre känning av. Importen, sade han, har tagit helt andra former än förut, och vi svenska fruktodlare bliva handikapade i försäljningen av olika fruktsorter. När vi komma med våra tidiga päron, williamspäronen, »bunkatinerna», som vi kalla dem på landet, hava redan utlänningarna i 14 dagar eller 3 veckor mättat marknadens behov av sådan frukt, och när vi kommo med vår skörd, säger man: nu hava vi ätit williamspäron så länge, att nu vilja vi hava andra sorter. Vi kunna således icke få sälja våra päron. Sedan komma esperens = herrepäron, och när vi få dem färdiga, så är det på samma sätt. Utlänningarna ha kommit oss i förväg och förstört marknaden för oss. Samma förhållande inträffar sedan med moltkepäronen m. fl. På grund

av klimatet ligga vi under i konkurrensen och vi kunna bli systematiskt handikapade. Den saken betyder icke mycket för vinterfrukten, ty den kan lagras och säljas efter jul. För höstfrukten däremot, som måste genast förtäras, ty i annat fall ruttnar den och blir dålig, har det en synnerligen stor betydelse. »Du kan väl icke neka till», sade direktör Dahl, »att vad jag sagt håller streck. Du har väl själv sett det och känt den konkurrensen särskilt svår.» — »Det är sant det där, men jag vill dock icke motionera, jag måste säga ett bestämt nej, jag kan icke övergå från en gammal invand åskådning till en ny.» — »Ja, det beror, käre bror, därpå, att du har inkomster från annat håll. Om du skulle leva endast på inkomsterna av fruktodlingen, så skulle du få känna på annat.» — »Jag torde nu snart komma att leva endast på trädgårdsodling. Sedan farbror Thorsson tagit död på kommittéerna, av vilka jag ibland hade 7 à 8 stycken samtidigt, får jag icke någon inkomst annat än från min trädgård. Jag måste inskränka mig.» — »Stackars karl, jag måste sannerligen beklaga dig, du svälter ihjäl till hälften, det är säkert», invände direktören.

Naturligtvis hade jag även andra invändningar att göra. Jag nämnade, att billiga frakter vore lika behöfliga för frukt som för andra varor. Kunde vi bara få billig transport upp till Norrland, så kunde vi nog få en härlig marknad, och det skulle verka bättre än tull. »Ja, men hur skall det gå till att få billiga frakter», frågade han, »och kan du själv se, hur man skall kunna åstadkomma det.» — »Jag för min del ser ingen annan utväg än den, att statstjänstemännen avstå från dyrtidstilläggen, men det vilja de icke. Tvärtom har riksdag efter riksdag bemödat sig om att höja dyrtidstilläggen öfver vad Kungl. Maj:t föreslagit.» — »Där ser du själv, och jag undrar, om icke de herrar, som bruka diktera bevillningsutskottets beslut, återfinnas just bland dem som profitera av dessa dyrtidstillägg.» — »Ja», medgav jag, »det är bekymmersamma omständigheter det här, och det ligger nog något uti vad du säger, men trots allt vill jag icke väcka någon motion om denna tull och ej heller rösta för en sådan i riksdagen.» — »Men varför?» sade han. — »Jo, just därför att mitt personliga intresse är så starkt i denna sak, så vill jag icke rösta för bifall, alldeles på samma sätt, som, om jag vore statstjänsteman, det skulle vara blankt omöjligt för mig att rösta för dyrtidstillägg åt mig själv.»

Herr **Johansson, Johan**: Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse, som jag har konstaterat, att utskottet har tillstyrkt min motion. Det är kanske väl djärvt att hysa den förhoppningen, att kamraren skall behjarta utskottets hemställan och bifalla den föreslagna tullförhöjningen. Då jag väckte denna motion, så ansåg jag, att den innebar ett synnerligen blygsamt krav från fruktodlarnas sida. Det gäller ju här endast en provisorisk tilläggstull under 4 månader, september, oktober, november, december. Jag ansåg nämligen, att de gångna årets erfarenheter ytterligare bestyrka behovet av en sådan åtgärd. Vad som, särskilt under sistlidna höst, inträffat, har tydligt och klart bevisat,

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*
(Forts.)

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*
(Forts.)

att det råder en verklig oordning, om jag så får uttrycka mig, på den svenska fruktmarknaden. Jag tror icke, att man med fog kan påstå, som reservanterna göra i sin reservation, att vad som gör, att den svenska frukten har så svårt att konkurrera med den utländska är det, att »i ganska stor omfattning utgöras nämligen till salu utbudna svenska päron och äpplen utav mindre utvecklade eller mindervärdig frukt.» Vidare säga reservanterna, att förpackningen av den svenska frukten icke är den bästa, och att det brister åtskilligt såväl i sortering, förpackning som kvalitet. Jag har, för att få fullt exakt klargjort, huru saken ligger till, såväl i det ena som i det andra av dessa hänseenden, vänt mig till en på detta område fullt sakkunnig person, nämligen direktör Gustaf Lind vid Experimentalfältets trädgårdsavdelning. Han uttalade, att å såväl sortering som förpackning och även kvalitet finnas numera inga anmärkningar att göra.

Under förliden höst, då det var så svårt att få avsättning på den svenska frukten, anordnade pomologiska föreningen en hel del fruktuppvisningar i Norrland. Genom dessa 13 fruktuppvisningar försökte föreningen avyttra svensk frukt. Detta misslyckades dock. Stora partier fingo ligga kvar vid försäljningsplatserna och ruttna ned. Och det förelåg helt andra orsaker än just bristfällig sortering och förpackning, som gjorde, att frukten icke kunde försäljas. Jag vill i korthet erinra om, vad tidningspressen i Norrland yttrade rörande dessa fruktuppvisningar och om den svenska fruktens kvalitet. Så säger t. ex. Sollefteåbladet: »En fröjd för ögat var det att se, vilken rikedom av härlig frukt våra syd- och mellansvenska trädgårdar kunna producera. Men så var ju också utställningen speciellt inriktad på att visa Sollefteåborna hur verkligt förnäma svenska äpplen se ut. Vi äro icke just bortskämda i den vägen.» Här talas också i samma notis om, att den svenska frukten såldes till ett pris, som varierade mellan 70 öre till 1 krona 15 öre per kilogram. Man kan draga fram en hel del liknande utlåtanden.

Vad är det, som nu gör, att det är så svårt att konkurrera med den utländska frukten på den inhemska marknaden? Jo, så vitt jag kan förstå, är det valutaförhållandena, de oerhört låga utländska valutorna och de därmed förenade billiga frakterna. Dessa förhållanden göra det nästan omöjligt för svenska fruktproducenter att i detta fall konkurrera. Jag kan för jämförelsens skull nämna, att frakten å frukt från Tyrolen till Stockholm kostar lika mycket som från Mariefred till Stockholm eller 5 öre per kilogram. Då förstå herrarna, att det finns ingen möjlighet för svenska fruktodlare att konkurrera. Det finns icke stora utsikter att från fruktodlarhåll kunna åstadkomma en tillräcklig fraktnedsättning, som herr Rosén nämnde. Jag tror, att det skulle vara ganska svårt. Jag vill vidare för jämförelsens skull nämna, att från Newyork till Stockholm kostar frakten per kilogram frukt 7 öre, medan frakten från Skåne till Stockholm belöper sig till 10 å 12 öre per kilogram. Om vi nu därtill taga de låga valutorna i betraktande, vad blir följden? Jo den, att utländsk frukt fraktas massvis in här i landet.

Frukten därute kostar ju i svenskt mynt nästan ingenting — 1 eller 2 öre per kilogram. Härav kan man draga den slutsatsen, att den utländska frukten kostar importören i Stockholm icke mera än cirka 7 öre per kilogram. Jag har fått dessa upplysningar från mycket initierat håll. De visa, att den svenska fruktodlingen ej har några möjligheter att möta den utländska konkurrensen.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Jag fick också en hel del andra upplysningar från direktör Lind, och jag har gjort mig besvär att även på annat håll taga reda på, huru förhållandena på fruktmarknaden verkligen gestalta sig. Direktör Lind upplyste om, att när ett stort fruktparti kommer in till tullen, så bryr sig importören i en hel del fall icke om att förtulla detta parti. Om förtullningen sker eller icke, det beror på, hur det står till på den svenska fruktmarknaden. Anser importören, att han icke kan få avsättning för frukten, bryr han sig icke om att förtulla eller anmäla varan till förtullning. Då frukten sedan kommer i ett visst förruttningsstillstånd, återstår för tullverket ingenting annat än att sätta sig i förbindelse med sundhetspolisen och stadsveterinären, vilka på grund av den skedda förruttnelsen helt enkelt förklara, att partiet är odugligt för människoföda. Då får tullverket på statens bekostnad slå fotogen på partiet, och dessutom bestrida kostnaderna för att göra partiet oskadligt, d. v. s. vältra det i sjön. Något annat än missförhållanden kan väl sådant ej kallas? Om denna import av utländsk frukt, som ägde rum förlidet år, kan man absolut påstå, utan att här behöva kompromettera någon, att den var en fullkomlig okynnesimport och icke något annat — åtminstone importen under höstmånaderna.

Nu förstår jag mycket väl, att herrar reservanter vilja hava billig frukt — man vill nu hava allting billigt — icke bara under ett år, två år, utan flera år och, jag tänker mig, allt framgent. Vad bli konsekvenserna av en sådan politik och sådana principer? Jo, det blir nödläge för fruktodlarna.

Det bör i detta sammanhang erinras om, att staten och hushållnings-sällskapen genom sina trädgårdskonsulenter och på annat sätt göra allt möjligt för att intressera svenska folket för fruktodling. Jag tror särskilt, att de små lägenhetsinnehavarna, innehavarna av de små egna hemmen, äro mycket intresserade för fruktodling, och de hava i många fall med stora kostnader och mycket arbete försökt att få en liten fruktträdgård till stånd. Denna fruktträdgård, som omger deras lilla stuga, har en tvåfaldig uppgift att fylla, nämligen dels att vara en prydnad och glädje såväl för dem själva som för alla den, som resa förbi deras koja, dels att giva dem en liten inkomst, ersättning, för det arbete, de där nedlagt.

Nu vilja motionärerna hjälpa dessa småbrukare att sälja sin frukt, och dessa sälja den gärna mycket billigt. De vilja åtminstone bliva av med denna frukt, ty de vilja icke se den bliva förstörd. Det kostar ändå något att plantera fruktträd, och de giva icke genast inkomst. Nu vill man åtminstone hava något för att man plockar ner frukten, sorterar och packar in den, samt för den till järnvägsstationen. De liksom

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*
(Forts.)

alla andra måste väl ändå hava något för sitt besvär. De kunna väl icke leva på intet. Man får väl åtminstone icke så hårt hålla på en princip, att man därför icke har hjärta för dessa småbrukare, som behöva en liten inkomst.

Jag vill med detta, herr talman, hava sagt, att om vi nu kunde på detta sätt gå till mötes det lilla kravet om tullförhöjning under dessa fyra månader — det är ju endast fråga om ett provisorium — så skulle vi kunna hjälpa dessa fruktodlare och småfolk, som här i landet länge väntat på denna förhöjda tull. Vi hjälpa dem i deras arbete, deras strävan att få avsättning för sina produkter, och det skulle för dem medföra en viss uppmuntran. Jag tror även, att man kan säga, att vi kanske genom denna uppmuntran skulle kunna komma ett steg närmare självförsörjning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Greve **Wachtmeister**: Herr talman, mina herrar! Denna fråga är ju ganska utdebatterad, men då den ligger mig varmt om hjärtat, kan jag icke låta bli att säga några ord.

Om en husmor går ut på torget för att handla, har hon full rätt att, utan att ge sig in på nationalekonomiska eller tullpolitiska funderingar, uteslutande glädja sig åt att hon, på grund av den abnormt låga utländska valutan och därmed följande massimport av utländsk frukt, kan köpa svensk frukt för vrakpris. Det är hennes fulla rätt att göra så, men vi i riksdagen måste anlägga en annan och vidare syn på tingen. Vi måste undersöka, varthän de abnorma förhållandena leda. Jag har redan förut ett par gånger i kammaren haft tillfälle att framhålla det verkligen storslagna uppsving fruktträdplanteringen i södra och mellersta Sverige är i färd att taga, tack vare hushållningssällskapen, tack vare de energiska trädgårdskonsulenterna och tack vare den mer och mer ökade egnehemsbildningen, då man med rätta anser, att det i regel till varje eget hem skall höra en, om än aldrig så liten, fruktträdgård. Det är detta stora och vackra arbete, som hotar att aldeles stoppas, om icke riksdagen visar sig förstående. Vi, som intressera oss för hushållningssällskapens arbete i denna gren, stå icke till svars med att längre uppmuntra denna fruktträdplantering. Släppa hushållningssällskapen efter och visar icke riksdagen intresse för saken, så ramlar alltsammans sönder. Det höres redan ett dovt, jäsende missnöje över att man blivit narrad att nedlägga kostnader på en rörelse, som absolut icke bär sig, och att producera en vara, som icke sedan kan säljas.

Nu hava reservanterna framhållit och även flera talare här i afton sagt, att felet icke ligger däri, att det kommer in för mycket utländsk frukt, utan att det ligger i att den svenska fruktförsäljningen icke är organiserad och att fruktens förpackning är dålig. Ja, hade denna fråga uppkommit för ett par år sedan, så hade det skälet haft fog för sig, men under de sista åren har Pomologiska föreningens förpackningsmetod slagit ganska bra igenom, och särskilt i år äro både möjliga och omöjliga försök gjorda för att få frukten försåld just

efter denna förpackningsmetod. Köparna ha kunnat rekvirera vilken kvalitet de önska, till och med formel AI extra, och så ha de kunnat t. ex. kunnat få Grawensteiner, vägande icke under 125 gram stycket, alla inlagda i silkespapper, vilket svenskarna tycka så mycket om beträffande den utländska frukten. Men ingenting har hjälpt. Utländsk frukt skall det vara. Svenskarna hava ju sedan gammalt fallenhet för att tycka bättre om allt utländskt än om svensk vara, och det må vara hänt. Men när det kolliderar alltför mycket med vår nationalekonomi, måste man reagera däremot. Jag skall icke ge mig in på några detaljer i denna fråga. Den har varit så pass mycket debatterad i afton, att jag kan förstå, att herrarna äro trötta. Jag vill endast säga, att det fruktproducerande Sverige, sådant det hägrar för mig i framtiden, därest riksdagen visar sig förstående, är kännetecknat av vackra, välskötta trädgårdar, ej endast vid varje lanthem utan, efter mönster från Småland, Kronobergs län, i varje välbelägen hage, varje skogsbacke, och varför icke också, efter schweizisk-sydtyskt mönster, högstammiga fruktträd längs landsvägarna och på den odlade jorden, där man genom en intensiv betesskötsel på samma gång skaffar foder åt kreaturen. Å andra sidan, om riksdagen icke visar förståelse för detta krav, ser jag dåliga, halvdöda, mossbelupna träd, som bära ringa eller ingen frukt, och vårt land och folk till stor del beroende av utländsk frukt, som sannerligen, när valutan åter blivit normal, när frakterna åter komma i normalt läge, blir allt annat än billig.

Jag vädjar till kammaren att avgöra, vilken utsikt som är den angenämaste, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Helst skulle jag hava velat yrka bifall till den motion, som jag underskrivit, men under förhandenvarande omständigheter och då något är bättre än intet, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wigforss: Herr talman! Endast några ord! Efter andra kammarens beslut var jag ganska övertygad om att även första kammaren skulle gå på samma linje, men jag blev verkligen något rädd, då herr andre vice talmannen höll sitt anförande — ty det är verkligen så att han tillhör ett frihandelsvänligt parti. I denna fråga har det nästan verkat såsom ett oundvikligt öde, som pekar i riktning mot tull. Om kammaren behagat lägga märke till det, så var 1921 års bevillningsutskott emot denna tull, men det fanns åtta reservanter inom utskottet. År 1922 var bevillningsutskottet också emot tullen, men då fanns det tio reservanter. Herr Rune, som är principiell frihandlare, hade gått över till reservanterna och antalet för och emot blev sålunda lika mot lika. År 1923 är det elva medlemmar av utskottet, som tillstyrka tull; även herr Pers, som är principiell frihandlare, har gått över på den sidan, där man önskar tull. Nu väntade jag med oro, att denna långa utläggning av alla argumenten för tullen, som herr andre vice talmannen framförde, skulle resul-

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*

(Forts.)

tera i en deklaration om omvändelse till tullskydd beträffande denna enda tull. Men den gamla erfarenheten inom det parti jag tillhör, är, att principerna äro alldeles ofantligt starka, och var och en av herrerna i denna kammare hade säkerligen en känsla av hur ofantligt starka principerna måste vara, när alla dessa argument, som herr andre vice talmannen framlade, och mot vilka han i sak intet tycktes kunna anföra, ändå studsade tillbaka verkningslösa emot hans principiella frihandelsståndpunkt. För övrigt vill jag endast tillägga, att jag tror, att det är en mycket klok princip, att man icke skall i allmänhet åtminstone utan vidare rösta för en sak, därför att den överensstämmer med ens egna intressen. Men att som herr andre vice talmannen proklamera den principen, att man skall principellt rösta emot varje sak, som överensstämmer med ens intressen, det tror jag är en mycket farlig sak att försöka tillämpa vare sig i det allmänna livet eller här i riksdagen.

Jag begärde egentligen ordet, då friherre Fleming i sitt anförande gav en mycket tydlig och klar bekräftelse på den exposé, som jag försökte giva över ståndpunkterna i denna fråga. Han förklarade nämligen alldeles öppet, såsom jag tror alla känna till att hans uppfattning är, att tullarna icke äro till för att höja prisen, utan för att utestänga de främmande varorna, och så skola inhemska varor säljas till samma billiga pris som förut, men bara i större kvantiteter. Det är ju en ståndpunkt. Jag vet icke, hur den kan motiveras, men kammaren kan förstå, vad den innebär, och kammaren kan därför bedöma, huruvida den verkligen är hållbar. Kammaren har nog lagt märke till, hur den ena talararen efter den andra här i kväll talat om att en oerhörd fruktodling för närvarande håller på att växa upp i vårt land. De där siffrorna, som jag förut nämnde, äro verkligen belysande. Man bör nämligen vid jämförelsen icke taga hela årets import utan endast importen under den tid av året, då utländsk frukt konkurrerar med svensk, under de sista månaderna av året, och då är det i genomsnitt 600,000 kg. per månad, som importerats, d. v. s. ungefär 2 1/2 miljon kg. under den tid tullen skulle gälla. Jag har ett minne av att det för några år sedan av en expert uppgavs, att den svenska produktionen av frukt, avsedd för försäljning, skulle vara ungefär 30 miljoner kg., och nu hava vi av herr Anton Petersson fått höra, att det i fjol planterades 700,000 fruktträd, och att det hade pågått under många år och kommer att fortgå i många år. Är det någon förnuftig människa, som tror, att med den produktion av frukt, som måste bliva en följd av att den ena miljonen fruktträd efter den andra planteras, det kan vara möjligt att uppehålla priset på den svenska frukten genom att sätta en tull mot utländsk import. Det är uppenbart, att det svenska fruktpriset kommer att helt och hållet bestämmas av den inhemska produktionen. Den utländska frukten är en lyxartikel. Det är icke samma vara som den svenska. Den konkurrerar icke direkt med svensk vara, utan den kommer att bli, som sagt, en vacker prydnad på den rikes bord och möjligen, som herr Heyman sade, det lilla vackra äpplet i julgrisens mun även på den fattiges bord.

Frågan är, om vi i detta ögonblick vilja utan vidare lägga på en finanstull på dessa utländska äpplen och päron. Den saken kan motiveras, men jag kan icke förstå, varför man skall tala för en finanstull med den motiveringen, att den skulle skydda inhemsk fruktodling. Om vi skola hava en finanstull, så låt oss taga den i det ögonblick vi anse, att den behövs för att fylla ett behov i statskassan, och på argumenten för en finanstull, men låt oss icke uppväcka en förhoppning hos de svenska fruktodlarna så att de tänka som så: Nu hava vi likväl fått tull, ehuru den visserligen endast gäller för fyra månader av året under ett års tid och vi icke veta om giltighetstiden kan förlängas. Men detta skulle uppmuntra dem i alla fall att plantera ännu flera fruktträd, och man skulle på det sättet fördärva den svenska marknaden ännu mera. Jag kan icke finna, att det egentligen är någon rimlig anledning att på det sättet lura de svenska fruktodlarna att tro, att det nu skall bliva någon lysande affär att anlägga sådana dyra fruktträdgårdar som dem herr Johansson i Friggeråker talade om.

Jag ber, herr talman, att, få vidhålla mitt yrkande om avslag.

Herr **Boberg**: Herr talman! Jag tror, att herr andre vice talmanen i sitt skämtsamma, en smula kåserande och kanske icke så litet ironiska anförande kännetecknade ställningen sådan den i verkligheten är: Å ena sidan erfarenheten och de behov och bevis, som växa fram på erfarenhetens mark beträffande fruktodlingen och möjligheterna för fruktens försäljning, och å andra sidan teorierna, principerna, resonemangen av personer, som icke varit i tillfälle att praktiskt lära känna, hur det ligger till på detta område.

När jag hörde herr Wigforss' lekande, glada anförande, vari han kastade boll med bevisen på sitt eleganta och teoretiska sätt, så tänkte jag: Jag undrar, hur den mannen skulle känna sig och hur han skulle tala, om han varit hänvisad till att odla frukt och sälja frukt i Sverige såsom sitt levebröd under 4 à 5 års tid. Då skulle han säkert hava uppträtt på ett annat sätt och med ett annat yrkande än det han nu hade. Därom är jag alldeles övertygad. Låt oss tänka på dessa tusenden, som sitta i bygderna och som ägna sig åt svensk fruktodling. När tiden är inne och det blir skörd, som odlarna skola försälja, kunna de icke få ett pris för frukten, som på något sätt motsvarar den kostnad och det arbete, som de nedlagt på densamma. Jag har själv erfarenhet av detta, ty jag har trädgård. Och jag bjöd t. ex. herr Rosén i höstas att köpa av mig de allra finaste Grawensteiner, Åkerö glas och andra fina vinterfrukter till ett pris av 25 öre per kilogram. Är det icke riktigt, herr Rosén? Ja, där ser ju herr Rosén, hur svårt det är att verkligen kunna få ut något för frukten. Jag försäkrar herrarna, att om man beräknar, vad träden kosta att plantera, att beskära, att bespruta, vårda, gödsla o. s. v. och att man icke varje år får någon frukt på träden samt kostnaderna för nedplockning, emballage, fraktning och sådant, har man sedan icke ett öre i behåll, utan allt har gått åt till arbetet med frukten, då den skall säljas till detta pris.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)

Vill man i fortsättningen låta det vara på det sättet och vill man, att de, som anlagt trädgårdar, i många fall lockade därtill genom indirekta statsbidrag och upplysning från statens sida, vill man, säger jag, att de skola hugga ned träden? Eller hur skola de göra med trädgårdarna? Om deras näring icke bär, icke lönar sig — vill man då giva dem arbetslöshetshjälp och på det sättet direkt från statens sida hjälpa dem med summor, som skulle gå till bra mycket större belopp än denna lilla förhöjning i tullen, som det här är fråga om? Jag tror, att herrarna på den sidan verkligen borde tänka på alla dessa små fruktodlare, som känna detta sätt bittert. Jag vet, att det bland dem finns många, som äro socialdemokrater och många, som äro liberaler. Om de få höra, att deras egna representanter i riksdagen följt sina »principer», men icke beslutat efter, vad som kan vara nyttigt för folket och landet, undrar jag, om de kunna omfatta dem med samma förtroende som hittills.

Ja, herr talman, jag vill icke vid denna sena timme förlänga debatten, utan jag skall nu sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Rune**: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av herr Wigforss' anförande. Herr Wigforss sade, att när man motsätter sig ökad tull på spannmål och animaliska produkter och därmed har visat, att man icke vill fördyra de nödvändiga livsbetingelserna för folkets breda lager, så skulle man icke heller, om man vore konsekvent, kunna vara med om att öka tullen på frukt. Men det är väl ändå icke detsamma, mina herrar! Jag anser det vara mycket nyttigt att konsumera frukt, men är detta nu detsamma som att frukt är en nödvändighetsartikel, som är lika nödvändig för de breda lagren och för hela folket som spannmål och animaliska produkter? Den liknelsen haltar allt betydligt! Beträffande konsekvensen, mina herrar, vill jag bara nämna en sak, som visar, hur konsekvent det i själva verket är med hänsyn till den nuvarande tulltaxan att något höja frukttullen. Av tulltaxan finna vi, att färsk potatis under tiden 15 februari—13 juni är belagd med tull. Varför? Jo, därför att man anser, att det egentligen är obehövt att då införa färsk potatis och detta, trots att vi i allmänhet icke hava någon färsk potatis då. Man lägger således då tull på saker, som vi icke själva hava. Hur är det nu i fråga om frukten? Jo, det är fråga om att öka tullen något, när vi ha överflöd av frukt. Jag frågar: Mina herrar, är det icke rimligare att något öka tullen på frukt, när man har tillräckligt inom landet, än att behålla tullen på en sak, som man icke har inom landet?

Vidare säger herr Wigforss, att om det vore en lyxtull, skulle man kunna reflektera på den, men det är ju icke här motivet. Jag har hört från flera håll, att herrarna tala om vad motionärerna säga. Men, mina herrar, jag har åtminstone ej inbjudit kammaren att bifalla motionärernas hemställan, utan jag har uppmanat kammaren att pröva, om det ej vore skäligt att bifalla utskottets slut och motivering, och där står

det, herr Wigforss, också tydligt utsagt, att det skulle vara mycket lämpligt med en finanstull just på dessa dyrare äpplen, som sannerligen ej äro nödvändiga för svenska folkets upphålle.

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*

(Forts.)

Vidare talade herr Wigforss om hur förfärligt stor tillgång det skall bli på svensk frukt, och han frågade då, om man trodde, att det skulle, om tillgången bleve så stor, kunna gå att hålla priset uppe. Nej, det har jag aldrig trott, men det skulle möjligen verka därhän, att det bleve något lättare för odlarne att sälja frukten, om också till ett billigare pris. Jag tror liksom herr Wigforss, att när tillgången är så stor, som den är och än mer kommer att bli, det blir omöjligt att uppehålla priset. Om jag trodde, att det skulle bli en avsevärd prisförhöjning på frukt, skulle jag betänka mig flera gånger, innan jag vore med om att höja tullen, men då jag tror, att det icke blir så — och det tror herr Wigforss i själva verket också — vill jag säga, att jag endast åsyftar denna möjlighet att *kunna* sälja, om också till ett billigt pris.

Herr Heyman: Herr förste vice talman! För min del vet jag verkligen ingen, som i tullfrågor är negativ på ett så ledsamt kroniskt sätt som herr Wigforss. Det finnes för herr Wigforss i tullfrågor endast ett ord att giva, och det är ett schablonmässigt nej och åter nej.

Herr Wigforss meddelade kammaren, hur frågan legat under föregående riksdagar. Jag har verkligen också roat mig med att studera den saken, och jag fann, att förra året ville herr Wigforss ej vara med om samma, förnämligast av det skälet, att man tillmätte tullförhöjningsperioden för lång. I år har man tillmätt tullförhöjningsperioden så kort, som herr Wigforss då önskade, men nu vill herr Wigforss ej vara med om saken ändå.

Det förefaller nästan, som om herr Wigforss ansåge, att för växtligheten i detta land är solsken och regn lika olycksbringande!

Jag förstår ej, varför herr Wigforss ej vill unna en flitig odlare någon lön för sin möda. Herr Wigforss kräver ju själv under alla förhållanden lön för sin möda, hur ringa den än är. Det får därvidlag icke bära emot på något håll även när herr Wigforss till äventyrs utkvitterar lönen som avkastning från ett mer eller mindre vanhävdadt lektorat.

Herr Wigforss ifrågasatte tullens gagn, när det är överflöd på frukt. Han menade, att det nu planterats så oerhört mycket fruktträd, att det måste bli överflöd. Jag förstår verkligen icke detta resonemang. Det vore väl just gagneligt för näringen, att när det blir överflöd, det fanns en liten anspråkslös vägbrytare, som hindrade ytterligare tillflöde. Vårre vore det givetvis, om det bleve brist, något som med nuvarande fruktträdsbestånd knappast inträffar ett år på 20. Men skulle det bli brist, få vi väl bedja statsrådet Beskow taga fram gamle finansminister Thorssons riksbekanta Geddesyxa och använda den även för tullhuggning.

Herr Nilsson, Gustaf: Till den siste ärade talaren skulle jag vilja säga, att han, som på alla områden har en så rik erfarenhet av vad

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

en försäljningsorganisation kan åstadkomma, icke synes intressera sig något vidare för att organisera försäljningen av denna vara, utan i stället huvudsakligen rör sig med kravet på tull. Havregrynskvarnarnas försäljningsförening har visat sig vara en mycket lönande affär, och om han nedlade lika mycken omsorg i fråga om frukten, som när det gäller den förut nämnda försäljningen, skulle säkert mycket kunna vinnas.

Jag begärde egentligen ordet i anledning av det anförande, som herr Boberg höll. Jag skulle tro, att kammarens ledamöter lätt kunde få det intrycket, att denna höjning av fruktullen vore av särskild betydelse för våra fruktodlare och för fruktodlingen över huvud. Jag menar, att det är där, som man enligt min mening begår ett stort misstag. I den bygd, jag representerar, är fruktodlingen nära nog driven till sin största höjd, och det finnes i norra delen av Kristianstads län till och med sädesfält, där man planterat fruktträd. Icke förty är det klart, att just denna väldiga produktion, denna plantering av fruktträd gör, att priset på svensk frukt under gynnsamma år, som sagt, icke kan hållas uppe, och att denna odling aldrig kan bli lönande. Den blir det icke, även om man förbjuder utländsk import fullständigt. Förbjuder man varje import av utländsk frukt, kommer i Sverige fruktodlingen — oaktat ett gott fruktår — icke att giva odlaren lön för mödan. Det är därför jag tror, att man, om riksdagen skulle besluta ökad fruktull, får fruktodlarna att mera intressera sig för fruktodlingen och får dem att tro, att de komma att förtjäna penningar, om de plantera fruktträd i än större utsträckning. Fortsätter man några år med att plantera 700,000 fruktträd varje år, kommer frukten icke att kunna avsättas till något pris, ty om det blir en god skörd, finnes det ingen möjlighet att sälja frukten.

Den gången då världskriget avstängde varje tillförsel av livsmedel och då stora skaror av befolkningen voro hänvisade till att i stället för vanliga födoämnen ersätta dem med frukt, i den mån det var möjligt, var priset på frukt uppe, men det berodde på att man då i viss grad saknade möjlighet att få livsmedel i annan form. I föregående år, då det var stor tillgång på frukt, men andra livsmedel funnos, var det klart, att man icke köpte frukt, utan använde sådana födoämnen, som voro billigare och ändamålsenligare. Jag vill med det sagda bara till kammarens övervägande hemställa, om det icke vore skäl att betänka sig mer än en gång, innan man genom ett beslut om ökad fruktull ger en illusion åt fruktodlarna, som aldrig kommer att gå i uppfyllelse, ty hur vi än vända och vrida på denna fråga, om vi än förbjuda import av 2 1/2 miljon kilogram på hösten, kommer icke priset på den inhemska frukten att ökas. Jag tror, att fruktodling blir lika litet lönande för herr Boberg och övriga, även om man framkallar en illusion, som dock måste medföra, att man blir lurad på det hela och förhoppningarna icke komma att gå i uppfyllelse.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Wigforss**: Bara ett par ord! Jag började denna debatt kanske litet skämtsamt, därför att jag trodde, att den kunde behandlas med gott humör, emedan den ju icke kunde beröra några vitala intressen. Herr Heymans anförande har nästan övertygat mig, att jag träffat en ömmare punkt, än jag väntat, men det skall icke förleda mig till att anslå samma ton som han. Det är alldeles riktigt, att jag haft anledning att många gånger här tala för bevillningsutskottets förslag, när de gått ut på att varna för och säga nej till tullförslag, och kan det kallas en kronisk sjukdom att vara någorlunda konsekvent, må det vara hänt. I så fall delar jag dock den sjukdomen med många andra, även på den sidan, herr Heyman representerar, ty jag förmodar, att kammaren haft det intrycket, att lika envist, som jag talat emot tullar, lika envist har herr Heyman visat sig lida av den motsatta sjukan.

Jag har emellertid begärt ordet endast för att säga en sak till herr Boberg. Det förhåller sig verkligen så, att jag själv haft tillfälle att titta litet på fruktträdsodling och även planterat fruktträd och följt resultatet. Jag skall gärna ge herr Boberg rätt i att jag ej tror, att det är lätt att leva av fruktodling här i landet, men det är just utgångspunkten för mitt resonemang. Det är säkert ofantligt svårt i detta land, och därför kan jag ej se, att riksdagen bör göra något för att uppmuntra den villfarelsen, att det finnes förutsättningar för en större del av vårt folk att kunna leva på densamma. Det är det som skulle ske genom en sådan tull, som skulle ge folk den föreställningen, att härigenom svårigheterna att få avsättning för den inhemska frukten skulle vara avhjälpade, vilket de icke vore.

Jag skulle vilja rikta ytterligare en replik till herr Heyman. Herr Heyman frågade nämligen, varför jag icke ville unna dessa fruktodlare någon lön för deras möda. Ja, om så hade varit, att bevillningsutskottet lagt sin motivering på den linjen, att detta verkligen skulle vara en hjälp för fruktodlarna — men det har bevillningsutskottet icke gjort. Herr Rune har ytterligare understrukt detta genom att säga, att motionärerna visserligen vilja ha den höjda tullen för att fruktodlarna skola ha mera lön för sin möda. »Men jag säger icke så, bevillningsutskottet säger icke så» — yttrade herr Rune — man vill i stället ha den som en finanstull, och herr Heyman har själv varit mycket mån om att framhålla, att detta icke kommer att höja fruktpriset och alltså icke kommer att öka odlarens lön för hans möda. Hur herr Heyman då i kammaren kan i detta samband säga, att ett avslag skulle vara att vägra odlaren lönen för hans möda, övergår min fattningsförmåga.

Herr **Boberg**: Herr talman! Motståndarna till denna lilla tullförhöjning använda sig, som jag tycker, av argument, som gå ut i det blå. Min ärade granne sade, att man skall akta sig för att giva fruktodlarna någon illusion om hjälp. Den förhöjda fruktullen kan skada dem, emedan de i förhoppning om dess gagn kunna anlägga flera fruktträd i fortsättningen. Jag tror, att det är långt ifrån den saken. De komma icke alls att hängiva sig åt några sådana förhoppningar. De

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

*Om förhöjda
tullsatser för
färska päron
och äpplen.*
(Forts.)

se och få nog veta, vad de ha att vänta. Och när herr Anton Pettersson i Västerås sade, att här årligen utplanteras 4 à 500,000 träd, så få herrarna icke hänga upp sig på det utan taga i betraktande, att träden icke äro eviga; de bli sjuka, gamla och dö ut. Man behöver sätta nya träd i de bortgångnas ställe. Det är sålunda icke fråga om 4 à 500,000 nya träd för varje år. Huvudsaken synes i alla fall från våra motståndares sida vara, att de icke vilja göra någonting alls för våra fruktodlare. Det återstår för dem då endast att hugga ned sina träd och fara t. ex. till — Amerika för att söka skaffa sig bättre utkomst där. Där kanske det också går bättre för dem att leva, emedan de måhända finna mer förståelse för sitt arbete än här i landet. Jag fruktar, att om man driver de ekonomiska förhållandena och tager frågorna på sådant sätt, som somliga av herrarna göra, kommer man icke att uppmuntra den inhemska odlingen varken här eller där. Vad blir följden? Det hela sjunker ihop, folket blir arbetslöst och måste hava understöd eller — utvandra. Och sedan klagas man över emigrationen!

Herr **Rune**: Jag behöver kollationera litet med min ärade vän herr Wigforss. Han säger, att vi äro ense om att priset icke kan höjas på frukt. Ja, det är sant, men jag påstår ändå, att den ifrågasatta tullförhöjningen blir till fördel för odlarna, därför att de få möjlighet att sälja sin vara. Det poängterade jag mycket tydligt, men det tycktes herr Wigforss ej fästa sig vid. Även om odlarna få sälja till billigare pris, är det dock bättre för dem att hava denna möjlighet att sälja till billigt pris än att icke få sälja alls. Det är dock ganska egendomligt, mina herrar, att vi här hört herr Wigforss och flere andra med honom säga, att man icke skall inleda dessa stackars fruktodlare i frestelse att ägna sig åt denna näring, därför att om det blir flere som odla frukt, blir det en stor missräkning och förlust för dem, och det då är synd om dem. Men, herr Wigforss, några principer skola vi frihandlare ändå hava, som hålla på den enskilda företagsamheten. Jag håller icke fast vid att man icke skall i något fall kunna höja en tull, när man tror, att det kan ske utan våda. Herr Wigforss håller nu icke på den enskilda fria företagsamheten, utan vill, att vi skola vara förmyndare för dem som skola ha denna odling som näring. Jag tycker, att vi åtminstone kunna ena oss om denna sak. Eftersom alla andra skäl för avslag äro så slitna och bemötta, att ni icke har något annat skäl kvar än att man skall vara förmyndare för de stackare, som odla frukt, förefaller det som om någon anledning för kammaren att avslå utskottets hemställan icke synes förefinnas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkan- det hemställt samt vidare på godkännande av den vid betänkan- det foga reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan

han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;
Nej — 42.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skatt för hundar, ävensom i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 10,47 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 4 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Justerades protokollen för den 28 nästlidne april och den 1 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror; och

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skatt för hundar.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 148, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 10 samt 80—90, sammansatta stats- och bankoutskottets memorial nr 3 (nr 2), bevillningsutskottets betänkande nr 35, bankoutskottets utlåtanden nr 28, 29 samt 31—37 ävensom första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 14 och 15.

Herr **förste vicetalmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren ville besluta, att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras först statsutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner, därefter samma utskotts utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av västra stambanans ingångslinje till Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och samma utskotts utlåtande nr 89, i anledning av väckta motioner angående beredande av tillfälligt löne-tillägg åt professorerna vid Uppsala och Lunds universitet m. fl., samt därefter övriga ärenden i den ordning, vari de finnas uppförda å dagens föredragningslista.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,39 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
